

Finansētājs:

**Latvijas
vides
aizsardzības
fonds**

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**

**IZVĒRTĒJUMS PAR TIESISKO REGULĒJUMU UN TĀ PILNVEIDI
EKOLOĢISKĀ CAURPLŪDUMA NODROŠINĀŠANAI MAZO
HIDROELEKTROSTACIJU EKSPLOATĀCIJĀ**

**Gala nodevums saskaņā ar līgumu Nr. IL/27/2023
Rīga, 2023**

“Izvērtējums par tiesisko regulējumu un tā pilnveidi ekoloģiskā caurplūduma nodrošināšanai mazo hidroelektrostaciju ekspluatācijā”

Teksta autore:
Leila Neimane

Pētījums tapis ar Latvijas vides aizsardzības fonda finansiālu atbalstu no valsts budžeta programmas 21.00.00 “Vides aizsardzības fonds un iemaksas starptautiskajās organizācijās”, apakšprogrammas 21.13.00 “Nozares vides projekti”. Tā ietvaros sadarbības partneri ir Latvijas Universitāte un Latvijas Republikas Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija.

Par saturu ir atbildīga tikai un vienīgi teksta autore. Pētījums neatspoguļo Latvijas vides aizsardzības fonda viedokli, un tas nav atbildīgs par šajā pētījumā ietverto informāciju.

Rīga, 2023

SATURA RĀDĪTĀJS

SAĪSINĀJUMI	4
IEVADS	6
1 TĒMAS AKTUALITĀTE.....	12
1.1 MAZĀS HIDROELEKTROSTACIJAS BALTIJAS VALSTĪS UN LATVIJĀ	13
1.1.1 <i>Mazo hidroelektrostaciju vēsturiskā izcelsme.....</i>	<i>13</i>
1.1.2 <i>Mazo hidroelektrostaciju raksturojums.....</i>	<i>14</i>
1.2 SITUĀCIJA VIDES JOMĀ	17
2 JĒDZIENS “EKOLOĢISKAIS CAURPLŪDUMS”	23
2.1 EKOLOĢISKĀ CAURPLŪDUMA DEFINĪCIJAS	24
2.1 EKOLOĢISKĀ CAURPLŪDUMA APRĒĶINA METODIKA.....	25
3 TIESISKĀ REGULĒJUMA IETVARŠ EKOLOĢISKĀ CAURPLŪDUMA JOMĀ.....	28
3.1 EIROPAS SAVIENĪBAS REGULĒJUMS.....	28
3.2 LATVIJAS TIESISKĀS REGULĒJUMS	32
3.2.1 <i>Ūdens apsaimniekošanas likums.....</i>	<i>33</i>
3.2.2 <i>Ministru Kabineta noteikumu regulējums attiecībā uz ekoloģisko caurplūdumu.....</i>	<i>35</i>
3.3 LIETUVAS PIEREDZE.....	37
3.3.1 <i>Hydroenerģijas ražošanas situācija Lietuvā</i>	<i>37</i>
3.3.2 <i>Lietuvas tiesiskais regulējums.....</i>	<i>38</i>
3.4 IGAUNIJAS PIEREDZE.....	41
3.4.1 <i>Hydroenerģijas ražošanas situācija Igaunijā.....</i>	<i>41</i>
3.4.2 <i>Igaunijas tiesiskais regulējums</i>	<i>42</i>
4 JURIDISKĀ ANALĪZE	44
4.1 JĒDZIENA “EKOLOĢISKAIS CAURPLŪDUMS” IETVARŠ.....	44
4.1.1 <i>Hydroloģiskā caurplūduma režīms</i>	<i>45</i>
4.1.2 <i>Jēdziena “ekoloģiskais caurplūdums” formulējums un ieviešana</i>	<i>45</i>
4.2 ŪDENS RESURSU LIETOTĀJA PIENĀKUMI.....	56
4.2.1 <i>Vispārīgie pienākumi.....</i>	<i>56</i>
4.2.2 <i>Zivju ceļa izbūves pienākums un ekoloģiskā caurplūduma uzskaitvedības pienākums</i>	<i>59</i>
SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI	63
LITERATŪRAS SARAKSTS.....	79

Saīsinājumi

BIOR	Pārtikas drošības, dzīvnieku veselības un vides zinātniskais institūts “BIOR”
Biotopu direktīva	Padomes Direktīva 92/43/EEK (1992. gada 21. maijs) par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību (OV 1992, L 206, 7. lpp.).
ECOFLOW	projekts Nr. LLI-249 “Ekoloģiskā caurplūduma noteikšana Latvijas – Lietuvas pārrobežu upju baseinos (ECOFLOW)”
EEA	European Environment Agency
EC	European Commission
EK	Eiropas Komisija
ES	Eiropas Savienība
EST	Eiropas Savienības Tiesa
GW	gigavats/-i
HES	hidroelektrostacija
LES	Līgums par Eiropas Savienības darbību
LVĢMC jeb centrs	Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs
MK	Latvijas Republikas Ministru kabinets
MW	megavats/-i
Putnu direktīva	Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2009/147/EK (2009. gada 30. novembris) par savvaļas putnu aizsardzību (OV 2010, L 20, 7. lpp.). Iepriekš – Padomes Direktīva 709/409/EEK (1979. gada 2. aprīlis) par savvaļas putnu aizsardzību (OV 1979, L 103, 1. lpp.).
UBA	upju baseina apgabals
UBAP	upju baseina apgabala apsaimniekošanas plāns
ŪAL	Ūdens apsaimniekošanas likums
UBA plāns	Upju baseinu apsaimniekošanas plāns/Latvijas upju baseinu apsaimniekošanas un plūdu riska pārvaldības plāns

ŪO	ūdensobjekts
ŪRLA	ūdens resursu lietošanas atļauja
ŪSD	Ūdens struktūrdirektīva ¹
VPP	Latvijas Republikas Vides politikas pamatnostādnes
VVD jeb dienests	Valsts vides dienests

¹ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2000/60/EK (2000. gada 23. oktobris), ar ko izveido sistēmu Kopienas rīcībai ūdens resursu politikas jomā (OV 2000, L 327, 1. lpp.).

“Tas, ko mēs darīsim laikā no 2020. līdz 2030. gadam, [..] tā būs izšķirošā desmitgade cilvēces nākotnei uz Zemes. Nākotne nav noteikta, nākotne ir mūsu rokās”².

Ievads

Latvijas Universitātes Juridiskā fakultāte (Izpildītājs) sadarbībā ar Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas Vides aizsardzības departamenta Ūdens resursu nodaļu (Pasūtītājs) ir sagatavojusi izvērtējumu par tiesisko regulējumu un tā pilnveidi ekoloģiskā caurplūduma nodrošināšanai mazo hidroelektrostaciju ekspluatācijā.

Ūdens ir pamatresurss, no kura ir atkarīga mūsu dzīvības atbalsta sistēma³ un iekšzemes ūdeņi un saldūdens bioloģiskā daudzveidība ir vērtīgs dabas resurss ekonomikas, kultūras, estētiskā, zinātnes un izglītības ziņā, tostarp cilvēku sabiedrībai nodrošinot plašu vērtīgu – un bieži vien neaizstājamu – preču un pakalpojumu klāstu, tā dēvētajām, “ekosistēmu precēm” un “ekosistēmu pakalpojumiem”⁴.

Tomēr biodaudzveidības izzušana un ekosistēmu degradācija kombinācijā ar neatgriezeniskajām klimata pārmaiņām turpina noritēt ievērojamos apjomos⁵, apdraudot ne vien Eiropas Savienības (turpmāk tekstā – “ES”) ilgtermiņa ilgtspēju un izturētspēju⁶, bet arī valstu un to iedzīvotāju nākotni nacionālā mērogā. Ūdens ekosistēmu “ievainojamība”, ko izraisa antropogēnās darbības (tostarp hidromorfoloģiskie pārveidojumi) un klimata pārmaiņas, ir zinātniski pierādīta⁷. Hidromorfoloģiskie pārveidojumi, ieskaitot hidroelektrostacijas (turpmāk tekstā – “HES”), kas ietver “būves un iekārtas, ar kuru palīdzību

² Eiropas Savienības tiesas (turpmāk tekstā – EST) ģenerālvokātes T. Čapetas [*T. Čapeta*] secinājumi lietā Komisija/Vācija (C-116/22, ECLI:EU:C:2023:317), 1. punkts pēc: Clay, J. (rež.), *Breaking Boundaries: The Science of Our Planet*, Netflix Original Documentary (stāsta D. Attenborough un J. Rockström), 2021.

³ Dudgeon D., Arthington A.H., Gessner M.O. et al. Freshwater biodiversity: Importance, threats, status and conservation challenges. *Biol. Rev.*, 2006, 81, p. 164.

⁴ Ibid, pp. 163, 164, 174, 176. Skat. arī Poff N.L., Allan J.D., Bain M.B. et al. The natural flow regime: a paradigm for river conservation and restoration. *BioScience*, 1997, 47, p. 770; Eiropas Komisija (turpmāk tekstā – “EK”). Vadlīnijas par prasībām hidroenerģijas jomā saistībā ar ES dabas aizsardzības tiesību aktiem. Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2018, 16. lpp.

⁵ European Environment Agency (turpmāk tekstā – EEA). State of nature in the EU. Results from reporting under the nature directives 2013–2018. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020, 7., 85., 124., 136. lpp.

⁶ EK. Priekšlikums “Eiropas Parlamenta un Padomes regula par dabas atjaunošanu”. COM(2022) 304 final, 1.–3. lpp.

⁷ Plašāk skat. pētījuma [1. nodaļu “Tēmas aktualitāte”](#).

ūdens hidraulisko enerģiju pārveido elektroenerģijā”⁸, rada hidromorfoloģisko slodzi, kas ir visplašāk sastopamā slodze ar ietekmi uz ūdensobjektu (turpmāk tekstā – “ŪO”) ekoloģisko kvalitāti un iespaido vairāk nekā 40% upju un pārejas ŪO ES⁹. Citiem vārdiem sakot, līdz ar kuģu ceļiem un pretplūdu aizsardzības būvēm HES ir galvenie hidromorfoloģiskie pārveidojumi¹⁰, kuriem ir nenoliedzami būtiska ietekme uz ŪO ekoloģisko integritāti, un šī atziņa ir zinātniski pamatota gan ES, gan pasaulē¹¹.

Vienlaikus hidroenerģijas ražošanai faktiski ir duāls raksturs. Uzskats par hidroenerģijas attīstības paātrināšanu un ūdens uzkrāšanas infrastruktūras nodrošināšanu, lai mazinātu klimata pārmaiņas un pielāgotos tām, ir plaši akceptēts starptautiskajā sabiedrībā¹². Hidroenerģija ir otrs lielākais atjaunīgais energoresurss pēc vēja enerģijas ES¹³. Tomēr, izņemot Latvijas trīs lielās HES (attiecīgi – Pļaviņu HES, Rīgas HES, Ķeguma HES), pārējās HES ir klasificējamās kā mazās, ar jaudu zem 10 MW, Latvijas gadījumā – 2 MW¹⁴, un to piensums valstī saražotās elektroenerģijas bilanci ir neliels¹⁵. Turklāt saskaņā ar Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centra (turpmāk tekstā – “LVĢMC”) pētījumiem ir konstatēts: ja HES atrodas uz mazākas upes, tās ietekme uz vides stāvokli ir lielāka¹⁶.

⁸ Par hidroelektrostaciju hidrotehnisko būvju drošumu: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2000. 25. janvāris, Nr. 2, 1. panta 1. punkts.

⁹ EK. Vadlīnijas par prasībām hidroenerģijas jomā 2018, 17. lpp.; LVĢMC/LEI/BIOR. Pārskats par nacionālo likumdošanu ūdens izmantošanas jomā. Ekoloģiskā caurplūduma noteikšana Latvijas – Lietuvas pārrobežu upju baseinos (ECOFLOW) LLI-249, 2018, 4. lpp.

¹⁰ VARAM. Slodžu būtiskuma noteikšanas kritēriji: hidromorfoloģiskie pārveidojumi, 2015, 28. lpp. Pieejams: https://www.varam.gov.lv/sites/varam/files/data_content/1_slodzes_un_ietekme_arzemju_pieredze.pdf (aplūkots 2023. gada 13. jūlijā).

¹¹ Birkovs A. Latvijas upju stāvoklis un tā ietekmju raksturojums. No: BEF Latvia, Konceptuālais pamatojums “Upju efektīvākas pārvaldības un apsaimniekošanas nodrošināšanai”. Rīga, 2020, 34. lpp. Pieejams: https://www.bef.lv/wp-content/uploads/2020/02/Konceptu%C4%81lais-pamatojums_FINAL_09.2020..pdf (aplūkots 2023. gada 14. jūlijā).

¹² Jia J., Punys P., Ma J. Hydropower. In: Handbook of Climate Change Mitigation. Springer Science: New York, NY, USA, 2012, p. 1357.

¹³ 2021. gadā vēja enerģija un hidroenerģija veidoja vairāk nekā divas trešdaļas no kopējās no atjaunojamiem avotiem saražotās elektroenerģijas ES (attiecīgi 37,5% un 32,1%). Eurostat. Renewable Energy Statistics. 2023. Pieejams: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Renewable_energy_statistics (aplūkots 2023. gada 16. augustā).

¹⁴ HES parasti tiek iedalītas lielajās HES un mazajās HES, kas ietver mini, mikro un piko shēmas. Pašlaik sabiedriskajā kopienā nav vienošanās par “mazās HES” definīciju. Par augšējo robežu parasti uzskata 10 MW jaudu, kas liecina par minimālu negatīvo ietekmi uz vidi. Arī ES nav vienotu mazo HES klasifikācijas kritēriju. Ierasti klasifikācijas nolūkiem izmanto uzstādīto jaudu (vienības līdz 10 MW), tomēr šī robeža ir noteikta, piemēram, 3 MW Itālijā, 8 MW Francijā, 5 MW Lielbritānijā un 2 MW Latvijā. Praktiskos nolūkos ES pastāv kopīgs iedalījums starp divām hidrosēmu grupām: mazāk par 1 MW un no 1 līdz 10 MW. Jia et al. 2012, pp. 1366–1368. Skat. arī: Noteikumi par ūdens resursu lietošanas atļauju: MK 2003. gada 23. decembra noteikumi Nr. 736. *Latvijas Vēstnesis*, 2003. 30. decembris, Nr. 183, 36.2., 37., 40., 49.2. un 49.5. punkts.

¹⁵ Skat. šā pētījuma [1.1. nodaļu “Mazās hidroelektrostacijas Baltijas valstīs un Latvijā”](#).

¹⁶ Šīre J. Ekoloģiskā caurplūduma ietekme uz ūdensobjektu ekoloģisko kvalitāti: LVĢMC pētījumu rezultāti. Vides konsultatīvās padomes sēde “Mazo HES ekoloģiskā caurplūduma noteikšanas problēmas un iespējamie risinājumi”, 2022.

Līguma par Eiropas Savienības darbību (turpmāk tekstā – “LESD”) 11. pantā ir noteikts, ka “nosakot un īstenojot Savienības politiku un darbības, tajās jāparedz vides aizsardzības prasības, lai veicinātu noturīgu [ilgtspējīgu] attīstību”, savukārt LESD 191. pantā ir definēti ES vides politikas prioritārie mērķi, tostarp **vides kvalitātes saglabāšana, aizsargāšana un uzlabošana** un cīņa pret klimata pārmaiņām, un principi, kā piesardzības princips, preventīvās darbības princips, princips, ka videi nodarīts kaitējums jālabo, pirmkārt novēršot tā cēloni, un princips, ka piesārņotājs maksā. Tāpat, izstrādājot politiku attiecībā uz vidi, ir jāņem vērā gan vides apstākļi dažādos Savienības reģionos, gan iespējamie ieguvumi un izmaksas darbības vai bezdarbības gadījumā ¹⁷.

Viens no veidiem hidromorfoloģisko apstākļu atjaunošanai ir ar upju nepārtrauktību saistītu pasākumu izmantošana, kā šķēršļu likvidēšana un zivju ceļu ierīkošana, tāpat dabiskās ūdens plūsmas režīma atjaunošana, tostarp izmantojot **ekoloģisko caurplūdumu** ¹⁸. Tomēr, lai gan Latvijā pastāv normatīvie akti, kuros jēdziens “ekoloģiskais caurplūdums” ir minēts, tā būtība nav skaidra izprotama, jo šis caurplūdums definēts, izmantojot hidroloģiskos aprēķinus bez skaidra zinātniskā pamatojuma” ¹⁹ un tā “institucionālā uzraudzība kopumā ir ierobežota un tehniski sarežģīta” ²⁰. Kā Satversmes tiesa vairākkārt ir uzsvērusi, tad “arī pēc tiesību normu spēkā stāšanās ir iespēju robežās jāseko līdzi tam, vai tiesību piemērošanas praksē šīs normas patiešām efektīvi pilda savu uzdevumu. Ja tiek konstatēts, ka tiesību piemērošanas praksē tiesību normas nefunkcionē, tad ir nepieciešams tās pilnveidot.” ²¹

Latvijas Republikas Vides politikas pamatnostādņēs 2021.–2017. gadam (turpmāk tekstā – “VPP”) 27. Rīcības virziens ir “Hidrotehnisko būvju un citu šķēršļu negatīvās ietekmes uz upju ekosistēmām mazināšana”, kura ietvaros kā viens no pasākumiem ir “izvērtēt un pārskatīt HES izsniegtās ūdens resursu lietošanas atļaujas, nodrošinot atbilstošu *ekoloģisko caurplūdumu* ²² visās mazajās HES” (27.1. pasākums) ²³. Tas ir aplūkojams ciešā saistībā ar VPP 28. Rīcības virzienu “Virszemes ūdeņu ekoloģiskās kvalitātes saglabāšana un uzlabošana”, saskaņā ar kuru

¹⁷ LESD (konsolidētā versija): ES tiesību akts. OV, 2016. 7. jūnijs, C 202/47, 191. panta 3. punkts.

¹⁸ European Environment Agency (turpmāk tekstā – “EEA”). European Waters: Assessment of Status and Pressures 2018. Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2018, p. 9.

¹⁹ LVĢMC. Ekoloģiskā caurplūduma noteikšanas metodika. Rīga, 2019, 5. lpp.

²⁰ VVD. Par iesnieguma nosūtīšanu saistībā ar mazo hidroelektrostaciju darbību. Nr. 2.16/CS/1256/2023. 2023. gada 24. augusts. Npublicēts – autores arhīva materiāls.

²¹ Skat., piemēram, Satversmes tiesas 2016. gada 29. aprīļa spriedumu lietā Nr. 2015-19-01 16.3. punktu un tajā minēto judikatūru.

²² Šeit un turpmāk – šā pētījuma autores izcēlums.

²³ Par Vides politikas pamatnostādņēm 2021.–2027. gadam: Ministru kabineta (turpmāk tekstā – “MK”) 2022. gada 31. augusta rīkojums Nr. 583. *Latvijas Vēstnesis*, 2022. 6. septembris, Nr. 172.

pasākumi tostarp un galvenokārt ir vērsti uz Latvijas upju ekoloģiskās kvalitātes nodrošināšanu un labu ūdeņu pārvaldību, kas ietver laba ūdeņu stāvokļa sasniegšanu.

ES līdz 2030. gadam upēm būs jāatjauno brīvi plūstošs tecējums 25 000 km garumā²⁴. Atbilstoši VVP ir plānots, ka 2027. gadā Latvijā būs atjaunots pārveidoto upju brīvs plūdums 50 km garumā, salīdzinot ar 10,3 km 2019. gadā²⁵. **Atbilstīgs ūdens caurplūduma režīms ir viens no pamatnosacījumiem, lai sasniegtu šos mērķus**²⁶.

Šādā kontekstā pētījuma mērķis ir izvērtēt šobrīd spēkā esošo tiesisko regulējumu un sniegt priekšlikumus tā pilnveidei ekoloģiskā caurplūduma nodrošināšanai mazo HES ekspluatācijā. Pētījumā izmantoti šādi avoti: Eiropas Komisijas vadlīnijas un jomas pētījumi ES un pārrobežu kontekstā, kā arī aplūkota tiesu prakse. Ir veikta ES un nacionālā, kā arī Lietuvas un Igaunijas tiesiskā regulējuma analīze, ņemot vērā, ka Baltijas valstis – Lietuva, Latvija un Igaunija – bieži tiek sauktas par Baltijas māsām to līdzīgās vēstures un kultūras dēļ, un to līdzība ir konstatējama arī attiecībā uz HES attīstību un pašreizējo situāciju²⁷. Šā pētījuma ietvaros ir veiktas intervijas ar Latvijas iestāžu, nozares pārstāvjiem un jomas ekspertiem²⁸, tādējādi ir ņemtas vērā arī ekspertu zināšanas un bija iegūstama informācija par normatīvo aktu piemērošanu praksē un ar to saistītajiem izaicinājumiem un problēmām. Pētījumā ir izmantoti arī ziņas un dati, ko snieguši Lietuvas eksperti.

Kā sevišķi būtisks avots šā pētījuma pamatojuma izstrādē ir jāmin materiāli, kas sagatavoti projektā Nr. LLI-249 “Ekoloģiskā caurplūduma noteikšana Latvijas – Lietuvas pārrobežu upju baseinos (ECOFLOW)” (turpmāk tekstā – “ECOFLOW”)²⁹, ko īstenoja LVĢMC sadarbībā ar Lietuvas Enerģētikas institūtu (LEI) un Pārtikas drošības, dzīvnieku veselības un vides zinātnisko institūtu “BIOR” (turpmāk tekstā – “BIOR”) un kas ilga no 2017. līdz 2019. gadam. Tā ietvaros tika veikts zinātnisks novērtējums, projekta rezultātā izstrādājot jaunu metodiku ekoloģiskā caurplūduma (*E-flow* – angļu val.) noteikšanai³⁰. Papildus ekoloģiskā caurplūduma novērtēšana un HES darbības modelēšana ekoloģiskā caurplūduma nodrošināšanai leļpus HES aizsprosta tika īstenota arī projektā Nr. LLI-533 “Latvijas - Lietuvas pārrobežu upju un

²⁴ EK. ES Biodaudzveidības stratēģija 2030. gadam – Atgriezīsim savā dzīvē dabu. COM(2020) 380 final; EK. Priekšlikums “Eiropas Parlamenta un Padomes regula par dabas atjaunošanu”. COM(2022) 304 final.

²⁵ Par Vides politikas pamatnostādņēm 2021.–2027. gadam: MK 2022. gada 31. augusta rīkojums Nr. 583. *Latvijas Vēstnesis*, 2022. 6. septembris, Nr. 172.

²⁶ LVĢMC u.c. 2018; Šire J. Nacionālā likumdošana ūdens izmantošanas jomā. ECOFLOW. 2018. Pieejams: https://www.meteo.lv/fs/CKFinderJava/userfiles/files/Par_centru/ES_projekti/ECOFLOW/2018_09_27_1_Ecoflow_likumdosana_JS.pdf (aplūkots 2023. gada 21. jūnijā).

²⁷ Kasiulis E., Punys P., Kvaraciejus A. et al. Small Hydropower in the Baltic States – Current Status and Potential for Future Development. *Energies*, 2020, 13(24), 6731.

²⁸ Šā pētījuma ietvaros tika īstenotas 6 intervijas ar 8 respondentiem. 2 intervijās piedalījās divi respondenti katrā.

²⁹ Piemēram, LVĢMC u.c. 2018.

³⁰ LVĢMC. 2019 (LVĢMC. Ekoloģiskā caurplūduma noteikšanas metodika. Rīga, 2019, 23 lpp.).

ezeru ūdens baseinu vienota pārvaldība” (*Transwat*) (2020–2022). Šajos projektos, kā arī projektā “Ūdens objekti bez robežām” (WBWB) (2018–2020) un projektā Nr. LIFE18 IPE/LV/000014 “Latvijas upju baseinu apsaimniekošanas plānu ieviešana laba virszemes ūdens stāvokļa sasniegšanai” (LIFE GOODWATER IP) (2020–2027) ekoloģiskais caurplūdums pēc jaunās pieejas aprēķināts 18 HES demonstrācijas upēs³¹ un precizēta ekoloģiskā caurplūduma jaunās pieejas aprēķina formula³².

Lai gan ekoloģiskais caurplūdums ir tikai viena no vides kvalitātes komponentēm, tā tiesiskais regulējums ir saistīts ar daudziem citiem ne vien vides, bet arī būvniecību un ekonomiku regulējošajiem normatīvajiem aktiem. Šā iemesla dēļ pētījums ir strukturēts tādā veidā: pirmkārt, tajā ir sniegts ilustratīvs priekšstats par tēmas aktualitāti, tostarp mazo HES problemātiku un pašreizējo situāciju vides jomā, otrkārt, skaidrots jēdziens “ekoloģiskais caurplūdums” un tā aprēķina metodika un, treškārt, analizēts ES, Latvijas, Igaunijas un Lietuvas tiesiskais regulējums ekoloģiskā caurplūduma jomā. Pēc tam ar juridiskās analīzes palīdzību ir formulēti priekšlikumi normatīvo aktu pilnveidošanai.

Šā pētījuma ietvaros, apzīmējot upi, tiek izmantoti Latvijas tiesiskajā sistēmā lietotie termini “ūdenstece” vai “virszemes ūdensobjekts” jeb “ūdensobjekts”, ņemot vērā arī jēdziena “ūdenstilpe” definīciju³³.

2023. gada 15. septembrī Izpildītājs organizēja tiešsaistes sanākumi “Izvērtējums par tiesisko regulējumu un tā pilnveidi ekoloģiskā caurplūduma nodrošināšanai mazo hidroelektrostaciju ekspluatācijā” ar ieinteresētajām pusēm. Šajā sanāksmē piedalījās 21 persona (skat. sanāksmes protokolu). Ieinteresēto pušu rakstveidā sniegtie komentāri, labojumi un ieteikumi ir ņemti vērā, sagatavojot tiesiskā regulējuma pilnveides priekšlikumus³⁴. Tomēr jānorāda, ka, lai gan šie priekšlikumi ir sagatavoti, tostarp ņemot vērā intervijas ar ekspertiem³⁵ un, kā minēts

³¹ Šīre. 2022.

³² LVĢMC. Iesniegtie rakstveida priekšlikumi. 2023. gada septembris un oktobris. Npublicēts – autores arhīva materiāls.

³³ Saskaņā ar Ūdens apsaimniekošanas likuma 1. panta 23. punktu virszemes ūdensobjekts ir “nodalīts un nozīmīgs virszemes ūdens hidrogrāfiskā tīkla elements: ūdenstece (upe, strauts, kanāls vai to daļa), ūdenstilpe (ezers, dīķis, ūdenskrātuve vai to daļa), kā arī pārejas ūdeņi vai piekrastes ūdeņu posms”. Ūdens apsaimniekošanas likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2002. 1. oktobris, Nr. 140. Skat. arī Ūdens struktūrdirektīvas 1. panta 4. un 5. punktu.

³⁴ Jo īpaši skat. šā pētījuma [4. nodaļu “Juridiskā analīze”](#) un [nodaļu “Secinājumi un priekšlikumi”](#).

³⁵ Pētījuma ietvaros tika īstenotas sešas intervijas ar astoņiem respondentiem: Respondents Nr. 1. LVĢMC. Intervija Nr. 1 2023. gada 14. jūlijā. Npublicēts – autores arhīva materiāls; Respondents Nr. 2. Latvijas Biozinātņu un tehnoloģiju universitāte. Intervija Nr. 2 2023. gada 18. jūlijā. Npublicēts – autores arhīva materiāls; Respondents Nr. 3. Biedrība “Baltijas Vides forums”. Intervija Nr. 3 2023. gada 19. jūlijā. Npublicēts – autores arhīva materiāls; Respondents Nr. 4/Respondents Nr. 5. Valsts SIA “Meliorprojekts”. Intervija Nr. 4 2023. gada 7. augustā. Npublicēts – autores arhīva materiāls; Respondents Nr. 6/Respondents Nr. 7. BIOR. Intervija Nr. 5 2023. gada 14. augustā. Npublicēts – autores arhīva materiāls; Respondents Nr. 8. Latvijas Biozinātņu un tehnoloģiju universitāte. Intervija Nr. 6 2023. gada 14. augustā. Npublicēts – autores arhīva materiāls.

iepriekš, sanāksmes rezultātus un ieinteresēto pušu iesniegtos rakstveida komentārus, labojumus un ieteikumus ³⁶, piedāvātie priekšlikumi atspoguļo intervēto/sanāksmē piedalījušos ekspertu un citu ieinteresēto pušu viedokli un idejas. Attiecīgi konkrēto tiesību aktu grozījumu izstrādes laikā šie priekšlikumi ir atkārtoti jāizvērtē, ņemot vērā visu izmaiņu kopumu un atkārtoti konsultējoties ar iesaistītajām pusēm.

³⁶ Norādīti iesūtīšanas secībā: LVĢMC. Iesniegtie rakstveida priekšlikumi. 2023. gada septembris un oktobris. Npublicēts – autores arhīva materiāls; Latvijas Melioratoru biedrība. Par aicinājumu uz sanāksmi saistībā ar izvērtējumu par tiesisko regulējumu un tā pilnveidi ekoloģiskā caurplūduma nodrošināšanai mazo hidroelektrostaciju ekspluatācijā. 2023. gada septembris. Npublicēts – autores arhīva materiāls; BIOR. Iesniegtie rakstveida priekšlikumi. 2023. gada septembris un oktobris. Npublicēts – autores arhīva materiāls; Zemkopības ministrija. Iesniegtie rakstveida priekšlikumi. 2023. gada septembris; biedrība “Latvijas Makšķernieku asociācija”. Iesniegtie rakstveida priekšlikumi. 2023. gada septembris. Npublicēts – autores arhīva materiāls; biedrība “Mazās hidroenerģētikas asociācija”. Iesniegtie rakstveida priekšlikumi. 2023. gada septembris. Npublicēts – autores arhīva materiāls; biedrība “Baltijas Vides forums”. Iesniegtie rakstveida priekšlikumi. 2023. gada septembris. Npublicēts – autores arhīva materiāls; Latvijas Biozinātņu un tehnoloģiju universitāte. Iesniegtie rakstveida priekšlikumi. 2023. septembris un oktobris. Npublicēts – autores arhīva materiāls; VVD. Par priekšlikumiem tiesiskā regulējuma pilnveidei ekoloģiskā caurplūduma nodrošināšanai mazo HES ekspluatācijā. Nr. 2.1/CS/1423/2023. 2023. gada 25. septembris. Npublicēts – autores arhīva materiāls.

1 Tēmas aktualitāte

Saldūdens veido tikai 0,01 % no pasaules ūdens un aptuveni 0,8 % no Zemes virsmas, tomēr šī nelielā globālā ūdens daļa satur vismaz 100 000 sugu no aptuveni 1,8 miljoniem – gandrīz 6% no visām aprakstītajām sugām³⁷. Ūdens ekosistēmas ir īpaši neaizsargātas pret antropogēnajām darbībām un klimata pārmaiņām³⁸ (piemēram, plūdi un sausuma periodi), bioloģiskajai daudzveidībai samazinoties daudz vairāk nekā visvairāk skartajās sauszemes ekosistēmās³⁹. Neraugoties uz globālajiem⁴⁰ un reģionālajiem centieniem, bioloģiskā daudzveidība, tostarp no ūdens atkarīgās ekosistēmas, ir pakļautas izzušanas un degradācijas riskam. Piemēram, reģionālā līmenī ievērojama skaita Eiropas savvaļas augu un dzīvnieku sugu, tostarp 400 saldūdens sugu, izdzīvošana ir atkarīga no upju un ezeru ekosistēmām⁴¹. Caurplūduma izmaiņas ir identificētas kā viens no globālās saldūdens bioloģiskās daudzveidības apdraudējumiem gan globāli⁴², gan ES⁴³. Turklāt daudzās pasaules daļās saldūdens jomā pastāv nopietna konkurence starp daudzām ieinteresētajām personām⁴⁴.

Vairāk nekā 25 000 HES Eiropā ir atzītas par vienu no galvenajiem faktoriem, kas ietekmē upju stāvokli un izraisa savienojamības zudumu, ūdens plūsmas izmaiņas, tostarp mainot upju augšteces plūsmas apstākļus, un nogulumu transportēšanu.

EEA. 2018, pp. 74, 77.

Šādā ziņā, kaut arī hidroenerģija ir otrs lielākais atjaunīgais energoresurss pēc vēja enerģijas⁴⁵, ES HES ir identificētas kā viens no antropogēniem šķēršļiem, kas rada galveno spiedienu uz plūsmām un līmeņiem⁴⁶ un veicina ūdens vides pasliktināšanos⁴⁷.

³⁷ Dudgeon et al. 2006, pp. 163, 176.

³⁸ Akstinas V., Virbickas T., Kriauciuniene J. et al. The Combined Impact of Hydropower Plants and Climate Change on River Runoff and Fish Habitats in Lowland Watersheds. *Water*, 2021, 13, 3508.

³⁹ Skat., piemēram, Dudgeon et al., 2006, pp. 163–182; Sala O.E., Chapin F.S., Armesto J.J. et al. Global biodiversity scenarios for the year 2100. *Science*, 2000, 287, p. 1772; Ricciardi A., Rasmussen J.B. Extinction Rates of North American Freshwater Fauna. *Conserv. Biol.*, 1999, 13, pp. 1220–1222.

⁴⁰ Skat., piemēram, Dudgeon et al. 2006, pp. 163, 176.

⁴¹ EK. Vadlīnijas par prasībām hidroenerģijas jomā 2018, 16. lpp.

⁴² Pārējie četri ir: pārmērīga izmantošana, ūdens piesārņojums, dzīvotņu iznīcināšana vai degradācija un eksotisku sugu invāzija. Dudgeon et al. 2006, pp. 163, 165, 176.

⁴³ EEA. 2020, p. 7.

⁴⁴ Dudgeon et al. 2006, pp. 163, 176.

⁴⁵ 2021. gadā vēja enerģija un hidroenerģija veidoja vairāk nekā divas trešdaļas no kopējās no atjaunojamiem avotiem saražotās elektroenerģijas ES (attiecīgi 37,5% un 32,1%). Eurostat. 2023.

⁴⁶ EEA. 2018, p. 74.

⁴⁷ Arcadis. Hydropower Generation in the Context of the EU WFD. Brussels: EC DG Environment, 2011, p. 168. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/67f12506-5494-4b7e-8742-11b70c6cd280> (aplūkots 2023. gada 2. jūlijā); EEA. 2018.

1.1 Mazās hidroelektrostacijas Baltijas valstīs un Latvijā

Latvijā kopumā ir aptuveni 145 mazās HES, kurām saskaņā ar Valsts vides dienesta (turpmāk tekstā – “VVD”) sniegtajiem datiem ir izsniegtas ūdens resursu lietošanas atļaujas⁴⁸ (turpmāk tekstā – “ŪRLA”) un kas darbojas uz 106 upēm⁴⁹ – salīdzinājumam Lietuvā tās ir 95 un Igaunijā – 47⁵⁰. Latvijā HES darbībai ir vēsturiskas tradīcijas, tomēr kopš šo tradīciju aizsākšanas pasaule ir ievērojami mainījusies, tostarp pastiprinoties vides aizsardzības prasībām dabas resursu degradācijas rezultātā, kā arī mainoties hidroenerģijas ražošanas nozīmei tautsaimniecības bilancē.

1.1.1 Mazo hidroelektrostaciju vēsturiskā izcelsme

Hidroenerģija ir viens no vecākajiem cilvēku izmantotajiem enerģijas avotiem⁵¹. Pirmās rakstiskās liecības par ūdensdzirnavu eksistenci Baltijas valstīs datētas jau 11. gadsimtā, un kopā ar vējdzirnavām tās ir vecākie industriālie objekti šajās valstīs⁵². Ūdens spēks caur ūdensratiem tika izmantots graudu dzirnavu, kokzāģētavu, vilnas kāršanas fabriku, papīra dzirnavu un citu rūpniecisku objektu darbināšanai⁵³. Tāpat pirmās ceļu sistēmas tika savienotas ar ūdensdzirnavām, jo aizsprosti tika izmantoti arī kā tilti⁵⁴.

Ūdens enerģija līdz 19. gadsimta beigām tika izmantota galvenokārt ar ūdensratu starpniecību, tomēr vēlāk ūdensratus aizvietoja ar Frensisu turbīnām⁵⁵, proti, tika īstenota ūdensdzirnavu rekonstrukcija, nomainot ūdensratu ar turbīnu un pievienojot to ģeneratoram, tādējādi pārveidojot ūdensdzirnavas par mazām vai mikro HES visās Baltijas valstīs⁵⁶. Tomēr šajā laikā precīzs HES skaits nav nosakāms: ir vien zināms, ka Lietuvā un Latvijā bija apmēram attiecīgi 640 un 700 ūdensdzirnavu⁵⁷. 1926. gadā Latvijā darbojās 26 mazās HES ar kopējo uzstādīto jaudu 1,5 MW⁵⁸ un 1938. gada 1. jūlijā – 666 ūdensdzirnavas⁵⁹. 1935. gadā Lietuvā bija

⁴⁸ Dati 2023. gada 24. jūlijā. Atbilstoši akciju sabiedrības “Sadales tīkls” sniegtajai informācijai par 2022. gadu tīklā enerģija netika nodota no 16 mazajām HES. VVD. 2023. gada 24. augusts..

⁴⁹ Birkovs A. Ieinteresēto pušu sanāksme sanāksmi saistībā ar izvērtējumu par tiesisko regulējumu un tā pilnveidi ekoloģiskā caurplūduma nodrošināšanai mazo hidroelektrostaciju ekspluatācijā (šā pētījuma ietvaros īstenotā sanāksme). Tiešsaiste, 2023. gada 15. septembris.

⁵⁰ 2017. gada dati. Kasiulis et al. 2020.

⁵¹ Sarauskienė D., Adžgauskas, G., Kriauciuniene J., Jakimavicius D. Analysis of Hydrologic Regime Changes Caused by Small Hydropower Plants in Lowland Rivers. *Water*, 2021, 13, 1961.

⁵² Kasiulis et al. 2020.

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Heniņš. 2015.

⁵⁶ Kasiulis et al. 2020.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Heniņš. 2015.

⁵⁹ Pēc Valsts Zemes bankas izdevuma *Latvijas dzirnavu saraksts* datiem. Turpat.

96 mazās HES ar kopējo uzstādīto jaudu 1,9 MW, savukārt Igaunijā 1940. gadā bija 921 ūdensrati un hidroturbīnas ar kopējo uzstādīto jaudu 9,3 MW. Pieejamā statistika par HES attīstību laika gaitā Baltijas valstīs ir atainota 1. tabulā.

1. tabula. Mazo HES skaits Baltijas valstīs no 1949. līdz 2017. gadam

Gads	HES skaits		
	Latvijā	Lietuvā	Igaunijā
1949.	60 – 5,8 MW	n.d.	n.d.
1958.	n.d.	104 – 19 GWh	
1960.	80 – 10,24 MW	n.d.	n.d.
1966.–1977.	Mazo HES likvidācija		
1981.	n.d.	13	n.d.
1990.	0	10	0
1998.	35	≈20	≈8
1999.	55	≈25	≈10
2002.	149	≈50	≈25
2015.	145	97	47
2017.	147	95	47
2023.	145	n.d.	n.d.

Avots: Heniņš. 2015; Kasiulis et al. 2020; VVD. 2023. gada 24. augusts.

Iespaidīgais mazo HES skaita pieaugums Latvijā līdz 2002. gadam bija saistīts ar labvēlīgu valsts atbalsta politiku visiem atjaunīgajiem energoresursiem; tolaik Latvijā aptuveni 50% no valstī patērētās elektroenerģijas tika saražota uz vietas⁶⁰. Lietuvā joprojām bija Ignalinas atomelektrostacija, bet Igaunijā degslānekļa elektrostacijas, kas nozīmēja, ka šajās valstīs bija jaudas pārpalikums, tāpēc šāds ekskluzīvs atbalsts nebija vajadzīgs⁶¹.

1.1.2 Mazo hidroelektrostaciju raksturojums

HES ir svarīga nozīme atjaunojamās enerģijas ražošanā, samazinot CO₂ emisijas, un ūdens radītā hidroenerģija nerada gaisa piesārņojumu atšķirībā no elektrostacijām, tām sadedzinot fosilo kurināmo⁶².

Latvijā elektroenerģijas ražošana, izmantojot atjaunīgos enerģijas avotus, no bruto gala enerģijas patēriņa bija 32,8% 2004. gadā un 42,1% – 2021. gadā⁶³. Tādējādi saskaņā ar 2021. gada datiem Latvija ir valsts ar trešo augstāko no atjaunīgajiem resursiem iegūtās enerģijas īpatsvaru ES⁶⁴. Pirmās divas ir Zviedrija (62,6%) un Somija (43,1%)⁶⁵. Galvenie atjaunīgie resursi, kas izmantoti elektroenerģijas ražošanai, 2008. gadā Latvijā bija hidroenerģija (96,8%), savukārt 2018. gadā tie bija hidroenerģija (69,5%), biomasu un

⁶⁰ Kasiulis et al. 2020.

⁶¹ Ibid.

⁶² EK. Vadlīnijas par prasībām hidroenerģijas jomā saistībā ar ES dabas aizsardzības tiesību aktiem. Kopsavilkums, 2018, 2., 3. lpp.

⁶³ Eurostat. 2023.

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Ibid.

biogāze⁶⁶. Tādējādi elektroenerģijas sektorā Latvijā dominē lielās HES un koģenerācijas stacijas⁶⁷ un, izņemot Latvijas trīs lielās HES, pārējās HES ir klasificējamas kā mazās, attiecīgi ar jaudu zem 10 MW⁶⁸. To pienesums valstī saražotās elektroenerģijas bilancē ir neliels (skat. 2. tabulu). Tomēr labvēlīgos apstākļos hidroenerģija ir viena no lētākajām elektroenerģijas ražošanas metodēm un salīdzinājumā ar citiem atjaunīgajiem energoresursiem tai ir vislielākais resursu blīvums⁶⁹.

Saskaņā ar 2011. gada pētījumu, kad ES-27 kopējais HES skaits bija apmēram 23 000, tika konstatēts, ka no tām 10 reizes vairāk bija mazo HES (kas ražo mazāk nekā 10 MW) (attiecīgi – 91%) salīdzinājumā ar lielajām HES (kas ražo vairāk nekā 10 MW) (attiecīgi – 9%)⁷⁰. Tomēr mazās HES saražoja vien līdz 13 % no kopējās elektroenerģijas daudzuma ES⁷¹. Ir sagaidāms, ka līdz 2050. gadam ES lielo HES skaits pieaugs par 10%, bet mazo HES – par 25% (ar elektroenerģijas ražošanas kāpumu tikai 11%)⁷².

2. tabula. Mazo HES saražotā elektroenerģija kopējā enerģijas bilancē

Gads	Latvijā saražotā elektroenerģija, MWh	Mazās HES (līdz 10 MW), MWh	Mazo HES saražotā elektroenerģija no kopējās, %
2017.	7 436 336	109 509	1,47
2018.	6 501 335	50 874	0,78
2019.	6 178 978	59 829	0,97
2020.	5 509 885	69 671	1,26
2021.	5 609 592	68 575	1,22
2022.	4 794 651	77 678	1,62

Avots: autors pēc AS “Augstsprieguma tīkls”. 2023. Elektroenerģijas tirgus apskats. Pieejams: <https://www.ast.lv/iv/electricity-market-review> (aplūkots 2023. gada 5. augustā).

Arī pieejamie dati Latvijā ir nepārliciecināmi, vērtējot mazo HES ieguldījumu enerģijas ražošanas bilancē (skat. 2. tabulu). No 2. tabulā atspoguļotajiem datiem ir secināms, ka Latvijā kopumā 145 mazās HES saražo aptuveni 1–1,5% elektroenerģijas⁷³. Savdabīgi, ka, lai gan Lietuvā ir gandrīz 1,5 reizes mazāk mazo HES un tikpat daudz mazāks kopējais ūdens daudzums upēs nekā Latvijā, elektroenerģijas ražošanas apjoms HES tur ir lielāks⁷⁴. Laika posmā no 1990. līdz 2017. gadam HES Lietuvā kopā saražoti 1437 GWh, Latvijā – 1180 GWh un Igaunijā – 429 GWh elektroenerģijas⁷⁵.

⁶⁶ Kasiulis et al. 2020.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Par mazo HES klasifikāciju skat. šā pētījuma 14. zemsvītras piezīmi.

⁶⁹ Jia et al. 2012, p. 1364.

⁷⁰ Arcadis, 2011, p. 10.

⁷¹ Ibid.

⁷² Ibid.

⁷³ Skat. arī Heniņš. 2015.

⁷⁴ Kasiulis et al. 2020.

⁷⁵ Ibid.

Turklāt, kaut arī “mazās HES [var dot] pienesumu valsts energoapgādē un enerģētiskās neatkarības stiprināšanā”⁷⁶, šādā ziņā ir jāņem vērā, ka “ne tikai klimatam draudzīgas atjaunojamās enerģijas izmantošana, izmantojot vēja enerģiju, var nonākt pretrunā ar citiem vides aizsardzības mērķiem [...], bet gan arī ūdens enerģijas izmantošana”⁷⁷. Tādējādi arī HES var ne vien negatīvi ietekmēt upju plūsmas režīmu dabas procesus un ūdens biocenozi, bet jo sevišķi no ūdens atkarīgās ekosistēmas, tostarp zivju eksistenci⁷⁸. Tādējādi, “tāpat kā citām ar ūdeņiem saistītajām darbībām, arī hidroenerģijai ir jāatbilst ES vides tiesību prasībām, kas ieviestas, lai aizsargātu un atjaunotu Eiropas upes un ezerus.”⁷⁹

Tāpēc, kaut arī hidroenerģijas ražošana var būt svarīga Atjaunojamās enerģijas direktīvas⁸⁰ mērķu sasniegšanas kontekstā⁸¹, ir nepieciešams nodrošināt, lai esošā un turpmākā ES politika hidroenerģijas veicināšanai būtu saderīga ar Ūdens struktūrdirektīvas (turpmāk tekstā – “ŪSD”)⁸² uzstādījumiem, un skaidri ņem vērā ietekmi uz ŪO⁸³. Kopumā industriāli attīstītajās valstīs (kā ES) mazo HES attīstība notika ļoti specifiskā veidā, kas atainojams četros posmos:

1. decentralizēts enerģijas pieprasījums saistībā ar nozari (līdz 1940./1950. gadam),
2. ekonomikas virzīts samazinājums līdz 1970. gadam,
3. enerģētikas krīze un uzplaukums līdz 1990. gadam,
4. mazo HES attīstības samazinājums līdz šim brīdim vides apsvērumu dēļ⁸⁴.

Mazo HES attīstības galvenie ilgtermiņa izaicinājumi ir šādi:

- esošo iekārtu racionāla izmantošana, izmantojot jaunas tehnoloģijas,
- zivju ceļu ierīkošana un zivīm drošu turbīnu nodrošināšana,
- minimāla ūdens aizturēšana,
- minimāla ietekme uz ūdens ekoloģiju,

⁷⁶ Satversmes tiesas 2015. gada 25. marta spriedums lietā Nr. 2014-11-0103, 26. punkts.

⁷⁷ EST ģenerālvokātes J. Kokotes [*J. Kokott*] secinājumi lietā Komija/Austrija (C-346/14, ECLI:EU:C:2015:532), 1. punkts.

⁷⁸ EK. Vadlīnijas par prasībām hidroenerģijas jomā saistībā ar ES dabas aizsardzības tiesību aktiem. Kopsavilkums, 2018, 2., 3. lpp. Skat. arī Šīre. 2018.

⁷⁹ EK. 2018, 6. lpp.

⁸⁰ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2018/2001 (2018. gada 11. decembris) par no atjaunojamajiem energoresursiem iegūtas enerģijas izmantošanas veicināšanu (pārstrādāta redakcija) (RED II) (OV 2018, L 328, 82. lpp.).

⁸¹ Šobrīd Atjaunojamās enerģijas direktīva (RED II) tiek pārskatīta, lai noteiktu, ka saistošais mērķis attiecībā uz atjaunojamo energoresursu īpatsvaru enerģijas patēriņā 2030. gadam būtu vismaz 42,5 %, virzoties uz 45%, (RED III). EC. 2023. Renewable Energy Directive. Pieejams: https://energy.ec.europa.eu/topics/renewable-energy/renewable-energy-directive-targets-and-rules/renewable-energy-directive_en (aplūkots 09.08.2023.).

⁸² Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2000/60/EK (2000. gada 23. oktobris), ar ko izveido sistēmu Kopienas rīcībai ūdens resursu politikas jomā (OV 2000, L 327, 1. lpp.).

⁸³ EEA. 2018, p. 77.

⁸⁴ Jia et al. 2012, p. 1365.

- sedimentu uzkrāšanas vai noplicināšanas, pārsniedzot normālo līmeni, novēršana ⁸⁵. ⁸⁶

Vienlaikus mazās HES papildus elektroenerģijas ražošanai var nodrošināt citas funkcijas, kā, piemēram, rekreāciju (peldvietas), ūdens ieguvu laistīšanai, ugunsdzēsībai u.tml., kā arī tām var būt kultūrvēsturiska loma ⁸⁷ un tās var samazināt elektroenerģijas zudumus elektriskajā tīklā un kalpot kā nepieciešamās infrastruktūras (piemēram, satiksmes ceļu) sastāvdaļa ⁸⁸. Tāpēc katrā individuālā gadījumā atsevišķi ir izvērtējama to sociālekonomiskā nozīme.

1.2 Situācija vides jomā

Latvijā ir aptuveni 12 500 upju, strautu un lielo grāvju, savukārt upju kopējais garums sasniedz apmēram 37 500 km ⁸⁹. Uz Latvijas upēm atrodas vairāk nekā 1 300 dažādu šķēršļu – ceļa caurtekas, bijušo dzirnavu dīķu uzpludinājumi, dambji, kā arī 145 mazās HES ⁹⁰. Tādējādi 20. gadsimta laikā īstenotās hidrotehnisko būvju celtniecības rezultātā būtiski ir samazinājusies ceļotājzivju izplatība Latvijas upēs ⁹¹.

Uz 214 Latvijas upēm vai to posmiem ir aizliegts būvēt un atjaunot hidrotehniskās būves zivju resursu aizsardzības nolūkā ⁹². Arī Igaunijas tiesiskajā regulējumā ir paredzētas “aizliegtās zonas” (*no go areas* – angļu val.) 125 upēs lašveidīgo zivju, to nārsta vietu un biotopu aizsardzībai ⁹³. Lietuvā līdzīgas vides tiesību normas bija spēkā no 2004. līdz 2019. gadam, kad 170 upes un to posmi tika nosaukti par “ekoloģiski un kultūrvēsturiski vērtīgām upēm” ⁹⁴,

⁸⁵ Jia et al. 2012, p. 1374.

⁸⁶ Tomēr te ir jāņem vērā, ka publicēto pētījumu, ziņojumu, dokumentu un pieejamās datu bāzēs esošās informācijas analīze liecina, ka nav ticamu mazo HES nākotnes attīstības skaitļu un scenāriju. Atšķirībā no lielajām HES, attiecībā uz kurām ir pieejamas visaptverošas un uzticamas datu bāzes, mazo HES statistika ir ļoti necīgā un nepilnīga vai nesavietojama ar dažādiem datu sniedzējiem. Tas attiecas pat uz attīstītajām valstīm; mazās hidroenerģijas ekonomiskā vai tehniskā potenciāla skaitļi ir reti pieejami. Ibid.

⁸⁷ VVD. 2023. gada 24. augusts.

⁸⁸ Gailītis K. Ieinteresēto pušu sanāksme sanāksmi saistībā ar izvērtējumu par tiesisko regulējumu un tā pilnveidi ekoloģiskā caurplūduma nodrošināšanai mazo hidroelektrostaciju ekspluatācijā (šā pētījuma ietvaros īstenotā sanāksme). Tiešsaiste, 2023. gada 15. septembris.

⁸⁹ Kļaviņš M., Apsīte E. Iekšējie virszemes ūdeņi Latvijā. Nacionālā enciklopēdija – 2019. 2023. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/26188-iek%C5%A1%C4%93jie-virszemes-%C5%ABde%C5%86i-Latvij%C4%81> (aplūkots 2023. gada 6. jūnijā).

⁹⁰ LVĢMC. Iesniegtie rakstveida priekšlikumi. 2023. gada septembris. Npublicēts – autores arhīva materiāls. Skat. arī Šīre. 2018.

⁹¹ Birzaks J. Latvijas upju ihtiofauna. Latvijas Zivsaimniecības gadagrāmata 2014, 18. gads, 2014, 57. lpp.

⁹² Noteikumi par upēm (upju posmiem), uz kurām zivju resursu aizsardzības nolūkā aizliegts būvēt un atjaunot hidroelektrostaciju aizsprostus un veidot jebkādas mehāniskus šķēršļus: MK 2002. gada 15. janvāra noteikumi Nr. 27. *Latvijas Vēstnesis*, 2002. 8. februāris, Nr. 22.

⁹³ Keskonnaminister. Loheliste (lōhe, mereforell, jōforell, harjus) kudemis- ja elupaikade nimistu kinnitamine. Loheliste (lōhe, mereforell, jōforell, harjus) kudemis- ja elupaikade nimistu (Lašveidīgo (lasis, taimiņš, straute forele, greja) nārsta un biotopu saraksta apstiprināšana. Lašu nārsta un biotopu saraksts (lasis, taimiņš, straute forele, alates): Igaunijas Republikas Vides ministra nolikums. 01.06.2002.

⁹⁴ Dēl ekologiniu ir kultūrinu požiūriu vertingū upiū ar jū ruožu sarašo patvirtinimo (Par ekoloģiski un kultūrvēsturiski vērtīgo upju vai to posmu saraksta apstiprināšanu): Lietuvas Republikas valdības rezolūcija. Nr. 1144, 2004-09-08. *Valstybės žinios*, 2004-09-10, Nr. 137-4995.

tomēr šobrīd vispārējais aizliegums ir atcelts, un spēkā esošais Lietuvas Republikas Ūdens likuma⁹⁵ tiesiskais regulējums aizliedz aizsprostu būvniecību aizsargājamās teritorijās un šādas būves, ja tās nenodrošina laba ūdens stāvokļa prasības, kā prasīts ŪSD⁹⁶.

Saskaņā ar 2018. gadā sniegto informāciju atbilstoši Latvijas upju baseinu apsaimniekošanas un plūdu riska pārvaldības plāniem (turpmāk tekstā – “UBA plāni/-s”) 16% ŪO ir nozīmīgs risks nesasniegt labu ūdens stāvokli HES ietekmes rezultātā⁹⁷. No trešā perioda UBA plāniem⁹⁸ izriet, ka aptuveni 45% upju ŪO ir skārušas hidromorfoloģiskās izmaiņas un 30% no tiem ir pakļauti ievērojamam hidromorfoloģiskajam spiedienam HES dēļ⁹⁹.

Upes pilnīgai vai daļējai aizsprostošanai ir būtiskas nelabvēlīgas sekas uz vidi:

- 1) upes rakstura izmaiņas, samazinoties upes straumes ātrumam un pieaugot tās platumam un dziļumam¹⁰⁰;
- 2) sedimentu aizturēšana, proti, mainoties ūdensteces plūsmas ātrumam un režīmam, pa upi pārvietojas smilšu, mālu, dūņu un augu atlieku daļiņas, kas nosēžas ūdenskrātuves dibenā un gadu gaitā veido biezu nogulumu slāni, lai gan upes dabiskā plūduma apstākļos tās tiktu aizskalotas jūras virzienā¹⁰¹, kā rezultātā rodas divi pretēji fenomeni:
 - a. “sedimentu bads”, iegrimstot upes gultnei, pastiprinoties krastu erozijai un samazinoties grants īpatsvaram gultnē;

⁹⁵ Vandens įstatymas (Ūdens likums): Lietuvas Republikas likums. Nr. VIII-474, 21.10.1997. *Valstybės žinios*, 1997-11-19, Nr. 104-2615, ar turpmākiem grozījumiem līdz 30.06.2022. (turpmāk tekstā – “Ūdens likums (Lietuva)”).

⁹⁶ Kasiulis et al. 2020.

⁹⁷ Štre. 2018.

⁹⁸ LVĢMC. Daugavas upju baseinu apgabala apsaimniekošanas plāns un plūdu riska pārvaldības plāns 2022.–2027. gadam. Rīga: LVĢMC, 2023, 461 lpp. (turpmāk tekstā – “Daugavas UBA plāns (2022–2027)”); 461. lpp.; LVĢMC. 2023. Gaujas upju baseinu apgabala apsaimniekošanas plāns un plūdu riska pārvaldības plāns 2022.–2027. gadam. Rīga: LVĢMC, 377 lpp. (turpmāk tekstā – “Gaujas UBA plāns (2022–2027)”); LVĢMC. Lielupes upju baseinu apgabala apsaimniekošanas plāns un plūdu riska pārvaldības plāns 2022.–2027. gadam. Rīga: LVĢMC, 2023, 383 lpp. (turpmāk tekstā – “Lielupes UBA plāns (2022–2027)”); LVĢMC. Ventas upju baseinu apgabala apsaimniekošanas plāns un plūdu riska pārvaldības plāns 2022.–2027. gadam. Rīga: LVĢMC, 2023, 408 lpp. (turpmāk tekstā – “Ventas UBA plāns (2022–2027)”); Pieejami: <https://videscentrs.lv/gmc.lv/lapas/udens-apsaimniekosana-un-pludu-parvaldiba#58821703> (aplūkots 2023. gada 7. jūlijā).

⁹⁹ Jekabsons J., Abersons K., Kolcova T., Tirums M. First steps in the ecological flow determining for Latvian rivers. *Hydrology Research*, 2022, 53(8), 1063.

¹⁰⁰ Abersons K. Par aizsprostiem Latvijas upēs. Latvijas Zivsaimniecības gadagrāmata 2019, 23. gads, 2019, 65. lpp.

¹⁰¹ Turpat, 65. lpp.

- b. masveida veģetācijas un aļģu savairošanās un attiecīgi ūdenskrātuvē un upju daļās lejtecē organisko vielu piesārņojums¹⁰² un attiecīgai upei neraksturīgu organismu parādīšanās, tostarp ūdens pastiprinātas uzsilšanas dēļ¹⁰³;

3) zivju migrācijas kavēšana.

Tādējādi viens no galvenajiem izaicinājumiem, kas ir saistīts ar HES darbības laikā ūdens līmeņa svārstību izraisītu nevienmērīga caurplūduma nodrošināšanu gan lejtecē, gan augštecē, ir ietekme uz dzīvo organismu kopumu (ne tikai zivīm, abiniekiem un gliemenēm, bet arī ūdensaugiem, fitobentosiem u.c.) un tā spēju tur dzīvot, bieži vien saskaroties ar ievērojamām grūtībām pielāgoties šīm straujajām izmaiņām, kā arī krastu erozijas, to noskalošanas un sedimentu pārvietošanās procesiem, kas arī negatīvi iespaido dzīvos organismus. Proti, plūsmas izmaiņas ir saistītas ar ekoloģiskām izmaiņām un ekoloģisko izmaiņu risks palielinās, pieaugot plūsmas izmaiņu apjomam¹⁰⁴.

Caurplūduma apjoms un laiks ir kritiski svarīgi ūdens apgādes, ūdens kvalitātes un upju sistēmu ekoloģiskās integritātes komponenti¹⁰⁵, proti, caurplūduma un ūdens līmeņu dabiskā mainīguma saglabāšana ir būtiska, lai atbalstītu saldūdens bioloģiskās daudzveidības un biotopu saglabāšanas stratēģijas¹⁰⁶. Tas nozīmē, ka HES kā antropogēnās darbības un klimata pārmaiņu kombinētās ietekmes rezultātā¹⁰⁷ ir nepieciešams rūpīgi sekot ekoloģiskā caurplūduma režīmam, kas pēc iespējas atbilstu dabiskajam caurplūdim, un tas notiktu kontrolētā veidā.

No visiem ŪSD noteiktajiem bioloģiskās kvalitātes elementiem zivis ir viens no visjutīgākajiem pret hidromorfoloģiskām izmaiņām¹⁰⁸. Šīs hidromorfoloģiskās izmaiņas ir gareniskās nepārtrauktības pārtraukums, upes krastu izmaiņas un lielas ūdens līmeņa svārstības¹⁰⁹. Šādas biotopu izmaiņas ietekmē zivju daudzumu, sugu sastāvu vai vecuma struktūru¹¹⁰. Tā kā laši un daudzas citas zivju sugas, kas migrē no jūras uz upju augštecēm, lai

¹⁰² Skat. arī Republic of Estonia. Environmental Board. Dams and damming. 2022. Pieejams: <https://keskkonnaamet.ee/en/environmental-use-charges/water/dams-and-damming> (aplūkots 2023. gada 16. jūlijā).

¹⁰³ Abersons K. 2019. Par aizsprostiem Latvijas upēs. Latvijas Zivsaimniecības gadagrāmata 2019, 23. gads, 65. lpp.

¹⁰⁴ Poff N.L., Zimmerman J.K.H. Ecological responses to altered flow regimes: a literature review to inform the science and management of environmental flows. *Freshwater Biology*, 2010, 55, p. 194.

¹⁰⁵ Poff et al. 1997, p. 769.

¹⁰⁶ Dudgeon et al. 2006, p. 176.

¹⁰⁷ Plašāk skat. Akstinas et al. 2021.

¹⁰⁸ Jekabsone et al. 2022; Poff & Zimmerman. 2010, pp. 194–205; Schmutz S., Bakken T. H., Friedrich T., Greimel F., Harby A., Jungwirth M., Melcher A., Unfer G., Zeiringer B. Response of fish communities to hydrological and morphological alterations in hydropeaking rivers of Austria. *River Research and Applications*, 2015, 31, pp. 919–930.

¹⁰⁹ EEA. 2018, p. 27.

¹¹⁰ Ibid.

nārstotu, ir atkarīgas no upes nepārtrauktības, zivju sastāva un daudzuma izmaiņas bieži norāda uz upes nepārtrauktības zudumu (piemēram, barjeru vai aizsprostu dēļ) ¹¹¹.

Latvijas Vides aizsardzības fonda projektā “Latvijas upju ierindošana prioritārā secībā pēc to esošās un potenciālās nozīmes zivju faunas saglabāšanā” (2020–2021) tika konstatēts, ka “dažādu ietekmju dēļ [tostarp HES] Latvijas upju nozīme zivju faunas saglabāšanā ir samazinājusies par aptuveni divām trešdaļām, un patlaban tā sasniedz tikai 34,1% no iespējamās.”

Abersons K., Avotiņš A., Ustups D. Ko varam secināt no LVAFa finansētā “upju saraksta” projekta? Latvijas Zivsaimniecības gadagrāmata, 26. gads, 2022, 84. lpp.

Līdz ar to, ņemot vērā zivju jutību gan pret caurplūduma svārstībām, gan aizsprostu radītiem upes nepārtrauktības traucējumiem, kas ietekmē to nārsta vietu pieejamību, zivis ir visbiežāk izmantotie bioindikatori modeļos ¹¹². Arī daudzūdens periodā ir nepieciešams ekoloģiskā caurplūduma nodrošinājums, turklāt tam ir jābūt augstākam salīdzinājumā ar caurplūdumu vasarā, “jo vēls rudens, ziema un pavasaris ir kritisks periods zivīm. Zivis ir aukstasiņu dzīvnieki, pēkšņas ūdens temperatūras izmaiņas, pazemināta temperatūra un ledus sega tām rada stresu. Īpaši svarīgi ir nodrošināt zivju labklājībai nepieciešamās prasības nārsta sezonā. Biotopu platības samazināšanās kādā no šiem periodiem zivīm var izraisīt ievērojamu stresu un traucēt to vairošanos.” ¹¹³

Pēc dabīgajām īpašībām Latvijas upes var iedalīt divos ūdeņu tipos: ritrāla tipa upju ūdeņos un potamāla tipa upju ūdeņos ¹¹⁴. Papildus attiecībā uz prioritārajiem ūdeņiem – tiem saldūdeņiem, “kuros nepieciešams veikt ūdens aizsardzības vai ūdens kvalitātes uzlabošanas pasākumus, lai nodrošinātu zivju populācijai labvēlīgus dzīves apstākļus” ¹¹⁵, tiek nošķirti ūdeņi, kuros dzīvo vai varētu eksistēt pirmajā gadījumā – laši (*Salmo salar*), taimiņi un strauta foreles (*Salmo trutta*), alatas (*Thymallus thymallus*) un sīgas (*Coregonus*) un otrajā gadījumā – karpju dzimtas (*Cyprinidae*) zivis, kā arī līdakas (*Esox lucius*), asari (*Perca fluviatilis*) un zuši (*Anguilla anguilla*) ¹¹⁶ (attiecīgi dēvēti par “lašveidīgo” un “karpveidīgo” ūdeņiem). Saskaņā ar LVĢMC veiktajiem aprēķiniem lašveidīgo upju gadījumā pieejamās biotopu platības strauji

¹¹¹ EEA. 2018, p. 27.

¹¹² Skat. [2.1. nodaļu “Ekoloģiskā caurplūduma aprēķina metodika”](#).

¹¹³ LVĢMC. 2019.

¹¹⁴ Noteikumi par virszemes ūdensobjektu tipu raksturojumu, klasifikāciju, kvalitātes kritērijiem un antropogēno slodžu noteikšanas kārtību: MK 2004. gada 19. oktobra noteikumi Nr. 858. Latvijas Vēstnesis, 2004. 22. oktobris, Nr. 168, 1. pielikums.

¹¹⁵ Noteikumi par virszemes un pazemes ūdeņu kvalitāti: MK 2002. gada 12. marta noteikumi Nr. 118. Latvijas Vēstnesis, 2002. 3. aprīlis, Nr. 50, 8. punkts.

¹¹⁶ Turpat, 10. punkts.

palielinās, caurplūdumam sasniedzot mazūdens perioda maksimālo caurplūdumu¹¹⁷. Savukārt karpveidīgo upēs: biotopu pieejamība palielinās, ja caurplūdums ir tuvu mazūdens perioda vidējam caurplūdumam¹¹⁸. MK noteikumi Nr. 118 “Noteikumi par virszemes un pazemes ūdeņu kvalitāti” paredz ūdens kvalitātes normatīvus prioritārajiem zivju ūdeņiem, kas noteikti šo noteikumu 2.¹ pielikumā un kas “ir saldūdeņi, kuros nepieciešams veikt ūdens aizsardzības vai ūdens kvalitātes uzlabošanas pasākumus, lai nodrošinātu zivju populācijai labvēlīgus dzīves apstākļus”¹¹⁹.

“Tikai 3% Daugavas UBA un 31% Gaujas UBA ir pieejami migrējošajām zivju sugām. Situācija ir labāka citos upju baseinu apgabalos – 52% Lielupes UBA un 55% Ventas UBA ir savienoti ar jūru un pieejami migrējošām zivīm,”

LVĢMC. Ziņojums par stāvokli hidroenerģētikas nozarē: ietekme uz ūdens daudzumu un kvalitāti Latvijas upju baseinos, LVĢMC, Rīga, 2021, 45. lpp.

Šādā ziņā viens no vispār zināmiem HES ietekmes mazināšanas pasākumiem ir zivju ceļu ierīkošana. Kaut arī Latvijas tiesiskajā regulējumā ir paredzēti noteikumi par zivju ceļu izveidi, tomēr iepriekš veiktos pētījumos saistībā ar mazajām HES ir norādīta statistika, ka zivju ceļu bilancē ir izbūvēti tikai 4 zivju ceļi Latvijas HES, no kurām 3 gadījumos mazajās HES¹²⁰. Savukārt Igaunijā laikā no 2009. līdz 2020. gadam zivju migrācijas apstākļi ir uzlaboti pie 113 aizsprostiem, galvenokārt izbūvējot apvedceļus un mākslīgās krāces¹²¹.

“Šobrīd HES pārvaldībā kā minimālais caurplūdums ir noteikts garantētais caurplūdums (vasaras-rudens 30-dienu minimālas noteces perioda caurplūdums ar 95% vai 80% varbūtībām). Salīdzinot zivīm piemērotas biotopu platības vasaras un ziemas periodos attiecībā pret ekoloģisko caurplūdumu un garantēto caurplūdumu, ir skaidri redzams, ka garantētais caurplūdums nodrošina zivīm ļoti mazas piemērotu biotopu platības [...]. Var secināt, ka **pašreizējo garantēto caurplūdumu nevar uzskatīt par videi draudzīgu un ilgtspējīgu, un tas ir jāmaina**”,

LVĢMC. 2019, 21. lpp.

Kā arī secināms no 3. tabulā patlaban ŪRLA [ūdens resursu lietošanas atļaujās] norādītajiem caurplūdumu lielumiem, tie nespēj nodrošināt ūdens ekosistēmu pilnvērtīgu funkcionēšanu un parasti ir mazāki nekā nepieciešams gandrīz visu modelēto zivju sugu gadījumā¹²².

¹¹⁷ Šīre. 2022.

¹¹⁸ Turpat.

¹¹⁹ Noteikumi par virszemes un pazemes ūdeņu kvalitāti: MK 2002. gada 12. marta noteikumi Nr. 118. *Latvijas Vēstnesis*, 2002. 3. aprīlis, Nr. 50, 8. punkts.

¹²⁰ Skat. [4.2.2. nodaļu “Zivju ceļa izbūves pienākums un ekoloģiskā caurplūduma uzskaitvedības pienākums”](#).

¹²¹ Republic of Estonia. Environmental Board. Dams and damming. 2022. Pieejams: <https://keskkonnaamet.ee/en/environmental-use-charges/water/dams-and-damming> (aplūkots 2023. gada 16. jūlijā).

¹²² Šīre. 2022.

3. tabula. Pašreiz paredzēto caurplūdumu piemēri ūdens resursu lietošanas atļaujās noteiktās mazajās HES

Upe	HES	Q _{ecol} (m ³ /s) atļaujā	Q (m ³ /s) ziemas periods	Q (m ³ /s) vasaras periods	Atbilstība
Vaidava	Karva	0,94	2,32	0,66	Daļēji atbilst
Vaidava	Grūbe	0,57	2,41	0,71	Neatbilst
Aģe	Aģes	0,09	0,80	0,40	Neatbilst
Ēda	Šķēde	0,18	0,50	0,25	Neatbilst
Vanka	Ēdole	0,058	0,50	0,29	Neatbilst
Auce	Bēne	0,15	0,19	0,10	Daļēji atbilst
Bērze	Bikstu-Palejas	0,16	0,43	0,22	Neatbilst
Īslīce	Rundāle	0,16	0,25	0,12	Daļēji atbilst
Ciecere	Pakuļu	0,30	2,10	1,05	Neatbilst
Ciecere	Dzirnavnieku	0,30	0,55	0,27	Daļēji atbilst
Ciecere	Cieceres	0,061	0,50	0,25	Neatbilst
Losis	Lejniuku	0,20	1,25	0,65	Neatbilst
Losis	Grantiņu	0,20	0,80	0,40	Neatbilst

Avots: Šīre. 2022.

Turklāt ekoloģiskais caurplūdums ietekmē ne vien zivis, bet arī ekosistēmu kopumā, virszemes ūdeņu stāvokli un pazemes ūdeņu kvantitatīvo stāvokli ¹²³. Savukārt, lai pazemes ŪO būtu labā stāvoklī, “ilggadīgais vidējais ūdens ņemšanas apjoms šajā pazemes ŪO nedrīkst pārsniegt tā ilggadīgo vidējo papildināšanās apjomu”, tāpat “jāņem vērā arī ilgtermiņa *ekoloģiskā caurplūduma* apjoms” ¹²⁴. Citiem vārdiem sakot, “lai sasniegtu pazemes ūdeņu labu kvantitatīvo stāvokli, gruntsūdeņu līmenis nedrīkst būt pakļauts tādām antropogēnām izmaiņām, kuras izraisītu saistītajiem virszemes ūdeņiem neatbilstību vides kvalitātes mērķiem” ¹²⁵.

Papildus īpašs hidroloģiskā spiediena veids, kas saistīts ar hidroenerģiju, rodas no straujām ūdens līmeņa svārstībām (*hydropeaking* – angļu val.). Straujas ūdens līmeņa svārstības ir saistītas ar hidroenerģijas ražošanu maksimālās elektroenerģijas piegādes nodrošināšanai, kā rezultātā rodas mākslīgas ūdens līmeņa svārstības ¹²⁶. ¹²⁷ Par strauju un periodisku ūdens līmeņa svārstību novērošanu leļpus HES ir saņemtas sūdzības VVD ¹²⁸.

¹²³ Skat. Šīre. 2018.

¹²⁴ Šīre. 2018. Skat. arī LVGMC u.c. 2018, 6. lpp.

¹²⁵ LVGMC u.c. 2018, 6. lpp.

¹²⁶ EEA. 2018, p. 74.

¹²⁷ “Meliorācijas sistēmu un hidrotehnisko būvju iespējamo negatīvā iespaids uz zivīm mazināšanai, būvniecības ieceres dokumentācijā ievēro to, ka izvēlas HES darbināšanas optimālo režīmu, kurš nodrošina, pirmkārt, hidromehānisko iekārtu darbību diennakts gaišajā laikā, otrkārt, noteiktā caurplūduma (minimālā garantējama vai ekoloģiskā) novadīšanu leļas bjefā un treškārt, lēnu, izlīdzinātu vai mazmainīgu ūdens līmeņu maiņu augšas un leļas bjefos.” Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 224-15 “Meliorācijas sistēmas un hidrotehniskās būves”: MK 2015. gada 30. jūnija noteikumi Nr. 329. *Latvijas Vēstnesis*, 2015. 30. jūnijs, Nr. 125, 271.8. punkts.

¹²⁸ VVD. 2023. gada 24. augusts.

2 Jēdziens “ekoloģiskais caurplūdums”

Caurplūdumu, kas ir cieši saistīts ar daudzām kritiskām upju fizikāli ķīmiskajām īpašībām, piemēram, ūdens temperatūru, kanāla ģeomorfoloģiju un biotopu daudzveidību, var uzskatīt par “galveno mainīgo lielumu”, kas ietekmē upju sugu izplatību un bagātību un regulē un uztur ekoloģisko integritāti un tekošu ūdeņu sistēmas¹²⁹. Upju ekosistēmu ekoloģiskā integritāte ir atkarīga no to dabiskā dinamiskā rakstura¹³⁰, tomēr antropogēno darbību rezultātā šis dinamiskais raksturs tiek pakļauts pārmaiņām. Dažādi caurplūduma veidi ietekmē ūdens ekosistēmu struktūru un funkcionēšanu¹³¹ un var radīt hidroloģiskās izmaiņas. Hidroloģiskās izmaiņas ir spiediens, kas maina virszemes un gruntsūdeņu plūsmas režīmu un/vai ūdens līmeni¹³². Ja ūdens plūsmas un līmeņi nav labā stāvoklī, tas var ietekmēt ūdens augu un dzīvnieku pārpilnību un daudzveidību, samazinot ūdens biotopu apjomu, kvalitāti, daudzveidību un savienojamību¹³³. Turklāt caurplūduma izmaiņām ir kaskādveida ietekme uz upju ekoloģisko integritāti¹³⁴.

Ekoloģiskā caurplūduma jēdziens ir zināms jau vairāk nekā 40 gadus, tomēr sākotnēji tas tika saistīts ar hidroloģiskajiem aprēķiniem¹³⁵. Tādējādi, lai gan hidroloģiskais režīms ir vispārēji atzīts kā galvenais upes ekosistēmas kvalitātes virzītājspēks¹³⁶, vēsturiski upju ekosistēmu “aizsardzība” ir bijusi ierobežota, uzsverot ūdens kvalitāti un tikai vienu ūdens daudzuma aspektu: minimālo plūsmu¹³⁷. Būtībā ekoloģiskā caurplūduma korektu noteikšanu ir iespējams nodrošināt, iekļaujot bioloģiskos datus kā ekoloģisko izmaiņu indikatorus¹³⁸. Ekoloģiskais caurplūdums ir orientēts uz dabas vajadzībām¹³⁹. Savukārt, ja morfoloģija ir degradēta vai ūdens plūsma ir izteikti mainījiesies, ŪO ar labu ūdens kvalitāti nesasnies maksimālo potenciālu kā ūdens ekosistēma¹⁴⁰.

¹²⁹ Poff et al. 1997, pp. 769, 770.

¹³⁰ Ibid, p. 769.

¹³¹ LVĢMC u.c. 2018, 7. lpp.

¹³² EEA. 2018, p. 74.

¹³³ Ibid, p. 74.

¹³⁴ Poff et al. 1997, 47, p. 770.

¹³⁵ LVĢMC. 2019, 4. lpp.; Jekabsone et al. 2022.

¹³⁶ EC. Ecological flows in the implementation of the Water Framework Directive. *Guidance Document No. 31*. Technical Report - 2015 - 086. European Union, 2015 (turpmāk tekstā – Guidance Document No. 31), p. 4.

¹³⁷ Poff et al. 1997, p. 769.

¹³⁸ Jekabsone et al. 2022.

¹³⁹ EK. Eiropas ūdens resursu aizsardzības konceptuālais plāns. 14.11.2012. COM(2012) 673 final, 21. lpp.

¹⁴⁰ EEA. 2018, p. 9.

“Ūdens ekosistēmu struktūru un funkcionēšanu nosaka dažādi caurplūduma veidi. Ekstremālās parādības (plūdi un ilgstošs sausums) regulē ūdens ekosistēmā notiekošo procesu ātrumu un rada selektīvu slodzi uz organismu populācijām. No otras puses, normālie apstākļi, kad gada griezumā izšķiramas dažādas hidroloģiskā režīma fāzes ar tiem raksturīgajiem caurplūduma lielumiem, dod iespēju ūdens organismiem regulāri atgriezties iepriekš apdzīvotajos biotopos. Tā sauktās “ekoloģiskā caurplūduma komponentes” vispārīgi iedala pamatplūsmā un plūdu režīmā (kas ietver plūdu lielumu, biežumu, ilgumu un arī to laiku gada griezumā, kad notiek plūdi). Hidroloģiskā režīma variācijas atspoguļojas hidromorfoloģiskajos parametros, tādos kā ūdens dziļums, straumes ātrums, gultnes substrāta sastāvs un upes gultnes forma, kas savukārt veido ekoloģiskās dzīvotnes un ietekmē bioloģisko kvalitātes elementu stāvokli.”

LVĢMC u.c. 2018, 7. lpp.

2.1 Ekoloģiskā caurplūduma definīcijas

Atbilstoši Pasaules Bankas sniegtajai definīcijai caurplūdums ir “tāda ūdens plūsmas kvalitāte, apjoms un laiks, kas nepieciešams, lai uzturētu ūdens ekosistēmu komponentes, funkcijas un procesus”¹⁴¹. Savukārt saskaņā ar Starptautiskā Ūdens Apsaimniekošanas Institūta (IWMI) definīciju, ekoloģiskais caurplūdums ir ūdens daudzums, kas nodrošina upes ekosistēmas integritāti, produktivitāti, pakalpojumus un ieguvumus, ja uz šādu ekosistēmu attiecas ūdens plūsmas regulējums¹⁴². Eiropas Ūdens resursu aizsardzības konceptuālajā plānā ekoloģiskais caurplūdums ir definēts kā “ūdens apjoms, kas vajadzīgs ūdens ekosistēmai, lai tā varētu turpināt attīstīties un sniegt pakalpojumus, kurus mēs izmantojam”¹⁴³. ECOFLOW projekta ietvaros tas izteikts šādi: ūdens daudzums, “kāds ir nepieciešams ūdens ekosistēmām, lai nodrošinātu to pastāvēšanu un pakalpojumu, ko šīs ekosistēmas sniedz sabiedrībai, ilgtspēju”¹⁴⁴.

ŪSD kontekstā ar ekoloģisko caurplūdumu saprot tādu hidroloģisko režīmu, kas atbilst vides kvalitātes mērķu sasniegšanai dabiskajos virszemes ŪO atbilstoši direktīvas 4. panta 1. punktam¹⁴⁵. Saskaņā ar šo tiesību normu attiecībā uz dabiskajiem virszemes ŪO vides mērķi ietver: esošā stāvokļa nepasliktināšanos un laba ekoloģiskā stāvokļa sasniegšanu, kā arī atbilstību standartiem un mērķiem, kas noteikti aizsargājamām teritorijām, ieskaitot tādas, kas izveidotas sugu un dzīvotņu aizsardzībai, ja ūdeņu stāvoklis ir nozīmīgs to aizsardzībai¹⁴⁶. Tā kā šos mērķus var sasniegt tikai tad, ja tiek garantēti atbalsta caurplūduma režīmi, nacionālajā tiesiskajā regulējumā saistošā veidā skaidri jānorāda uz dažādajām dabiskā caurplūduma (ne vien minimālā caurplūduma) režīma komponentēm un jāsaista šīs caurplūdumu definīcijas

¹⁴¹ LVĢMC. 2019, 4. lpp. Pēc: Pasaules banka.

¹⁴² Šīre. 2022.

¹⁴³ EK. 2012, 6. lpp.

¹⁴⁴ LVĢMC u.c. 2018, 5.–6. lpp.

¹⁴⁵ Guidance Document No. 31, p. 3; LVĢMC u.c. 2018, 7. lpp.

¹⁴⁶ Ieskaitot NATURA 2000 teritorijas, kas noteiktas saskaņā ar Putnu direktīvu un Biotopu direktīvu. Guidance Document No. 31, p. 3. Skat. arī Šīre. 2018.

arī ar Direktīvas 2009/147/EK¹⁴⁷ (turpmāk tekstā – “Putnu direktīva”) un Direktīvas 92/43/EEK¹⁴⁸ (turpmāk tekstā – “Biotopu direktīva”) mērķiem¹⁴⁹. Tādējādi atbilstoši ES tiesiskajam regulējumam **ekoloģiskā caurplūduma definīcijai jāietver visi ŪSD 4. panta 1. punkta vides mērķi, proti, nepasliktināšanās, laba stāvokļa sasniegšana un atbilstība īpašām prasībām aizsargājamās teritorijās, ja nepieciešams**¹⁵⁰.

Tādu trīs parametru grupas kā bioloģiskie, fizikāli ķīmiskie un hidromorfoloģiskie ir pamatā ŪO ekoloģiskā stāvokļa vērtēšanai¹⁵¹. Hidromorfoloģiskajos parametros ietilpst trīs komponentes jeb kvalitātes elementi: hidroloģiskais režīms, upes nepārtrauktība un morfoloģiskie apstākļi¹⁵². Tā kā hidromorfoloģiskie elementi atbalsta bioloģiskos elementus¹⁵³, “ekoloģiskais caurplūdums ir hidroloģiskā režīma, un līdz ar to arī hidromorfoloģiskās kvalitātes neatņemama sastāvdaļa, kurai, saskaņā ar ŪSD prasībām, jāatbilst laba stāvokļa sasniegšanai pēc bioloģiskajiem kvalitātes elementiem”¹⁵⁴.

2.1 Ekoloģiskā caurplūduma aprēķina metodika

Pēdējo gadu desmitu laikā aizvien vairāk ir bijuši mēģinājumi hidroloģiskos aprēķinus un salīdzinoši vienkāršās hidroloģiskās metodes, kas pamatotas ar caurplūduma datiem (piemēram, vasaras mazūdens perioda vidējais caurplūdums) un uz kurām tika balstīta ekoloģiskā caurplūduma noteikšana, skatīt kopsakarībā ekoloģiskajiem procesiem, floras un faunas labklājību¹⁵⁵.

Aicinājumi pēc nepieciešamības izveidot hidroloģisko režīmu, kas imitē dabisko plūsmu un ūdens līmeņa mainīgumu, nevis koncentrējas tikai uz minimālajiem līmeņiem, saldūdens bioloģiskās daudzveidības un biotopu saglabāšanas stratēģiju atbalstam ir bijuši jau pagājušā gadsimta beigās un šā gadsimta pirmajā desmitgadē¹⁵⁶. Tomēr šāda hidroloģiskā režīma ieviešanai ir traucējis metodoloģijas trūkums, kas mūsdienās ir novērsts un šobrīd ir pieejamas

¹⁴⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2009/147/EK (2009. gada 30. novembris) par savvaļas putnu aizsardzību (OV 2010, L 20, 7. lpp.). Iepriekš – Padomes Direktīva 709/409/EEK (1979. gada 2. aprīlis) par savvaļas putnu aizsardzību (OV 1979, L 103, 1. lpp.).

¹⁴⁸ Padomes Direktīva 92/43/EEK (1992. gada 21. maijs) par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību (OV 1992, L 206, 7. lpp.).

¹⁴⁹ Guidance Document No. 31, p. 4.

¹⁵⁰ Ibid.

¹⁵¹ LVĢMC u.c. 2018, 7. lpp.

¹⁵² Turpat; EEA. 2018, p. 27.

¹⁵³ EEA. 2018, p. 27.

¹⁵⁴ LVĢMC u.c. 2018, 7. lpp.

¹⁵⁵ LVĢMC. 2019, 4., 6. lpp.

¹⁵⁶ Skat., piemēram, Dudgeon et al. 2006, pp. 169, 176.

vairākas metodes, lai novērtētu iegūstamā ūdens daudzumu un pieļaujamās caurplūduma izmaiņas.

Pašreiz **ūdens biotopu platību noteikšanas metodes** (tādi biotopu simulācijas modeļi, kā PHABSIM, MesoHABSIM un HARPHA) kļūst aizvien zināmākas un biežāk piemērojamas (piemēram, ASV, Itālijā) ¹⁵⁷. Šo metožu ietvaros, balstoties uz datiem par hidromorfoloģiju un bioloģiju, tiek imitēta caurplūduma izmaiņu mijiedarbība ar biotu, veidojot biotopu un caurplūduma mijiedarbības līknes un tādējādi nosakot ekoloģisko caurplūdumu ¹⁵⁸.

Ūdens biotopu platību noteikšanas metožu izmantošana ekoloģiskā caurplūduma noteikšanai ir noteikta arī ŪSD kopīgās ieviešanas stratēģijas vadlīniju dokumentā Nr. 31 “Ekoloģiskais caurplūdums ŪSD ieviešanā” ¹⁵⁹. Kā jau uzsvērts iepriekš, tā kā zivis “ir jutīgas ne tikai pret caurplūduma svārstībām, bet arī pret aizsprostu radītiem upes nepārtrauktības traucējumiem, kas ierobežo nārsta vietu pieejamību”, tās ir visbiežāk izmantotie bioindikatori modeļos ¹⁶⁰.

MesoHABSIM modelis tiek izmantots Latvijas izstrādātajā metodikā ¹⁶¹.

“**MesoHABSIM** modelī (*Mesohabitat Simulation Model*) tiek veikts upes novērtējums mezo-mērogā (līdz 100 metriem). Modelis iedala upi ģeomorfoloģiskajās vienībās (*geomorphic units*). Ģeomorfoloģiskā vienība ir nodalīts upes posms, kurā ir līdzīgi vides apstākļi. Katrā vienībā heterogēnās vietās tiek veikti vismaz septiņi punktveida mērījumi (straumes ātruma, upes dziļuma mērījumi un substrāta noteikšana). MesoHABSIM izmanto daudzfaktoru biotopu analīzes kritērijus. Pašlaik MesoHABSIM ir viena no populārākajām ekoloģiskā caurplūduma aprēķināšanas metodēm Eiropā un ar modeli iegūtie rezultāti pilnībā atbilst ŪSD izvirzītajām prasībām,”

LVGMC. 2019, 6. lpp.

Izmantojot MesoHABSIM modeli, ir secināts, ka piemērotā biotopa, kas šajā gadījumā ir neliels upes posms (100 – 500 metri), kurā tiek īstenoti hidromorfoloģiskie mērījumi, platība kļūst lielāka, palielinoties caurplūdumam ¹⁶². Tāpat “pastāv saistība starp biotopu integritātes indeksu (IH) un ŪO ekoloģisko stāvokli” ¹⁶³. Nosakot ekoloģisko caurplūdumu, maksimālā piemēroto biotopu platība un ar to saistītā ūdens notece ir izšķirošas vērtības ¹⁶⁴. Tāpat ir konstatēts, ka “pētīto upju posmu modelēšanas rezultāti rāda, ka HES negatīvās ietekmes

¹⁵⁷ LVGMC. 2019, 6. lpp.

¹⁵⁸ Turpat, 6., 14. lpp.

¹⁵⁹ Attiecīgi: EC. Ecological flows in the implementation of the Water Framework Directive. *Guidance Document No. 31*. Technical Report - 2015 - 086. European Union, 2015.

¹⁶⁰ LVGMC. 2019, 6. lpp. Skat. arī šā pētījuma [1.2. nodaļu “Situācija vides jomā”](#).

¹⁶¹ Turpat.

¹⁶² “Piemēram, piemērots biotops pieaugušām forelēm (*Salmo trutta*) pie minimālā caurplūduma mazūdens periodā ir tikai 1.5%, pie maksimālā caurplūduma mazūdens periodā – 32.2%, savukārt pie gada vidējā caurplūduma – 99%.” Turpat, 6., 14. lpp.

¹⁶³ Turpat, 17. lpp.

¹⁶⁴ Turpat, 18. lpp.

mazināšanai jāizmanto atšķirīgas ekoloģiskā caurplūduma vērtības, atkarībā no hidroloģiskās sezonas (mazūdens perioda un pārējā gada laika)”¹⁶⁵, kā arī zivju bioperiodiem, kā pieaugušo vairošanās ziemā (no novembra līdz maijam) un mazuļu augšanas periods vasarā (no jūnija līdz oktobrim)¹⁶⁶. Saskaņā ar LVĢMC izstrādāto metodiku atbilstoši MesoHABSIM modelim:

$$\text{“P (no novembra līdz maijam) = } Q_{30_max} * 0,6$$

$$\text{P (no jūnija līdz oktobrim) = } Q_{30_max} * 0,3$$

$$\text{R (no novembra līdz maijam) = } Q_{gada_vid} * 0,6$$

$$\text{R (no jūnija līdz oktobrim) = } Q_{gada_vid} * 0,3,$$

kur:

P (potamāla tipa upes)

R (ritrāla tipa upes)

Q_{30_max} (mazūdens perioda maksimālais caurplūdums)

Q_{gada_vid} (gada vidējais caurplūdums).”¹⁶⁷

“Tām HES, kurām raksturīga lielākā negatīvā ietekme, ekoloģisko caurplūdumu nepieciešams aprēķināt, izmantojot MesoHABSIM modeli. HES ar vidēju negatīvo ietekmi iespējams izmantot vienkāršotu metodi, savukārt HES ar minimālu negatīvo ietekmi (piemēram tām, kas atrodas augšup pa straumi no cita HES) var izmantot ļoti vienkāršus hidroloģiskos aprēķinus,”

LVĢMC. 2019, 22. lpp.

¹⁶⁵ LVĢMC. 2019, 21. lpp.

¹⁶⁶ Šīre. 2022.

¹⁶⁷ LVĢMC ierosinātā ekoloģiskā caurplūduma jaunā pieeja nav tā pati, kas ierosināta ECOFLOW projektā, jo vēlākajos projektos formula tika nedaudz precizēta. LVĢMC. Iesniegtie rakstveida priekšlikumi. 2023. gada septembris un oktobris. Npublicēts – autores arhīva materiāls.

3 Tiesiskā regulējuma ietvars ekoloģiskā caurplūduma jomā

Ekoloģiskā caurplūduma noteikšanas juridiskās prasības izriet no ES regulējuma, kā arī izstrādātajām rekomendācijām. ŪSD¹⁶⁸, kā arī Putnu direktīva un Biotopu direktīva kā “ES dabas un bioloģiskās daudzveidības politikas stūrakmeņi”¹⁶⁹ nosaka saistošus mērķus no ūdens atkarīgo ekosistēmu aizsardzībai un saglabāšanai¹⁷⁰. ES nozīmīgu sugu un dzīvotņu labvēlīga aizsardzības statusa uzturēšana vai atjaunošana ir šo abu pēdējo divu direktīvu vispārīgais mērķis¹⁷¹.¹⁷² Papildus šīm direktīvām juridiskās prasības mazo HES gadījumā ir piemērojamas arī Plūdu direktīvas¹⁷³ un Vides novērtējumu direktīvu – Ietekmes uz vidi novērtējuma direktīvas (IVN)¹⁷⁴ un Stratēģiskā ietekmes uz vidi novērtējuma direktīvas (SIVN)¹⁷⁵ prasības¹⁷⁶.

3.1 Eiropas Savienības regulējums

ŪSD tiesību normās ir atzīta ūdens daudzuma un dinamikas izšķirošā nozīme ūdens ekosistēmu kvalitātes atbalstīšanā un vides mērķu sasniegšanā¹⁷⁷. Savukārt, piemēram, “ja [ŪO] ietilpst aizsargājamās teritorijas, kas ir noteiktas saskaņā ar Putnu direktīvu un Biotopu direktīvu, ir jānodrošina tāds hidroloģiskais režīms, kas ir nepieciešams sugu un dzīvotņu aizsardzībai”¹⁷⁸. Tādējādi ūdens atkarīgo dzīvotņu un sugu aizsargājamā statusa uzturēšanai atbilstoši Putnu direktīvas un Biotopu direktīvas prasībām var būt nepieciešami caurplūduma apstākļi, kas atšķiras vai pārsniedz tos, kas nepieciešami laba stāvokļa sasniegšanai vai augsta stāvokļa

¹⁶⁸ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2000/60/EK (2000. gada 23. oktobris), ar ko izveido sistēmu Kopienas rīcībai ūdens resursu politikas jomā (OV 2000, L 327, 1. lpp.).

¹⁶⁹ EK. 2018, 6. lpp.

¹⁷⁰ Guidance Document No. 31, p. 4.

¹⁷¹ Biotopu direktīva, 2. pants.

¹⁷² “Jēdziens “labvēlīgs aizsardzības statuss” nav minēts Putnu direktīvā, bet tajā ir noteiktas analogas prasības īpašām aizsargājamām teritorijām.” EK. 2018, 6. lpp.

¹⁷³ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2007/60/EK (2007. gada 23. oktobris) par plūdu riska novērtējumu un pārvaldību (OV 2007, L 288, 27. lpp.).

¹⁷⁴ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2011/92/ES (2011. gada 13. decembris) par dažu sabiedrisku un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu (kodificēta versija) (OV 2012, L 26, 1. lpp.); Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2014/52/ES (2014. gada 16. aprīlis), ar ko groza Direktīvu 2011/92/ES par dažu sabiedrisku un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu (OV 2014, L 124, 1. lpp.).

¹⁷⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2001/42/EK (2001. gada 27. jūnijs) par noteiktu plānu un programmu ietekmes uz vidi novērtējumu (OV 2001, L 197, 30. lpp.).

¹⁷⁶ EK. 2018, 6. lpp.

¹⁷⁷ Guidance Document No. 31, p. 2.

¹⁷⁸ LVĢMC u.c. 2018, 7. lpp.

uzturēšanai ¹⁷⁹. Kopumā juridiski saistošos mērķus, ko ietver gan ŪSD, gan Biotopu direktīva, kā arī Putnu direktīva var sasniegt, tikai nodrošinot atbilstošu ūdens caurplūduma režīmu ¹⁸⁰. ŪSD ir “noteikti vispārīgie principi un rīcības vispārīgās robežas, lai aizsargātu ūdens resursus un nodrošinātu vispārīgo principu un to struktūru koordināciju, integrāciju un ilgtermiņa attīstību, kas ļauj aizsargāt un ekoloģiski ilgtspējīgi izmantot [ES] ūdens resursus” ¹⁸¹. ŪSD 1. pantā paredzētais mērķis tostarp ir vērsts uz iekšējo virszemes ūdeņu aizsardzību, savukārt tās 4. panta 1. punkta a) apakšpunktā ir sniegtas detalizētas norādes par pasākumu programmām, kas precizētas UBA plānos attiecībā uz virszemes ūdeņiem. Saskaņā ar ŪSD ES dalībvalstīm bija jātiecas sasniegt labu stāvokli visos virszemes un pazemes ūdeņos līdz 2015. gadam, ja vien nav pamata atbrīvojumam, un virszemes un pazemes ūdeņu laba stāvokļa sasniegšana ir tās primārais mērķis ¹⁸².

“Labs virszemes ūdeņu stāvoklis” ir “stāvoklis, kādu virszemes [ŪO] sasniedz tad, kad gan tā ekoloģiskās kvalitātes rādītāji, gan ķīmiskās kvalitātes rādītāji ir vismaz “labi”” ¹⁸³. Ir būtiski ņemt vērā, ka ūdens kvalitāte un tā daudzums ir ciešā saistībā ar ŪO “laba stāvokļa” koncepciju ¹⁸⁴.

Ekoloģiskās kvalitātes rādītāju klasifikācijas normatīvā definīcija “Labi rādītāji” ir tad, ja virszemes ŪO “bioloģiskās kvalitātes faktoru vērtības uzrāda zemus cilvēku darbības izraisītus izkropļojuma līmeņus, kas tikai ļoti nelielā apjomā neatbilst tām vērtībām, ko parasti saista ar šo virszemes [ŪO] tipu neskartos apstākļos,”

ŪSD, V pielikums. Skat. arī: Noteikumi par virszemes ūdensobjektu tipu raksturojumu, klasifikāciju, kvalitātes kritērijiem un antropogēno slodžu noteikšanas kārtību: MK 2004. gada 19. oktobra noteikumi Nr. 858. Latvijas Vēstnesis, 2004. 22. oktobris, Nr. 168.

Ekoloģiskais stāvoklis saskaņā ar ŪSD novērtē ekosistēmas veselību, un to izsaka bioloģiskās kvalitātes elementi – fitoplanktons, makrofīti, fitobentoss, bentosa bezmugurkaulnieku fauna un zivis – , ko atbalsta hidromorfoloģiskie un ķīmiskie un fizikālķīmiskie parametri ¹⁸⁵. ŪSD ir norādīts, kuri elementi ir jānovērtē katrai ūdens kategorijai, un noteikts, ka bioloģiskajiem un atbalsta kvalitātes elementiem jāasniedz vismaz labs stāvoklis ¹⁸⁶. Tāpat ŪSD ir prasīts identificēt ievērojamu antropogēnu spiedienu veidu un apjomu, tostarp ievērojamas morfoloģiskas izmaiņas ¹⁸⁷. “Ievērojams” nozīmē, ka spiediens veicina ietekmi, kuras rezultātā

¹⁷⁹ Guidance Document No. 31, p. 4.

¹⁸⁰ LVĢMC u.c. 2018, 4., 8. lpp.

¹⁸¹ EST 2006. gada 30. novembra spriedums lietā C-32/05, 41. punkts.

¹⁸² Skat. arī EEA. 2018, p. 12.

¹⁸³ ŪSD, 2. panta 18. punkts.

¹⁸⁴ Guidance Document No. 31, p. 2; LVĢMC u.c. 2018, 6. lpp.

¹⁸⁵ Skat. arī EEA. 2018, p. 12.

¹⁸⁶ Ibid, p. 12.

¹⁸⁷ ŪSD, II pielikums, 1.4. punkts.

var netikt izpildītas ŪSD 4. panta 1. punkta vides mērķu prasības (nav sasniegts vismaz labs stāvoklis)¹⁸⁸. Tādējādi dalībvalstu pienākums ir rūpīgi novērtēt ievērojamos spiedienus, kas izmaina caurplūduma režīmu un ietekmē bioloģiskos faktoros, kā rezultātā varētu tikt nesasniegti vides mērķi¹⁸⁹. Hidroloģisko izmaiņu ekoloģiskā ietekme un to nozīme galu galā jānovērtē, izmantojot bioloģiskos rādītājus, kas balstīti uz monitoringa datiem, kas ir īpaši jutīgi pret hidroloģiskām izmaiņām¹⁹⁰. Tāpēc ŪSD ir normatīvais pamatojums ekoloģiskā caurplūduma ieviešanai. Saskaņā ar ŪSD ir nepieciešama rīcība tajos gadījumos, kad hidromorfoloģiskais spiediens ietekmē ekoloģisko stāvokli un neļauj sasniegt šajā direktīvā paredzētos mērķus¹⁹¹. Attiecīgi ŪSD ir noteikta visu spiedienu novērtēšana un UBA plānos iekļaujamās pasākumu programmas.

Tomēr ŪSD nav noteiktas obligātas prasības par tādu šķēršļu likvidāciju, kas traucē upju sistēmas dabisko savienotību¹⁹². Savukārt šajā direktīvā ir paredzēta ietekmes mazināšanas pasākumu izmantošanas iespējamība, piemēram, zivju ceļu un kāpņveida zivju ceļu (zivju liftu) ierīkošana, tomēr šis nosacījums attiecas galvenokārt tikai uz jaunām būvēm¹⁹³; vienlaikus ir atzīts, ka ūdens resursu stāvokļa uzlabošanas nolūkā “ir svarīgi pakāpeniski modernizēt esošās konstrukcijas” un zivju ceļu ierīkošana ir standarta prakse esošajās HES¹⁹⁴.

Saskaņā ar ŪSD hidroloģiskā režīma novērtējums ir nepieciešams augsta ekoloģiskā stāvokļa piešķiršanas gadījumā¹⁹⁵. Citos gadījumos ekoloģiskā stāvokļa klasifikācijai jāpaļaujas uz bioloģiskajām metodēm, kas ir jutīgas pret visiem esošajiem spiedieniem, jo īpaši pret hidroloģisko spiedienu¹⁹⁶. Tomēr ievērojamam hidroloģiskajam spiedienam pakļauta ŪO klasifikācija, izmantojot tikai bioloģiskas metodes, kas nav pietiekami jutīgas pret hidroloģiskajām izmaiņām, var radīt ekoloģiskā stāvokļa pārvērtēšanu, kura neatbilst ŪSD iecerei¹⁹⁷. Ja ir pierādījumi par ievērojamām hidroloģiskām izmaiņām, ir nepieciešams īstenot atbilstošus pasākumus, kā monitoringu (operatīvo vai izmeklēšanas) un ietekmes mazināšanu¹⁹⁸.

¹⁸⁸ EEA. 2018, p. 14.

¹⁸⁹ ŪSD 5. pants; Guidance Document No. 31, p. 4.

¹⁹⁰ Guidance Document No. 31, p. 4.

¹⁹¹ EEA. 2018, p. 9.

¹⁹² EK. Priekšlikums “Eiropas Parlamenta un Padomes regula par dabas atjaunošanu”. COM(2022) 304 final, 9. lpp.

¹⁹³ ŪSD, 4. panta 7. punkts.

¹⁹⁴ EK. 2012, 5. lpp.

¹⁹⁵ Guidance Document No. 31, p. 4.

¹⁹⁶ Ibid.

¹⁹⁷ Ibid.

¹⁹⁸ Ibid.

ŪSD prasību nodrošināšanai ir izstrādātas vadlīnijas, nodrošinot vienotu izpratni par ekoloģiskā caurplūduma aprēķināšanas principiem ¹⁹⁹:

- Eiropas Ūdens resursu aizsardzības konceptuālais plāns ar mērķi novērst šķēršļus, kas traucē īstenot Eiropas ūdens resursu aizsardzības pasākumus ²⁰⁰;
- ŪSD kopīgās ieviešanas stratēģijas Vadlīniju dokuments Nr. 31 “Ekoloģiskais caurplūdums ŪSD ieviešanā” ²⁰¹;
- ŪSD kopīgās ieviešanas stratēģijas Vadlīniju dokuments “Par ūdens bilances pielietojumu ŪSD ieviešanas atbalstam” ²⁰²;
- darba grupas ECOSTAT ²⁰³ ziņojums “Par Vienotu pieeju ietekmi mazinošo pasākumu piemērošanai, lai sasniegtu labu ekoloģisko potenciālu HES uzpludinājumu ietekmētajos stipri pārveidotajos ūdensobjektos” ²⁰⁴.

Turklāt ir jāņem vērā jaunākās likumdošanas iniciatīvas, kuru pieņemšanas rezultātā Latvijai tiks izvirzīti jauni juridiskie pienākumi vides aizsardzības jomā, tostarp attiecībā uz ekoloģisko caurplūdumu. Lai atjaunotu Eiropas 80% dzīvotņu stāvokli, kas ir slikts, atbilstoši Eiropas zaļā kursa ²⁰⁵ un ES Biodaudzveidības stratēģijas līdz 2030. gadam uzstādījumiem ²⁰⁶ 2023. gada 20. jūnijā Padome ir vienojusies par vispārēju pieeju ²⁰⁷ attiecībā uz priekšlikumu Dabas atjaunošanas likumam (regulai, kas paredz tiešu piemērojamību ^{208, 209}), papildinot pašreizējo vides rīcībpolitiku sinerģijā ar ES tiesību aktiem ²¹⁰. Šādā kontekstā ir plānots ieviest atjaunošanas pasākumus, līdz 2030. gadam aptverot vismaz 20% ES zemes un jūras teritoriju un līdz 2050. gadam – visas ekosistēmas, kurām nepieciešama atjaunošana ²¹¹.

¹⁹⁹ Šīre. 2018.

²⁰⁰ Attiecīgi: EK. Eiropas ūdens resursu aizsardzības konceptuālais plāns. 14.11.2012. COM(2012) 673 final.

²⁰¹ Attiecīgi: EC. Ecological flows in the implementation of the Water Framework Directive. *Guidance Document No. 31*. Technical Report - 2015 - 086. European Union, 2015.

²⁰² EC. Guidance document on the application of water balances for supporting the implementation of the WFD. Technical Report - 2015 - 090. European Union, 2015.

²⁰³ ŪSD kopīgās ieviešanas stratēģijas ekoloģiskā statusa darba grupa.

²⁰⁴ EC, Joint Research Centre, Hensman, J., Bund, W., Gosling, R., et al. Working Group ECOSTAT report on Common understanding of using mitigation measures for reaching good ecological potential for heavily modified water bodies. Kampa, E.(editor), Döbbelt-Grüne, S.(editor), Publications Office, 2017.

²⁰⁵ EK. Eiropas zaļais kurss. COM(2019) 640 final.

²⁰⁶ EK. ES Biodaudzveidības stratēģija 2030. gadam “Atgriezīsim savā dzīvē dabu”. COM(2020) 380 final.

²⁰⁷ Pilnvarojums sarunām ar Eiropas Parlamentu par tiesību akta galīgo redakciju.

²⁰⁸ LESD (konsolidētā versija): ES tiesību akts. OV, 2016. 7. jūnijs, C 202/47, 288. pants.

²⁰⁹ “Atšķirībā no direktīvām regulās ir ne tikai norādīts mērķis, kas dalībvalstīm jāsasniedz, bet arī precīzāk noteiktas juridiskās prasības un veidi, kā šo mērķi sasniegt.” EK. Priekšlikums “Eiropas Parlamenta un Padomes regula par dabas atjaunošanu”. COM(2022) 304 final, 8. lpp.

²¹⁰ EK. Priekšlikums “Eiropas Parlamenta un Padomes regula par dabas atjaunošanu”. COM(2022) 304 final, 4. lpp.

²¹¹ Turpat, Dabas atjaunošanas likuma priekšlikuma 1. panta 2. punkts.

Plānotā tiesību akta īstenošanas satvars, pamatojoties uz saistošiem mērķrādītājiem un pienākumiem (piemēram, sugu un dzīvotņu atjaunošanas pienākumu gan *Natura 2000* tīklā, gan ārpus tā un skaidrus atjaunošanas termiņus), tostarp paredzēs nacionālo atjaunošanas plānu ieviešanu un noteiks papildu atjaunošanas prasības **upju nepārtrauktībai**²¹². Līdz ar to atbilstoši Dabas atjaunošanas likuma priekšlikuma 7. pantam ir noteikts konkrēts pienākums upju šķēršļu likvidācijai, lai veicinātu “upju dabisko garenisko un sānisko savienotību un ES mērķi atjaunot brīvi plūstošas upes 25 000 km garumā”²¹³.

3.2 Latvijas tiesiskais regulējums

Mazo HES tiesisko regulējumu nacionālā mērogā saistībā ar ekoloģisko caurplūdumu veido šādi normatīvie akti:

1. [Ūdens apsaimniekošanas likums](#) (turpmāk – “ŪAL”)²¹⁴;
2. [MK 2003. gada 23. decembra noteikumi Nr. 736 “Noteikumi par ūdens resursu lietošanas atļauju”](#) (turpmāk tekstā – “MK Noteikumi par atļauju Nr. 736”)²¹⁵;
3. [MK 2015. gada 30. jūnija noteikumi Nr. 329 “Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 224-15 “Meliorācijas sistēmas un hidrotehniskās būves””](#) (turpmāk tekstā – “MK Noteikumi par būvnormatīvu Nr. 329”)²¹⁶;
4. [MK 2005. gada 27. decembra noteikumi Nr. 1014 “Ūdens objektu ekspluatācijas \(apsaimniekošanas\) noteikumu izstrādāšanas kārtība”](#) (turpmāk tekstā – “MK Noteikumi par ekspluatācijas noteikumiem Nr. 1014”)²¹⁷.

Vienlaikus saistībā ar mazo HES darbību ir jāņem vērā:

- [MK 2002. gada 15. janvāra noteikumi Nr. 27 “Noteikumi par upēm \(upju posmiem\), uz kurām zivju resursu aizsardzības nolūkā aizliegts būvēt un atjaunot hidroelektrostaciju aizsprostus un veidot jebkādu mehāniskus šķēršļus”](#), saskaņā ar kuriem hidrotehnisko būvju celtniecība un atjaunošana ir aizliegta uz 214 Latvijas upēm vai to posmiem²¹⁸;

²¹² EK. Priekšlikums “Eiropas Parlamenta un Padomes regula par dabas atjaunošanu”. COM(2022) 304 final, 4., 13. lpp.

²¹³ Turpat, 13. lpp.

²¹⁴ Ūdens apsaimniekošanas likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2002. 1. oktobris, Nr. 140.

²¹⁵ Noteikumi par ūdens resursu lietošanas atļauju: MK 2003. gada 23. decembra noteikumi Nr. 736. *Latvijas Vēstnesis*, 2003. 30. decembris, Nr. 183.

²¹⁶ Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 224-15 “Meliorācijas sistēmas un hidrotehniskās būves”: MK 2015. gada 30. jūnija noteikumi Nr. 329. *Latvijas Vēstnesis*, 2015. 30. jūnijs, Nr. 125.

²¹⁷ Ūdens objektu ekspluatācijas (apsaimniekošanas) noteikumu izstrādāšanas kārtība: MK 2005. gada 27. decembra noteikumi Nr. 1014. *Latvijas Vēstnesis*, 2005. 30. decembris, Nr. 210.

²¹⁸ Noteikumi par upēm (upju posmiem), uz kurām zivju resursu aizsardzības nolūkā aizliegts būvēt un atjaunot hidroelektrostaciju aizsprostus un veidot jebkādu mehāniskus šķēršļus: MK 2002. gada 15. janvāra noteikumi Nr. 27. *Latvijas Vēstnesis*, 2002. 8. februāris, Nr. 22. Skat. arī šā pētījuma [1.2. nodaļu “Situācija vides jomā”](#).

- [MK 2004. gada 19. oktobra noteikumi Nr. 858 “Noteikumi par virszemes ūdensobjektu tipu raksturojumu, klasifikāciju, kvalitātes kritērijiem un antropogēno slodžu noteikšanas kārtību”](#), atbilstoši kuriem hidroloģiskā režīma “laba kvalitāte” ir sasniegta gadījumā, ja “apstākļi ir atbilstoši, lai bioloģiskajiem kritērijiem nodrošinātu labu ekoloģisko kvalitāti raksturojošas parametriskās vērtības”²¹⁹;
- [MK 2007. gada 19. jūnija noteikumi Nr. 404 “Kārtība, kādā aprēķina un maksā dabas resursu nodokli, izsniedz dabas resursu lietošanas atļauju un auditē apsaimniekošanas sistēmas”](#), kuros tostarp ir reglamentēts dabas resursu nodokļa aprēķins atkarībā no elektroenerģijas ražošanā izmantotā ūdens daudzuma²²⁰;
- [MK 2014. gada 16. septembra noteikumi Nr. 550 “Hidrotehnisko un meliorācijas būvju būvnoteikumi”](#), kuros noteikta mazo HES būvniecības procesa kārtība un dokumentācija, būvniecības procesā iesaistītās institūcijas un atbildīgie būvspeciālisti²²¹;
- [Likums “Par hidroelektrostaciju hidrotehnisko būvju drošumu”](#), kurā tostarp ir noteikti HES hidrotehnisko būvju valdītāju darbības tiesiskie pamati²²², un [MK 2021. gada 7. decembra noteikumi Nr. 791 “Noteikumi par hidroelektrostaciju hidrotehnisko būvju drošuma programmām un deklarācijām”](#), kuros ir paredzēts ietveramo pasākumu komplekss, lai novērotu un pārbaudītu HES hidrotehnisko būvju stāvokli, un drošas ekspluatācijas kritēriji, ietverot to izstrādāšanas, apstiprināšanas, iesniegšanas un izpildes kārtību, kā arī HES hidrotehnisko būvju drošuma deklarācijas saturs un iesniegšanas kārtība²²³.

3.2.1 Ūdens apsaimniekošanas likums

ŪAL ir “jumta” likums, ar ko ir transponētas ŪSD prasības virszemes un pazemes ūdeņu vienotai aizsardzības sistēmai ar mērķi, tostarp, lai “veicināt[u] ilgtspējīgu un racionālu ūdens

²¹⁹ Noteikumi par virszemes ūdensobjektu tipu raksturojumu, klasifikāciju, kvalitātes kritērijiem un antropogēno slodžu noteikšanas kārtību: MK 2004. gada 19. oktobra noteikumi Nr. 858. *Latvijas Vēstnesis*, 2004. 22. oktobris, Nr. 168, 4. pielikuma 1.2.1. punkts.

²²⁰ Kārtība, kādā aprēķina un maksā dabas resursu nodokli, izsniedz dabas resursu lietošanas atļauju un auditē apsaimniekošanas sistēmas: MK 2007. gada 19. jūnija noteikumi Nr. 404. *Latvijas Vēstnesis*, 2007. 22. jūnijs, Nr. 100.

²²¹ Hidrotehnisko un meliorācijas būvju noteikumi: MK 2014. gada 16. septembra noteikumi Nr. 550. *Latvijas Vēstnesis*, 2014. 30. septembris, Nr. 193.

²²² Par hidroelektrostaciju hidrotehnisko būvju drošumu: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2000. 25. janvāris, Nr. 2, plašāk skat. 2. pantu.

²²³ Noteikumi par hidroelektrostaciju hidrotehnisko būvju drošuma programmām un deklarācijām: MK 2021. gada 7. decembra noteikumi Nr. 791. *Latvijas Vēstnesis*, 2021. 8. decembris, Nr. 237.

resursu lietošanu, nodrošinot to ilgtermiņa aizsardzību”²²⁴ un ietver Latvijas ūdeņu pārvaldības un apsaimniekošanas pamatnoteikumus un būtiskākos mehānismus, kā arī institucionālās sistēmas ietvaru²²⁵. ŪAL ir iekļautas definīcijas, kas nodrošina vienotu jēdzienu izpratni ūdens pārvaldības jomā, tomēr ekoloģiskā caurplūduma definīcija tajā nav sniegta.

Atbilstoši ŪAL regulējumam UBA plānā ŪO ir noteikti vides kvalitātes mērķi, kas vērsti tostarp uz visu virszemes ūdeņu stāvokļa pasliktināšanās novēršanu un aizsardzību²²⁶, ievērojot nosacījumus un mērķus, kas apsaimniekošanas plānā noteikti īpaši aizsargājamām teritorijām²²⁷.

VVD izsniedz atļaujas ūdens resursu lietošanai hidrotehnisko būvju darbībai²²⁸. Šajā procedūrā, kā arī ŪRLA [ūdens resursu lietošanas atļaujas] derīguma termiņu pagarinājuma gadījumā, VVD ir jāņem vērā konkrētajai teritorijai noteiktos vides kvalitātes mērķus vai UBA plānā paredzētos pasākumus un to īstenošanas termiņus²²⁹. Savukārt, jo īpaši “izsniedzot atļauju hidrotehnisko būvju darbībai, reģionālā vides pārvalde [dienests] tās nosacījumos iekļauj prasību veikt nepieciešamos zivju resursu aizsardzības pasākumus, tai skaitā atvērt slūžas vai nodrošināt zivju ceļu izbūvi ŪO aizsprostos, ja attiecīgie pasākumi ir nepieciešami un bioloģiski pamatoti saskaņā ar zivsaimnieciskās ekspertīzes atzinumu, kā arī ir inženiertehniski iespējami saskaņā ar atzinumu, ko sniedz inženiera hidrotehniķa kvalifikāciju ieguvušie speciālisti ar pieredzi hidrotehnisko būvju ekspluatācijā un personas, kurām saskaņā ar Būvniecības likumu ir tiesības veikt hidrotehnisko būvju projektēšanu”²³⁰. Šādā ziņā ECOFLOW “Pārskatā par nacionālo likumdošanu ūdens izmantošanas jomā” norādīts: “Teorētiski tas nozīmē, ka iebildums pret zivju ceļa izbūvi “tehniski nav iespējams” ļautu projektēt hidrotehnisko būvi bez zivju ceļa, kas novestu pie [ŪO] ekoloģiskās kvalitātes pasliktināšanās, pretēji [ŪAL] prasībām”²³¹. Iepriekš minēto apliecina pieejamā informācija, ka praktiski mazajās HES ir izbūvēti tikai 3 zivju ceļi²³².

²²⁴ ŪAL, 1. pants un šā panta a) apakšpunkts.

²²⁵ Skat. arī Latvijas Vides aizsardzības fonds/BEF Latvia. Rekomendācijas efektīvākai upju apsaimniekošanai un pārvaldībai Latvijā, 2020, 10. lpp. Pieejams: https://lvafa.vraa.gov.lv/faili/materiali/petijumi/2019/87_2019_Rekomendacijas_upju_apsaimniekosanai.pdf (aplūkots 2023. gada 27. jūnijā).

²²⁶ ŪAL, 11. panta 1. punkts.

²²⁷ ŪAL, 11. panta 7. punkts.

²²⁸ Tā ir tāda darbība, kas “ietekmē vai var ietekmēt ūdens kvalitāti, daudzumu vai ūdens ekosistēmas un kura nav A vai B kategorijas piesārņojošā darbība”. ŪAL, 21. pants.

²²⁹ ŪAL, 25. panta 2. punkts.

²³⁰ ŪAL, 25. panta 3. punkts.

²³¹ LVĢMC u.c. 2018, 16. lpp.

²³² Skat. [4.2.2. nodaļu “Zivju ceļa izbūves pienākums un ekoloģiskā caurplūduma uzskaitvedības pienākums”](#).

Stājoties spēkā Administratīvās atbildības likumam²³³, ŪAL noteikta atbildība par administratīvajiem pārkāpumiem ūdens resursu aizsardzības un apsaimniekošanas jomā²³⁴, kas iepriekš bija reglamentēta Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā²³⁵.

3.2.2 Ministru Kabineta noteikumu regulējums attiecībā uz ekoloģisko caurplūdumu

MK Noteikumos par atļauju Nr. 736 ir tostarp reglamentēta ŪRLA iegūšanas procedūra, kā arī ūdens resursu lietošanas nosacījumi. Tomēr tie neietver precīzas norādes par ekoloģiskā caurplūduma novērtēšanu²³⁶. Tajos ir noteikts, ka ŪRLA HES hidrotehnisko būvju darbībai ir jānorāda ūdens caurplūduma vērtības un tā tehniskais nodrošinājums attiecībā uz “vasaras 30 dienu perioda vidējo minimālo caurplūdumu ar 95% nodrošinājumu” kā “minimālo garantējamo caurplūdumu”²³⁷ un “ekoloģisko caurplūdumu”, kas “nepieciešams ūdensteces dabisko bioloģisko resursu ekosistēmu saglabāšanai un aizsardzībai”²³⁸.

Savukārt, kad pastāv risks, ka “varētu tikt nodarīts kaitējums zivju resursiem, ūdens ekosistēmām un no tām atkarīgajām sauszemes ekosistēmām”²³⁹ vai, ja “ir pasliktinājies ūdens ekosistēmu un vides stāvoklis leļpus hidrotehniskajām būvēm, kā arī visā ietekmētajā upes posmā” (attiecīgi atbilstoši zivsaimnieciskās ekspertīzes atzinumam vai eksperta atzinumam noteiktais minimālais garantējamais caurplūdums nenodrošina zivju resursu dabisku atražošanu un labu virszemes ūdeņu stāvokli)²⁴⁰, “hidrotehnisko būvju leļasbjefā, kā arī visā ietekmētajā upes posmā *nepieciešams nodrošināt* zivsaimnieciskās ekspertīzes atzinumā un eksperta atzinumā *rekomendēto ekoloģisko caurplūdumu*”²⁴¹. Papildus MK Noteikumos par atļauju Nr. 736 49. punktā ir reglamentētas hidrotehnisko būvju darbības datu uzskaites prasības.

MK Noteikumos par ekspluatācijas noteikumiem Nr. 1014 ir paredzēta ŪO ekspluatācijas (apsaimniekošanas) noteikumu izstrādāšanas kārtība atbilstoši tā pielikumā noteiktajām prasībām²⁴². Saskaņā ar šā pielikuma 2.1.5. punktu ir jānorāda un jāņem vērā minimālais

²³³ Administratīvās atbildības likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2018. 14. novembris, Nr. 225.

²³⁴ ŪAL, 27. pants.

²³⁵ Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs*, 1984. 20. decembris, Nr. 51 (zaudējis spēku), 60., 62.–64.¹ pants.

²³⁶ LVGMC u.c. 2018, 17. lpp.

²³⁷ MK Noteikumi par atļauju Nr. 736, 36.3.1. punkts.

²³⁸ MK Noteikumi par atļauju Nr. 736, 36.3.2. punkts.

²³⁹ MK Noteikumi par atļauju Nr. 736, 40.3.1. punkts.

²⁴⁰ MK Noteikumi par atļauju Nr. 736, 40.3.2. punkts.

²⁴¹ MK Noteikumi par atļauju Nr. 736, 40.3. punkts.

²⁴² MK Noteikumi par ekspluatācijas noteikumiem Nr. 1014, 1. punkts.

caurplūdums: Q_{\min} 30 d. 95% (m^3/s) un $Q_{\text{ekol.}}$ (m^3/s), kā arī jāparedz tā tehniskais nodrošinājums²⁴³.

MK Noteikumos par būvnormatīvu Nr. 329 “ekoloģiskais caurplūdums” ir definēts kā “ūdens pieteces daļa, kāda jebkādos aizsprosta hidromezgla ekspluatācijas apstākļos jānovada hidromezgla lejas bjefā”²⁴⁴. Turpretī jēdziena “minimālais garantējamais caurplūdums” definīcija šajos noteikumos nav sniegta²⁴⁵. Atbilstoši šo noteikumu 207. punktam mazūdens periodos leļpus ūdenskrātuves (ja to pieļauj dabīgās pieteces apjoms, iztvaikošana un zemākais uzstādinājuma ūdens līmenis ūdenskrātuvē) būvniecības ieceres dokumentācijā paredz:

“207.1. *minimālo garantējamo caurplūdumu*, kuru pieņem kā vasaras 30 dienu perioda minimālo caurplūdumu ar 95 % nodrošinājumu;

207.2. zivsaimniecībai sevišķi nozīmīgās ūdenstecēs, pamatojoties uz ūdensteces zivsaimnieciskās ekspertīzes atzinumu par darbības ietekmi uz zivju resursiem, reģionālā vides pārvalde [dienests], izsniedzot projektēšanas tehniskos noteikumus, *var noteikt paaugstinātu* (līdz vasaras 30 dienu minimālā caurplūduma ar 50 % nodrošinājumu) *ekoloģisko caurplūdumu*;

207.3. lai nodrošinātu ūdensteces dabisko bioloģisko resursu un ekosistēmu saglabāšanu un aizsardzību, reģionālā vides pārvalde [dienests], pamatojoties uz normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā reģistrētā vides eksperta atzinumu par darbības ietekmi uz vides stāvokli, *var noteikt ekoloģisko caurplūdumu*.” Tāpat noteiktā caurplūduma (minimālā garantējamā vai ekoloģiskā) novadīšana lejas bjefā ir jāievēro būvniecības ieceres dokumentācijā, izvēloties hidroelektrostaciju darbināšanas optimālo režīmu, lai mazinātu hidrotehnisko būvju iespējamo negatīvo iespaidu uz zivīm²⁴⁶. Tātad ekoloģiskā caurplūduma vērtība “līdz vasaras 30 dienu minimālā caurplūduma ar 50 % nodrošinājumu” ir noteikta tikai ūdenstecēm, kas ir nozīmīgas zivsaimniecībai, savukārt pārējos gadījumos ekoloģiskais caurplūdums nosakāms balstoties uz eksperta slēdzienu²⁴⁷.

²⁴³ MK Noteikumi par ekspluatācijas noteikumiem Nr. 1014, 3.1.3. punkts.

²⁴⁴ MK Noteikumi par būvnormatīvu Nr. 329, 2.20. punkts.

²⁴⁵ “Kā paskaidroja Valsts vides dienesta pārstāvis (mutvārdu komunikācijā), ekoloģiskais caurplūdums ir obligāti jānosaka [HES]. Tas nozīmē, ka terminu “minimālais garantējamais caurplūdums” var uzskatīt par mazāk svarīgu. No otras puses, praksē ir piemēri, kad ekoloģiskais caurplūdums tiek noteikts vienāds ar minimālo garantējamo caurplūdumu.” LVĢMC u.c. 2018, 18. lpp.

²⁴⁶ MK Noteikumi par būvnormatīvu Nr. 329, 271.8.2. punkts.

²⁴⁷ Skat. arī Šīre. 2022.

MK Noteikumos par būvnormatīvu Nr. 329 attiecībā uz HES ir paredzēta arī zivju aizsardzības būvju un zivju migrācijas būvju (otrajā gadījumā – to ūdensteču un ūdenstilpju gadījumā, kurām ir izteikta zivsaimnieciska nozīme) projektēšana (248.–260. punkts).

3.3 Lietuvas pieredze

Kā norādīts iepriekš un uzsvērts citviet ²⁴⁸, viena no valstīm, ar kurām Latvijai ir liela līdzība saistībā ar mazo HES pašreizēju situāciju, ir Lietuva. Valsts 95 HES ²⁴⁹ kopējā uzstādītā jauda 2020. gadā bija 1016 MW ²⁵⁰. Šā iemesla dēļ tiks sniegts hidroenerģijas ražošanas situācijas un tiesiskā regulējuma raksturojums Lietuvā.

3.3.1 Hidroenerģijas ražošanas situācija Lietuvā

Lietuvā ir viens no augstākajiem enerģētiskās nabadzības līmeņiem ES ²⁵¹. Tajā elektroenerģijas ražošana, izmantojot atjaunīgos enerģijas avotus, no bruto gala enerģijas patēriņa bija 17,2% 2004. gadā un 28,2% – 2021. gadā ²⁵². Galvenie atjaunīgie resursi, kas izmantoti elektroenerģijas ražošanai 2008. gadā, Lietuvā bija hidroenerģija, vējš un biomasas, savukārt 2018. gadā tie bija vējš, hidroenerģija (tās īpatsvaram samazinoties trīs reizes) un biomasas ²⁵³.

Hidroenerģija, tostarp ražošana no sūkņu uzglabāšanas projektiem, veido aptuveni 20% no kopējās valsts elektroenerģijas ražošanas ²⁵⁴. Lielāko daļu Lietuvas hidroenerģijas jaudas veido tikai divi projekti: 900 MW Kronas sūkņu krātuves projekts un 101 MW Kauņas projekts ²⁵⁵. Abi projekti darbojas kopā, un Kauņas ūdenskrātuve kalpo kā Kronas projekta apakšējais rezervuārs. Izņemot Balsku (2,9 MW), Angiriu (1,3 MW), Kavarsko (1,5 MW) un Antalietes (2,6 MW), visi pārējie hidroenerģijas projekti ir mazāki par 1 MW ²⁵⁶.

²⁴⁸ Skat., piemēram, Kasiulis et al. 2020.

²⁴⁹ Saskaņā ar 2017. gada datiem Lietuvā darbojas 95 mazās HES. Kasiulis et al. 2020.

²⁵⁰ International Hydropower Association. Hydropower status report 2018: sector trends and insights. 2018. Pieejams: https://hydropower-assets.s3.eu-west-2.amazonaws.com/publications-docs/iha_2018_hydropower_status_report_4.pdf (aplūkots 2023. gada 16. augustā); International Hydropower Association. Hydropower status report 2021. 2021. Pieejams: https://assets-global.website-files.com/5f749e4b9399c80b5e421384/60c37321987070812596e26a_IHA20212405-status-report-02_LR.pdf (aplūkots 2023. gada 17. augustā).

²⁵¹ International Hydropower Association. 2018; Kasiulis et al. 2020.

²⁵² Eurostat. 2023.

²⁵³ Kasiulis et al. 2020.

²⁵⁴ International Hydropower Association. 2018.

²⁵⁵ Ibid.

²⁵⁶ Ibid.

3.3.2 Lietuvas tiesiskais regulējums

Lietuvas ūdens resursu izmantošana ir regulēta Ūdens likumā²⁵⁷, tomēr tajā ir veikti vairākkārtēji grozījumi, lai to pielāgotu mūsdienīgām vides aizsardzības prasībām konkrētajā jomā.

Ir jāatzīmē šajā likumā izvēlēta progresīvā pieeja, kas tika ieviesta ar 2022. gada 30. jūnija grozījumiem un saskaņā ar kuru no 2024. gada 1. janvāra ir paredzēts aizliegums regulēt upes un/vai ezerus – aizsprostot (uzpludināt) un citādā veidā mainīt to ūdens līmeni, dziļumu un/vai krasta līniju, hidroloģisko režīmu, ja tiek traucēta ŪO apgāde ar virszemes un pazemes ūdeņiem, likvidēta, iztaisnota vai izmainīta upes gultne, kā arī novirzīta ūdens plūsma pa pazemes cauruļvadu, izņemot šā panta otrajā daļā un likumā “Par zemes izmantošanas īpašiem nosacījumiem” noteiktos gadījumus²⁵⁸. Šādi izņēmumi attiecībā uz iepriekš minēto tiesību normu, tostarp, citiem darbiem un/vai pasākumiem, kas regulē upes un/vai ezerus, kuriem noteikti ūdens aizsardzības mērķi, ir, ja šādas darbības ir ļoti svarīgas sabiedrības interesēm un/vai ieguvumi cilvēku veselībai, to drošībai, kā arī ilgtspējīgai attīstībai pārsniedz neregulētas upes un/vai ezera ieguvumus videi un sabiedrībai, un/vai šādas darbības ir nepieciešamas tehniskās iespējamības vai augstu izmaksu dēļ, un ieguvumus no upju un/vai ezeru regulēšanas nevar iegūt ar citām, videi draudzīgākām metodēm²⁵⁹. Atsevišķi ir paredzēts aizliegums būvēt dambjus Nemunā un citos virszemes ŪO, izpildoties noteiktiem nosacījumiem²⁶⁰.

Jaunais Ūdens likuma regulējums no 2024. gada 1. janvāra skars arī īpašniekus un/vai apsaimniekotājus vai lietotājus gadījumos, kad būves traucē nodrošināt vai atjaunot upju veselumu. Attiecībā uz šīm subjektu grupām ir paredzēts, ka tiem Vides ministra noteiktajā kārtībā jāizvāc no upēm minētās būves, ja tās nesniedz sabiedrībai ekonomisku, finansiālu vai sociālu labumu – tās neveic ūdens savākšanas un uzglabāšanas, hidroenerģētikas funkcijas,

²⁵⁷ Ūdens likums (Lietuva) (Vandens įstatymas: Lietuvos Republikas likums. Nr. VIII-474, 21.10.1997. *Valstybės žinios*, 1997-11-19, Nr. 104-2615, ar turpmākiem grozījumiem līdz 30.06.2022.).

²⁵⁸ Ūdens likums (Lietuva), 14. panta pirmā daļa. Skat. arī: LVĢMC. Normatīvais regulējums saistībā ar šķēršļiem Baltijas valstīs. Rīga, 2023.

²⁵⁹ Ūdens likums (Lietuva), 14. panta otrā daļa. Skat. arī: turpat.

²⁶⁰ Protī, “ja: 1) tie iekļūst aizsargājamās teritorijās; 2) tajos ir zivju sugas, kas iekļautas Lietuvas Republikas aizsargājamo dzīvnieku, augu un sēņu sugu sarakstā, sugas, kuras aizsargā Eiropas Konvencija par savvaļas dzīvnieku un dabas vides aizsardzību (Bernes konvencija), datēta 1992. gada 21. maijā un Padomes Direktīva 92/43/EEK par dabisko dzīvotņu un aizsargājamo savvaļas faunas un floras sugu aizsardzību; 3) virszemes ŪO applūšana pasliktinātu ŪO stāvokli un neļautu sasniegt ūdens aizsardzības mērķus, nodrošinot[ŪO] labu stāvokli.” Ūdens likums (Lietuva), 14. panta trešā daļa. Skat. arī: LVĢMC. 2023.

netiek izmantotas kuģošana, lauksaimniecībai, plūdu novēršanai, un/vai to rekonstrukcija nav ekonomiski izdevīga²⁶¹.²⁶²

“15. pants*. Ūdenskrātuvju un/vai ezeru izmantošana un uzturēšana.

1. Ūdenskrātuvju un/vai ezeru uzturēšana tiek veikta saskaņā ar vides ministra apstiprinātu kārtības aprakstu, saskaņā ar kuru ūdenskrātuvju un/vai ezeru hidrotehnisko būvju īpašniekiem, apsaimniekotājiem vai lietotājiem ir jāievēro šādas pamatprasības:

1) ūdens līmeņa svārstības nedrīkst negatīvi ietekmēt ūdenskrātuves un/vai aizsprostotā ezera un apkārtējo teritoriju ekosistēmu;

2) jānodrošina, lai aizsprosti izvadītu ne mazāk ūdens, kā noteikts;

3)** jānodrošina zivju caurteku ierīkošana dambjos vai blakus tiem, ja:

a) dambis ierīkots upes posmā, kas iekļauts apstiprinātajos upju un ezeru sarakstos, kas klasificēti vai potenciāli klasificēti kā lašveidīgo ŪO;

b) dambis ir pirmais nepārvaramais šķērslis upē ejošo zivju migrācijai;

c) dambis atrodas uz upes, kas atbilst šādiem kritērijiem:

i) upes baseina platība virs dambja ir lielāka par 50 km²;

ii) upes vidējā ūdens plūsma zivju migrācijas periodā ir lielāka par 0,5 m³/s;

iii) brīvi plūstošās upes posms virs dambja ir garāks par 10 km;

iv) upē leņķus dambja ir uzstādīti ne vairāk kā 3 aizsprosti;

4) periodiski jāuzrauga un jāizvērtē zivju caurteku efektivitāte, lai nodrošinātu zivju migrācijai piemērotus apstākļus;

5) jāveic pasākumi ūdenskrātuvju un/vai ezeru krastu erozijas procesu mazināšanai;

6) hidroelektrostaciju darbs nedrīkst mainīt upes dabisko plūsmas režīmu, lai izvairītos no negatīvas ietekmes uz upju posmiem zem aizsprostiem, nepasliktinātu to hidromorfoloģiskos apstākļus un nekaitētu ekosistēmu stabilitātei;

7) jāved cauri aizsprostiem (dambjiem) plūstošā ūdens uzskaitē un jāsniedz šīs uzskaites dati;

8)*** ja hidroelektrostacija ir uzstādīta pie ūdenskrātuves vai aizsprostota ezera, tās īpašniekam jānodrošina, lai ūdens līmenis ūdenskrātuvē vai aizsprostotajā ezerā un tā apakšējā pietekā tiktu mērīts un reģistrēts katru stundu ar automātiskām ūdens līmeņa mērīšanas un reģistrēšanas ierīcēm, pārraidot šos datus reāllaikā bez maksas Vides ministra pilnvarotajai iestādei, kas nodrošina datu pieejamību (glabāšanu) vismaz vienu gadu.”

Ūdens likums (Lietuva); LVĢMC. 2023.

* – stājās spēkā 2024. gada 1. janvārī; ** – stājās spēkā 2024. gada 1. janvārī, izņemot hidrotehnisko būvju, kuru jauda ir lielāka par 10 MW, īpašniekiem un apsaimniekotājiem. Attiecībā uz viņiem tiesību norma stāsies spēkā 2030. gada 1. janvārī; *** – stājās spēkā 2023. gada 1. janvārī.

Tāpat būtiski ir 2022. gada 30. jūnija grozījumi attiecībā uz pamatprasībām HES hidrotehnisko būvju īpašniekiem, apsaimniekotājiem vai lietotājiem ūdenskrātuvju un/vai ezeru izmantošanā un uzturēšanā. Saskaņā ar Ūdens likuma 15. panta pirmās daļas 8. punktu kopš 2023. gada 1. janvāra šiem subjektiem jānodrošina ūdens līmeņa mērījumi ūdenskrātuvē vai aizsprostotajā ezerā un tā apakšējā pietekā un reģistrācija katru stundu ar automātiskām ūdens līmeņa mērīšanas un reģistrēšanas ierīcēm, pārraidot šos datus reāllaikā bez maksas Vides ministra

²⁶¹ Ūdens likums (Lietuva), 14. panta ceturrtā daļa. Skat. arī: LVĢMC. 2023.

²⁶² Pašreiz Vides ministrija ir iesniegusi saskaņošanai rīkojuma projektu, kura spēkā stāšanās ir plānota 2024. gada 1. janvārī. Dēļ statīniņu, trukdančīņu uztikrīti ar atkurti upiū vientisumā, pašalinimo tvarkos aprašo patvirtinimo (Par to būvju likvidēšanas kārtības apraksta apstiprināšanu, kas neļauj nodrošināt vai atjaunot upju viengabalainību): Lietuvas Republikas Vides ministra rīkojuma projekts. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/e1a58c002bb211eea0b6cad9848a9596?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=8f124d13-e7da-400c-b32b-f22f77f6b237> (aplūkots 2023. gada 25. septembrī). Vītauta Dižā universitātes Lauksaimniecības akadēmija. Tiešsaistes komunikācija. 2023. gada septembris un oktobris. Nepublicēts – autores arhīva materiāls.

pilnvarotajai iestādei, kas nodrošina datu pieejamību (glabāšanu) vismaz vienu gadu. Lietuvas mazo HES ūdenslīmeņu reģistrācija tiešsaistes režīmā ir aplūkojama vietnē <https://hidro.biip.lt/hidro-elektlines/zemelapis> ²⁶³. ²⁶⁴

Papildus Ūdens likumam, ekoloģiskā caurplūduma aprēķināšanas kārtība ūdenskrātuvēs un ūdens novadīšanas režīms lejtecēs ir regulēts Vides ministra rīkojumā “Par dabiskās ūdens plūsmas aprēķināšanas kārtības apraksta apstiprināšanu” ²⁶⁵. Tajā ir paredzētas obligātas prasības visām personām, kas projektē, būvē, rekonstruē, remontē un ekspluatē hidrotehniskās būves ²⁶⁶.

No 2024. gada 1. janvāra pašreiz spēkā esošo regulējumu ²⁶⁷ aizvieto rīkojums “Par dīķu un dīķezeru izmantošanas un uzturēšanas kārtības apraksta apstiprināšanu” ²⁶⁸. Tajā ir noteiktas vides prasības dīķu ²⁶⁹ izmantošanai, aizsardzībai, uzturēšanai un tajos esošajām hidrotehniskajām būvēm, pašreizējo dīķa lietošanas un uzturēšanas noteikumu sagatavošanas, saskaņošanas, apstiprināšanas, grozīšanas un atcelšanas kārtība, kā arī iekļautas paraugveidlapas, pielikumi un zivju ceļu efektivitātes novērtēšanas metodika ²⁷⁰.

Lietuvā ir izstrādāta, tā dēvētā, Dambju likvidācijas programma, kuras ietvaros valdība atvēl finanšu resursus (2022. gadā tie bija 1,9 miljoni eiro) ²⁷¹. 2022. gadā tika īstenots Vides ministrijas pasūtīts pētījums ²⁷², kurā tika konstatēti dambji ar lielāko kaitējumu dabai un

²⁶³ Hidroelektriņēs (Lietuvas mazo HES ūdenslīmeņu reģistrācija tiešsaistes režīmā). 2023. Pieejams: <https://hidro.biip.lt/hidro-elektlines/zemelapis> (aplūkots 2023. gada 25. septembrī).

²⁶⁴ Šeit ir informācija no privātajām mazajām HES, bet trūkst valstij piederošās Kauņas HES. Vītauta Dižā universitātes Lauksaimniecības akadēmija. Tiešsaistes komunikācija. 2023. gada septembris un oktobris.

²⁶⁵ Dēļ Gamtosauginio vandens debito apskaičiavimo tvarkos aprašo patvirtinimo (Par dabiskās ūdens plūsmas aprēķināšanas kārtības apraksta apstiprināšanu): Lietuvas Republikas Vides ministra rīkojums. Nr. D1-382, 2005-07-29. *Valstybės žinios*, 2005-08-04, Nr. 94-3508.

²⁶⁶ Vītauta Dižā universitātes Lauksaimniecības akadēmija. Tiešsaistes komunikācija. 2023. gada septembris un oktobris. Npublicēts – autores arhīva materiāls.

²⁶⁷ Dēļ Tvenkinių naudojimo ir priežiūros tipinių taisyklių (LAND 2-95) patvirtinimo (Par dīķu lietošanas un uzturēšanas standarta noteikumu apstiprināšanu (LAND 2-95)): Lietuvas Republikas Vides aizsardzības ministrijas rīkojums. Nr. 33, 1995-03-07. *Valstybės žinios*, 1997-07-25, Nr. 70-1790.

²⁶⁸ Dēļ Lietuvos Respublikos Aplinkos ministro 1995 m. kovo 7 d. įsakymo “Dēļ Tvenkinių naudojimo ir priežiūros tipinių taisyklių (LAND 2-95) patvirtinimo” pakeitimo; Dēļ Tvenkinių ir patvenktų ežerų naudojimo ir priežiūros tvarkos aprašo patvirtinimo (Lietuvas Republikas Vides ministra 1995. gada 7. marta rīkojuma “Par dīķu lietošanas un uzturēšanas standarta noteikumu apstiprināšanu (LAND 2-95)” grozījums; Par dīķu un dīķezeru izmantošanas un uzturēšanas kārtības apraksta apstiprināšanu): Lietuvas Republikas Vides ministrs. D1-213, 2023-06-23, TAR, 2023-06-23, Nr. 12609.

²⁶⁹ Saskaņā ar Ūdens likuma (Lietuva) 3. panta otrās daļas 23. punktu dīķis ir mākslīgs ŪO, kas ierīkots, aizsprostojot ūdensteci, zemes virsmas ieplakā vai uzbēruma ieskaitā teritorijā.

²⁷⁰ Vītauta Dižā universitātes Lauksaimniecības akadēmija. Tiešsaistes komunikācija. 2023. gada septembris un oktobris. Npublicēts – autores arhīva materiāls.

²⁷¹ LVGMC. 2023.

²⁷² Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija (Lietuvas Republikas Vides ministrija). Studijos apie užtvankų įvertinimą ekologiniu ir socioekonominiu požiūriu parengimas (Pētījuma sagatavošana par dambju novērtējumu no ekoloģiskā un sociālekonomiskā viedokļa). 2022. Pieejams: <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/vanduo/vykstantys-projektai/studijos-apie-uztvanku-ivertinima-ekologiniu-ir-socioekonominiu-pozhuriu-parengimas> (aplūkots 2023. gada 10. septembrī).

viszemāko sociālekonomisko vērtību²⁷³. Tika atlasīti 15 dambji un detalizēti izvērtētas to likvidēšanas iespējas²⁷⁴, izmaksas un kompensācijas mehānismi, ne vien veiksmīgi sistematizējot sadrumstaloto informāciju par dambjiem, bet arī piedāvājot dambju novērtēšanas kritērijus, kas palīdzēs atlasīt aizsprostus ar viszemāko vērtību un vislielāko kaitējumu (vienlaikus tas nenozīmē, ka tiks nojaukti visi šie dambji)²⁷⁵. Apkopotie dati tiks izmantoti arī lēmumu pieņemšanai par ūdeņu stāvokļa uzlabošanu, bioloģiskās daudzveidības atjaunošanu un aizsardzību un zivju krājumu vairošanu²⁷⁶.

3.4 Igaunijas pieredze

Līdzīgi kā Lietuvas gadījumā, Igaunijas hidroenerģijas sektoram ir līdzība ar Latvijas situāciju šajā jomā. Igaunijā darbojas 47 mazās HES²⁷⁷, un kopējā uzstādītā jauda 2020. gadā bija 8 MW²⁷⁸. Ņemot vērā, ka Igaunijā nav lielo HES, šis rādītājs ir tuvu Latvijas mazo HES uzstādītājai jaudai²⁷⁹. Šādā kontekstā tiks aplūkots hidroenerģijas ražošanas situācijas un tiesiskā regulējuma raksturojums Igaunijā.

3.4.1 Hidroenerģijas ražošanas situācija Igaunijā

Elektroenerģijas sektorā Igaunijā dominē degslānekļa elektrostacijas²⁸⁰. Atjaunīgo enerģijas resursu uzstādītā jauda pakāpeniski palielinās: 2008. gadā degslānekļa īpatsvars kopējā elektroenerģijas ražošanā bija ievērojams – 93,6%, tam sekoja 2,8% no dabasgāzes, 1,9% no degslānekļa gāzes un tikai 1,2% no visiem atjaunojamajiem energoresursiem, savukārt šobrīd degslānekļa īpatsvars kopējā elektroenerģijas ražošanā samazinājies līdz 75,8%, bet atjaunojamo energoresursu īpatsvars palielinājies līdz 15,7%²⁸¹. Igaunijā elektroenerģijas ražošana, izmantojot atjaunīgos enerģijas avotus, no bruto gala enerģijas patēriņa bija 18,4% 2004. gadā un 37,6% – 2021. gadā²⁸². Galvenie atjaunīgie resursi, kas izmantoti

²⁷³ Vītauta Dižā universitātes Lauksaimniecības akadēmija. Tiesšaistes komunikācija. 2023. gada septembris un oktobris. Npublicēts – autores arhīva materiāls.

²⁷⁴ Piemēram, ir paredzēta Kruostas dambja nojaukšana Ķēdaiņu rajonā un Nevēžs upes atjaunošana 2023.–2024. gadā, kā arī Grigišku dambja (kas joprojām tiek izmantots hidroenerģijas ražošanai) likvidēšana Viļņā un Vokes upes atjaunošana 2023.–2025. gadā. LVĢMC. Rīga, 2023.

²⁷⁵ Vītauta Dižā universitātes Lauksaimniecības akadēmija. Tiesšaistes komunikācija. 2023. gada septembris un oktobris. Npublicēts – autores arhīva materiāls.

²⁷⁶ Turpat.

²⁷⁷ 2017. gada dati. Kasiulis et al. 2020.

²⁷⁸ International Hydropower Association. 2018; International Hydropower Association. 2021.

²⁷⁹ International Hydropower Association. 2021.

²⁸⁰ Skat., piemēram, Kasiulis et al. 2020.

²⁸¹ Kasiulis et al. 2020.

²⁸² Eurostat. 2023.

elektroenerģijas ražošanai, 2008. gadā Igaunijā bija vējš, hidroenerģija un kūdra, savukārt 2018. gadā tie bija biomasa un atkritumi, vējš, kūdra un biogāze, tādējādi hidroenerģijas īpatsvars ir kļuvis niecīgs ²⁸³.

3.4.2 Igaunijas tiesiskais regulējums

Saskaņā ar Igaunijas Ūdens likuma ²⁸⁴ (stājās spēkā 2019. gada 1. oktobrī) regulējumu zemes īpašniekiem, zemes valdītājiem vai ūdens lietotājiem **jāveic pasākumi**, lai samazinātu vai novērstu savas darbības ietekmi uz virszemes ūdeņiem, pazemes ūdeņiem vai personu īpašumu ²⁸⁵.

Ekoloģiskā caurplūduma definīcija izriet no Ūdens likuma 174. panta septītās daļas, kurā definēts, ka ekoloģiskais caurplūdums ir ūdensteces tilpuma caurplūdums, kas nodrošina ekosistēmas funkcionēšanu. Savukārt šā likuma 174. panta piektās daļas 3. punktā teikts, ka dambja īpašnieka vai valdītāja pienākums ir nodrošināt ekoloģisko caurplūdumu vai dabisko caurplūdumu dabiskajā straumes gultnē zem hidrotehniskās būves, ja dabiskais caurplūdums ir mazāks par ekoloģisko caurplūdumu.

Attiecīgi šā likuma regulējumā ir arī ietverta norma, kas paredz, ka zivju pārvietošanos gan augšup, gan lejup pa straumi nodrošina dambja īpašnieks vai valdītājs uz dambja, kas uzbūvēts uz ŪO, kas noteikts par lašu, upes foreļu, taimiņu un alatu nārsta vietu un dzīvotni vai to posmu, pamatojoties uz Dabas aizsardzības likuma 51. panta otro daļu ²⁸⁶. Turklāt Vides pārvaldei ir tiesības pieprasīt nodrošināt zivju migrāciju ŪO, kas nav norādīti iepriekš minētajā tiesību normā, ņemot vērā eksperta atzinumu vai ietekmes uz vidi novērtējuma rezultātus ²⁸⁷. Ar to korelē arī dambja īpašnieka vai valdītāja pienākums, kas paredzēts Ūdens likuma 174. panta piektās daļas 2. punktā ²⁸⁸. Lai arī Vides pārvalde var atvieglot zivju migrācijas pienākuma izpildi vai pat atbrīvot no tā, to var darīt tikai **nepārvarama** iemesla esamības dēļ ²⁸⁹.

²⁸³ Kasiulis et al. 2020.

²⁸⁴ Veeseadus (Ūdens likums): Igaunijas Republikas likums. RT I, 22.02.2019, 1, § 174(7) (turpmāk vērēs – “Ūdens likums (Igaunija)”).

²⁸⁵ Ūdens likums (Igaunija), § 117(2).

²⁸⁶ Ūdens likums (Igaunija), § 174(3). Dabas aizsardzības likuma 51. panta otrajā daļā paredzēts, ka nārsta un biotopu saraksts lašiem, upes forelēm, taimiņiem un alatēm noteikts par jomu atbildīgā ministra nolikumā. Keskkonnaminister. Lõheliste (lõhe, mereforell, jõeforell, harjus) kudemis- ja elupaikade nimistu kinnitamine. Lõheliste (lõhe, mereforell, jõeforell, harjus) kudemis- ja elupaikade nimistu (Vides ministrs. Lašveidīgo (lasis, taimiņš, strauta forele, greja) nārsta un biotopu saraksta apstiprināšana. Lašu nārsta un biotopu saraksts (lasis, taimiņš, strauta forele, alates): Igaunijas Republikas Vides ministra nolikums. 01.06.2002.

²⁸⁷ Ūdens likums (Igaunija), § 174(8).

²⁸⁸ Šajā tiesību normā teikts, ka dambja īpašnieka vai valdītāja pienākums ir tostarp nodrošināt ūdens biotas aizsardzību uz dambja, tai skaitā pēc Vides pārvaldes pieprasījuma zivju pārvietošanos gan augšup, gan lejup pa straumi šā panta [domāts, 174. pants] 3. punktā neminētajos ŪO.

²⁸⁹ Ūdens likums (Igaunija), § 174(4).

No iepriekš minētā faktiski izriet, ka Igaunijas tiesībās zivju pārvietošanās nodrošināšana gan augšup, gan lejup pa straumi ŪO, kas noteikts par lašu, upes foreļu, taimiņu un alatu nārsta vietu un dzīvotni vai to posmu, ir **skaidrs un tiešs** dambja īpašnieka vai valdītāja uz dambja **pienākums**. Tas izriet no konkrēta normatīvā regulējuma, kas nav pakļauts iestādes vērtējumam rīcības brīvības ietvaros un kura neizpilde faktiski ir iespējama vienīgi nepārvaramas varas apstākļos. Attiecībā uz citiem ŪO arī dambja īpašniekam vai valdītājam uz dambja arī var rasties **skaidrs un tiešs pienākums** nodrošināt zivju pārvietošanos nodrošināšana gan augšup, gan lejup pa straumi, ja to pieprasa Vides pārvalde, ņemot vērā eksperta atzinumu vai ietekmes uz vidi novērtējuma rezultātus (attieciņi Ūdens likuma 174. panta astotā daļa). Tomēr – atšķirībā no gadījuma, kad ŪO ir noteikts par lašu, upes foreļu, taimiņu un alatu nārsta vietu un dzīvotni vai to posmu – šeit izvērtējums par pienākuma noteikšanu notiek Vides pārvaldes rīcības brīvības ietvaros.

Kā jau minēts iepriekš, Igaunijā laikā no 2009. līdz 2020. gadam zivju migrācijas apstākļi ir uzlaboti pie 113 aizsprostiem, galvenokārt izbūvējot apvedceļus un mākslīgās krāces²⁹⁰ (turpretī Latvijā ir zināmi tikai 3 gadījumi, kuros ir izbūvēti zivju ceļi mazajās HES²⁹¹).

²⁹⁰ Republic of Estonia. Environmental Board. Dams and damming. 2022. Pieejams: <https://keskkonnaamet.ee/en/environmental-use-charges/water/dams-and-damming> (aplūkots 2023. gada 16. jūlijā).

²⁹¹ Skat. [4.2.2. nodaļu “Zivju ceļa izbūves pienākums un ekoloģiskā caurplūduma uzskaitvedības pienākums”](#).

4 Juridiskā analīze

Juridiskās analīzes ietvaros, vērtējot pašreizējo nacionālo normatīvo aktu regulējumu, ir izstrādāti priekšlikumi tiesiskā regulējuma pilnveidei ekoloģiskā caurplūduma nodrošināšanai mazo HES ekspluatācijā. Šie priekšlikumi ir sagatavoti, tostarp ņemot vērā intervijas ar ekspertiem²⁹², 2023. gada 15. septembra sanāksmes “Izvērtējums par tiesisko regulējumu un tā pilnveidi ekoloģiskā caurplūduma nodrošināšanai mazo hidroelektrostaciju ekspluatācijā” rezultātus²⁹³ un ieinteresēto pušu iesniegtos rakstveida komentārus, labojumus un ieteikumus²⁹⁴.

Tādējādi piedāvātie priekšlikumi atspoguļo intervēto/sanāksmē piedalījušos ekspertu un citu ieinteresēto pušu viedokli un idejas. Tomēr konkrēto tiesību aktu grozījumu izstrādes laikā šie priekšlikumi ir atkārtoti jāizvērtē, ņemot vērā visu izmaiņu kopumu un atkārtoti konsultējoties ar iesaistītajām pusēm.

4.1 Jēdziena “ekoloģiskais caurplūdums” ietvars

Kā jau norādīts iepriekš, lai sasniegtu ŪSD noteiktos vides mērķus, kā esošā stāvokļa nepasliktināšanās, laba ekoloģiskā stāvokļa sasniegšana un atbilstība standartiem un mērķiem, kas noteikti aizsargājamām teritorijām, ieskaitot tādas, kas izveidotas sugu un dzīvotņu aizsardzībai, ja ūdeņu stāvoklis ir nozīmīgs to aizsardzībai²⁹⁵, ir nepieciešams garantēt atbalsta

²⁹² Pētījuma ietvaros tika īstenotas sešas intervijas ar astoņiem respondentiem: Respondents Nr. 1. LVĢMC. Intervija Nr. 1 2023. gada 14. jūlijā. Npublicēts – autores arhīva materiāls; Respondents Nr. 2. Latvijas Biozinātņu un tehnoloģiju universitāte. Intervija Nr. 2 2023. gada 18. jūlijā. Npublicēts – autores arhīva materiāls; Respondents Nr. 3. Biedrība “Baltijas Vides forums”. Intervija Nr. 3 2023. gada 19. jūlijā. Npublicēts – autores arhīva materiāls; Respondents Nr. 4/Respondents Nr. 5. Valsts SIA “Meliorprojekts”. Intervija Nr. 4 2023. gada 7. augustā. Npublicēts – autores arhīva materiāls; Respondents Nr. 6/Respondents Nr. 7. BIOR. Intervija Nr. 5 2023. gada 14. augustā. Npublicēts – autores arhīva materiāls; Respondents Nr. 8. Latvijas Biozinātņu un tehnoloģiju universitāte. Intervija Nr. 6 2023. gada 14. augustā. Npublicēts – autores arhīva materiāls.

²⁹³ Skat. šā pētījuma 1. pielikumu.

²⁹⁴ Norādīti iesūtīšanas secībā: LVĢMC. Iesniegtie rakstveida priekšlikumi. 2023. gada septembris un oktobris. Npublicēts – autores arhīva materiāls; Latvijas Melioratoru biedrība. Par aicinājumu uz sanākumi saistībā ar izvērtējumu par tiesisko regulējumu un tā pilnveidi ekoloģiskā caurplūduma nodrošināšanai mazo hidroelektrostaciju ekspluatācijā. 2023. gada septembris. Npublicēts – autores arhīva materiāls; BIOR. Iesniegtie rakstveida priekšlikumi. 2023. gada septembris un oktobris. Npublicēts – autores arhīva materiāls; Zemkopības ministrija. Iesniegtie rakstveida priekšlikumi. 2023. gada septembris; biedrība “Latvijas Makšķernieku asociācija”. Iesniegtie rakstveida priekšlikumi. 2023. gada septembris. Npublicēts – autores arhīva materiāls; biedrība “Mazās hidroenerģētikas asociācija”. Iesniegtie rakstveida priekšlikumi. 2023. gada septembris. Npublicēts – autores arhīva materiāls; biedrība “Baltijas Vides forums”. Iesniegtie rakstveida priekšlikumi. 2023. gada septembris. Npublicēts – autores arhīva materiāls; Latvijas Biozinātņu un tehnoloģiju universitāte. Iesniegtie rakstveida priekšlikumi. 2023. septembris un oktobris. Npublicēts – autores arhīva materiāls; VVD. Par priekšlikumiem tiesiskā regulējuma pilnveidei ekoloģiskā caurplūduma nodrošināšanai mazo HES ekspluatācijā. Nr. 2.1/CS/1423/2023. 2023. gada 25. septembris. Npublicēts – autores arhīva materiāls.

²⁹⁵ Ieskaitot NATURA 2000 teritorijas, kas noteiktas saskaņā ar Putnu direktīvu un Biotopu direktīvu. Guidance Document No. 31, p. 3. Skat. arī Šīre. 2018.

caurplūduma režīmus nacionālajā tiesiskajā regulējumā saistošā veidā, skaidri norādot uz dažādajām dabiskā caurplūduma (ne vien minimālā caurplūduma) režīma komponentēm un sasaistot šo caurplūdumu definīcijas arī ar Putnu direktīvas un Biotopu direktīvas mērķiem ²⁹⁶.

4.1.1 Hidroloģiskā caurplūduma režīms

Hidroloģiskajam režīmam ir primāra loma attiecībā uz fizisko biotopu un biotisko sastāvu noteikšanu un atbalsta ražošanas un ūdens ekosistēmu ilgtspējības nodrošināšanu ²⁹⁷. Saskaņā ar šo zināšanu bāzi ir ne tikai jāņem vērā minimālo caurplūdumu mazūdens periodos, bet arī jāiekļauj visi caurplūduma režīma komponenti kā darbības mērķi ūdens kvantitatīvajā pārvaldībā, tas ir, no bāzes caurplūduma (ieskaitot zemu caurplūdumu) līdz plūdu režīmam (izmaiņu lielums, biežums, ilgums, laiks un ātrums) ²⁹⁸. Šādai pieejai arī būtu jāatspoguļojas normatīvajos aktos, **ekoloģisko caurplūdumu skatot kā būtisku hidroloģiskā režīma komponenti.**

4.1.2 Jēdziena “ekoloģiskais caurplūdums” formulējums un ieviešana

Analizējot MK Noteikumu par atļauju Nr. 736 un MK Noteikumu par būvnormatīvu Nr. 329 regulējumu ir konstatējamas pretrunīgas prasības, kas izriet no pašas “ekoloģiskā caurplūduma” definīcijas un jēdziena lietojuma MK noteikumos. Tas ir saistīts ar to, ka ekoloģiskais caurplūdums un ar tā nodrošināšanu saistītie ūdens resursu lietotāja (attiecīgi – hidrotehnisko būvju īpašnieka vai valdītāja) pienākumi ir nepilnīgi regulēti jomas “jumta” likumā – ŪAL. Normatīvā regulējuma trūkumi un pretrunas tika apkopotas jau ECOFLOW projekta ietvaros, kā norādīts 4. tabulā.

4. tabula. Minimālā garantējamā/rekomendētā caurplūduma un ekoloģiskā caurplūduma lietojums jomu regulējošos MK noteikumos

Normatīvais akts	Minimālais garantējamais caurplūdums	Ekoloģiskais caurplūdums
MK Noteikumi par atļauju Nr. 736	Caurplūduma apjoms, kas ir jānodrošina hidrotehnisko būvju lejasbjefā, kā arī visā ietekmētajā upes posmā, ūdensteces ūdens dabiskās pieteces iespēju robežās. Aprēķina kā vasaras 30 dienu perioda vidējo minimālo caurplūdumu ar 95% nodrošinājumu.	Caurplūduma apjoms, kas ir jānodrošina, ja tam ir izvirzītas specifiskas prasības, saskaņā ar atbilstošo ekspertu slēdzienu. Nodrošina zivju resursu dabisko atražošanu. Nodrošina ekosistēmu saglabāšanu un aizsardzību. Nav sniegtas instrukcijas aprēķinam.

²⁹⁶ Guidance Document No. 31, p. 4.

²⁹⁷ Skat. arī LVĢMC u.c. 2018.

²⁹⁸ Guidance Document No. 31, pp. 2–3. Skat. arī Poff et al. 1997, pp. 769–770.

Normatīvais akts	Minimālais garantējamais caurplūdums	Ekoloģiskais caurplūdums
MK Noteikumi par būvnormatīvu Nr. 329	Ir jābūt ietvertam būvniecības ieceres dokumentācijā Aprēķina kā vasaras 30 dienu perioda minimālo caurplūdumu ar 95% nodrošinājumu.	Ūdens pieteces daļa, kāda jebkādos aizsprosta hidromezгла ekspluatācijas apstākļos jānovada hidromezгла lejas bjefā. Var tikt paaugstināts līdz vasaras 30 dienu minimālajam caurplūdumam ar 50% nodrošinājumu, zivsaimniecībai sevišķi nozīmīgās ūdenstecēs. Ekoloģiskais caurplūdums var tikt noteikts, lai nodrošinātu ūdensteces dabisko bioloģisko resursu un ekosistēmu saglabāšanu un aizsardzību. Nav sniegtas instrukcijas aprēķinam.
MK Noteikumi par ekspluatācijas noteikumiem Nr. 1014	Ir jābūt ietvertam ūdens objekta ekspluatācijas noteikumos. Aprēķina kā $Q_{\min 30d. 95\%}$.	Ir jābūt ietvertam ŪO ekspluatācijas noteikumos. Nav sniegtas instrukcijas aprēķinam.

Avots: Šīre. 2022.

Kopkontekstā ar iepriekš minēto, turpmāk tiks aplūkoti daži problemātiski aspekti, kas izriet no pašlaik spēkā esošā regulējuma –

1) *pretruna starp “ekoloģiskā caurplūduma” definīciju un jēdziena lietojumu MK noteikumos:*

“Ekoloģiskais caurplūdums” ir definēts MK Noteikumos par būvnormatīvu Nr. 329, raksturojot to kā ūdens pieteces daļu, “kāda jebkādos aizsprosta hidromezгла ekspluatācijas apstākļos jānovada hidromezгла lejas bjefā”²⁹⁹. Savukārt tālāk kā MK Noteikumos par būvnormatīvu Nr. 329, tā MK Noteikumos par atļauju Nr. 736 ir atsauce gan uz “minimālo rekomendējamo caurplūdumu”, gan uz “ekoloģisko caurplūdumu”. Kā minēto situāciju raksturo VVD, tad “faktiski nevajadzētu pastāvēt diviem jēdzieniem, bet tikai vienam. Lai nodrošinātu ūdensteces labvēlīgu ekoloģisku plūsmu lejtecē pēc HES, būtisks ir precīzs, uz padziļinātas konkrētās ūdensteces izpētes balstītos datos izstrādāts ekoloģiskā caurplūduma aprēķins. Šajā terminā jau ir iekļauta pamatbūtība – labvēlīga ekoloģiskā stāvokļa nodrošināšana, nevis tikai minimālā iespējamā stāvokļa uzturēšana.”³⁰⁰ Tādējādi saskaņā ar pašreizējo regulējumu rodas pretrunas starp “ekoloģiskā caurplūduma” definīciju MK Noteikumos par būvnormatīvu Nr. 329 un jēdziena lietojumu gan MK Noteikumos par atļauju Nr. 736, gan MK Noteikumos par būvnormatīvu Nr. 329. Atbilstoši minētajai definīcijai ekoloģiskais caurplūdums būtu jānodrošina *jebkādos aizsprosta hidromezгла ekspluatācijas*

²⁹⁹ MK Noteikumi par būvnormatīvu Nr. 329, 20.2. punkts.

³⁰⁰ VVD. 2023. gada 24. augusts.

apstākļos, savukārt Noteikumos par atļauju Nr. 736 ir norādīts ekoloģiskais caurplūdums, kas nepieciešams ūdensteces dabisko bioloģisko resursu un ekosistēmu saglabāšanai un aizsardzībai. Ir zināms, ka praksē saskaņā ar 2022. gadā VVD iekšējai lietošanai sagatavoto “Ziņojumu par izsniegtajām ŪRLA HES darbībai, izvērtējot izvirzītos nosacījumus, konstatējot biežāk pieļautās kļūdas” minimālais rekomendējamais caurplūdums ir norādīts visās ŪRLA, savukārt ekoloģiskais caurplūdums – 88% ŪRLA ³⁰¹. Tādējādi, vērtējot arī situāciju praksē, kopumā ir secināms, ka jēdziena “ekoloģiskais caurplūdums” atspoguļojums šobrīd normatīvajā regulējumā ir fragmentēts, tāpēc ir nepieciešams precizēt tā jēgu un saturu, kā arī tā hidroloģiskā režīma komponentes dimensiju un aprēķina metodoloģiju.

MK Noteikumos par atļauju Nr. 736 ir paredzēts, ka noteiktos gadījumos, proti, pastāvot kaitējuma iespējamībai zivju resursiem, ūdens ekosistēmām un no tām atkarīgajām sauszemes ekosistēmām ³⁰² vai pasliktinoties ūdens ekosistēmu un vides stāvoklim leļpus hidrotehniskajām būvēm (kā arī visā ietekmētajā upes posmā) ³⁰³, **nepieciešams nodrošināt rekomendēto ekoloģisko caurplūdumu** ³⁰⁴. Savukārt MK Noteikumos par būvnormatīvu Nr. 329 formulējumā ir izmantoti vārdi “var noteikt”, tādējādi tiek paredzēta VVD rīcības brīvība par ekoloģiskā caurplūduma piemērošanu mazūdens periodos leļpus ūdenskrātuves, lai mazinātu darbības ietekmi uz zivju resursiem un/vai nodrošinātu ūdensteces dabisko bioloģisko resursu un ekosistēmu saglabāšanu un aizsardzību ³⁰⁵. Šāda veida regulējums nesakrīt ar pieeju, saskaņā ar kuru nosacījumiem par “ekoloģiskā caurplūduma piemērošanu” ir obligāts raksturs, tādējādi šīs tiesību normas ir jāmaina. Attiecīgi ir nepieciešams precizēt ekoloģiskā caurplūduma definīciju, kā arī noteikt hidroloģiskā režīma definīciju, tās paredzot “jumta” likumā, attiecīgi – ŪAL, nevis vienīgi MK noteikumos, lai šie jēdzieni būtu atbilstīgi piemērojami attiecībā uz pārējiem jomu regulējošajiem MK noteikumiem. Nepieciešamie grozījumi attiecībā uz ekoloģiskā caurplūduma regulējumu jāparedz arī MK noteikumos.

2) *pieprasīto atzinumu pārklāšanās starp MK Noteikumiem par atļauju Nr. 736 un MK Noteikumiem par ekspluatācijas noteikumiem Nr. 1014:*

³⁰¹ Tas nozīmē, ka “12% ŪRLA nav norādīts, caur ko (novadbūvi, turbīnu, drošības vārstu) un kā (caurums aizvarā, pavērtas turbīnas lāpstiņas, pacelts aizvars) nodrošina ekoloģisko caurplūdumu un 37% ŪRLA nav norādīts, ka caurplūdums jānodrošina caur novadbūvi, lai ekoloģisko caurplūdumu nodrošinātu apietajā tukšajā upes posmā, ņemot vērā derivācijas, atvadkanāla garumu un turbīnu, ekoloģiskās turbīnas izvietojumu.” VVD. 2023. gada 24. augusts.

³⁰² MK Noteikumi par atļauju Nr. 736, 40.3.1. punkts.

³⁰³ MK Noteikumi par atļauju Nr. 736, 40.3.2. punkts.

³⁰⁴ MK Noteikumi par atļauju Nr. 736, 40.3. punkts.

³⁰⁵ Skat. šā pētījuma [3.2.2. nodaļu “Ministru kabineta noteikumu regulējums attiecībā uz ekoloģisko caurplūdumu”](#).

Pirms ŪRLA izdošanas atbilstoši MK Noteikumu par atļauju Nr. 736 prasībām tiek izstrādāti ŪO ekspluatācijas noteikumi saskaņā ar MK Noteikumiem par ekspluatācijas noteikumiem Nr. 1014. Ekoloģiskais caurplūdums, kā arī tā tehniskais nodrošinājums tiek paredzēts jau ŪO ekspluatācijas noteikumos. Tāpēc ir nepieciešams noteikt, ka visi MK Noteikumos par atļauju Nr. 736 minētie “atzinumi tiek sniegti [ŪO ekspluatācijas noteikumu] izstrādes vai grozīšanas procesā, lai visas vides aizsardzības prasības būtu HES operatoram zināmas pēc iespējas ātrāk, kā arī neradītu problēmas vēlāk ŪRLA saņemšanā. Attiecīgi ŪRLA izdošanas procesā šie atzinumi vairs nebūtu atkārtoti nepieciešami. Piemēram, šobrīd zivsaimnieciskās ekspertīzes atzinums tiek prasīts gan [MK Noteikumos par ekspluatācijas noteikumiem Nr. 1014, gan MK Noteikumos par atļauju Nr. 736].”³⁰⁶ Saskaņā ar VVD praktisko pieredzi, “nav lietderīgi [ŪO ekspluatācijas noteikumos] noteikt vienu $Q_{ekol.}$, bet pie ŪRLA saņemšanas, pamatojoties uz eksperta atzinumu, noteikt citu $Q_{ekol.}$, uzdotot grozīt [ŪO ekspluatācijas noteikumus], tos atkal saskaņojot ar visām atbildīgajām institūcijām atbilstoši [MK Noteikumu par ekspluatācijas noteikumu Nr. 1014 8. punktam]”³⁰⁷.

Turklāt VVD vērs uzmanību, ka MK Noteikumos par ekspluatācijas noteikumiem Nr. 1014 paredzētās prasības būtu vajadzīgs klasificēt: “1) [ŪO] ar hidrotehniskām būvēm regulējamu ūdens līmeni (t.i., [ŪO], kuru darbība rada ietekmi uz upju ekoloģisko kvalitāti, t.sk. HES ūdenskrātuvēm); 2) dabīgiem [ŪO], kuriem nav hidrotehnisko būvju (t.i., [ŪO], kuru ekoloģisko kvalitāti ietekmē sateces baseinā veiktās piesārņojošās darbības). Tāpat [MK Noteikumos par ekspluatācijas noteikumiem Nr. 1014] ir nepieciešams noteikt prasības piesārņojošo darbību ietekmju identificēšanai, to būtiskuma izvērtējumam un nepieciešamo pasākumu noteikšanai ekoloģiskās kvalitātes saglabāšanai vai uzlabošanai.”³⁰⁸ Tā kā šā ierosinājuma darbības joma pārsniedz ekoloģiskā caurplūduma tiesiskā regulējuma tvērumu, tā ieviešanas analīze detalizēti turpmāk – šā pētījuma ietvaros netiks veikta. Tomēr ir rekomendējams, lai šim ieteikumam tiktu pievērsta uzmanība šāda veida pētījumu īstenošanā nākotnē un normatīvo aktu grozījumu priekšlikumu virzīšanas procesā konkrētajā jomā.

3) *jautājums par atbildīgajām personām/institūcijām, kas nosaka “ekoloģiskā caurplūduma” lielumu:*

³⁰⁶ VVD. 2023. gada 25. septembris.

³⁰⁷ Turpat.

³⁰⁸ Turpat.

MK Noteikumos par atļauju Nr. 736 norādīts, ka rekomendējamais ekoloģiskais caurplūdums tiek noteikts zivsaimnieciskās ekspertīzes atzinumā³⁰⁹ un eksperta atzinumā^{310,311}. Tomēr līdzšinējā prakse ir novedusi pie nekonsekventiem ekoloģiskā caurplūduma aprēķiniem un piemērošanas praksēs. Ņemot vērā LVĢMC un BIOR izstrādāto metodiku, tā būtu jāizmanto un jāmaina līdzšinējā kārtība, uzdodot ekoloģiskā caurplūduma aprēķinus veikt LVĢMC.

4) *jautājums par hidrotehnisko būvju darbības datu uzskaites prasībām:*

Lai gan MK Noteikumos par atļauju Nr. 736 ir reglamentētas hidrotehnisko būvju darbības datu uzskaites prasības, tomēr tās neparedz mūsdienu prasībām atbilstošus digitālus risinājumus. Šā iemesla dēļ “neatbilstošas ūdens līmeņa svārstības lielāko daļu pārbaudēs neizdodas pamatot, jo inspektoram nav iespējas konstatēt neatbilstošu ūdens līmeņa reģistrēšanu ilgākā laika periodā. Šobrīd normatīvie akti paredz ūdens līmeņu fiksēšanu un reģistrēšanu, vienu reizi dienā ierakstot no mērlatas, bet ieraksti uzskaites žurnālos mēdz būt pretrunīgi.”³¹² Šādā ziņā, pilnībā neatceļot manuālo reģistrāciju (ar mērlatu) izņēmuma situācijās (ja rodas automātisku nepārtrauktas uzskaites ūdens līmeņa mērīšanas un reģistrēšanas iekārtu darbības traucējumi, piemēram, elektrības padeves traucējumu gadījumā), ir nepieciešams paredzēt obligātu automātisku (digitālu) nepārtrauktas uzskaites ūdens līmeņa mērīšanas un reģistrēšanas iekārtu uzstādīšanas prasību HES tādā veidā, lai iegūtie dati būtu pieejami reāllaikā VVD un LVĢMC, kas nodrošinātu to glabāšanu un vispārēju pieejamību vismaz piecus gadus.

5) *nekonsekvents terminoloģijas lietojums:*

MK Noteikumos par ekspluatācijas noteikumiem Nr. 1014 tiek lietots jēdziens “ūdens objekts” un arī ŪAL – gan “ūdensobjekts”, gan “ūdens objekts”. Tas nesaskan ar citos MK noteikumos (piemēram, MK Noteikumos par atļauju Nr. 736, MK Noteikumos par būvnormatīvu Nr. 329, kā arī, piemēram, MK 2004. gada 19. oktobra noteikumos Nr. 858 “Noteikumi par virszemes ūdensobjektu tipu raksturojumu, klasifikāciju, kvalitātes kritērijiem un antropogēno slodžu noteikšanas kārtību”³¹³), kā arī pašā ŪAL 1. pantā, kur norādīti “Likumā lietotie termini”, izmantoto pieeju, tāpēc jāparedz termina “ūdensobjekts” (attiecīgajos locījumos) konsekvents lietojums kā ŪAL, tā MK Noteikumos par ekspluatācijas noteikumiem Nr. 1014. Savukārt MK Noteikumos par atļauju Nr. 736 terminu “augšas bjefs” un “lejas bjefs”, kas šādi izmantoti un

³⁰⁹ MK Noteikumi par atļauju Nr. 736, 6.2.2. punkts.

³¹⁰ MK Noteikumi par atļauju Nr. 736, 6.¹ punkts.

³¹¹ Skat. arī MK Noteikumu par atļauju Nr. 736, 40.3., 40.4. punktu.

³¹² VVD. 2023. gada 24. augusts.

³¹³ Noteikumi par virszemes ūdensobjektu tipu raksturojumu, klasifikāciju, kvalitātes kritērijiem un antropogēno slodžu noteikšanas kārtību: MK 2004. gada 19. oktobra noteikumi Nr. 858. *Latvijas Vēstnesis*, 2004. 22. oktobris, Nr. 168.

norādīti gan MK Noteikumos par ekspluatācijas noteikumiem Nr. 1014, gan MK Noteikumos par būvnormatīvu Nr. 329, kuru 2.9. punktā sniegta arī jēdziena “bjefs” definīcija, ir atšķirīgi rakstīti kā “augšbjefs” un “lejasbjefs”. Tādējādi ir nepieciešams MK Noteikumos par atļauju Nr. 736 terminus “augšbjefs” un “lejasbjefs” aizvietot šādā rakstībā “augšas bjefs” un “lejas bjefs” (attiecīgajos locījumos).

Ņemot vērā iepriekš minēto, ir arī nepieciešams:

1. ŪAL:

1.1. ieviest jēdziena “ūdensobjekts” (attiecīgajos locījumos) vienotu pareizrakstību visās tiesību normās, kur nepieciešams;

1.2. 1. pantā definēt jēdzienu “ekoloģiskais caurplūdums”, pievienojot jaunu 2.¹ punktu:

“2)¹ **ekoloģiskais caurplūdums** – ūdens daudzums, kas nepieciešams ūdensteces dabisko bioloģisko resursu un ekosistēmu funkcionalitātes nodrošināšanai un turpmākai attīstībai, lai sniegtu pakalpojumus laba ūdens stāvokļa nodrošināšanai jeb ekosistēmu pakalpojumus, ņemot vērā hidroloģiskā režīma īpatnības, zivju bioperiodus un funkcionējoša zivju ceļa izveides nepieciešamības prasības;”

Kā alternatīvi varianti:

“2)¹ **ekoloģiskais caurplūdums** – ūdens plūsmas daudzums, kas nepieciešams ūdensteces, tās elementu un kopējās ūdens ekosistēmas pastāvēšanai vismaz labā ekoloģiskā stāvoklī;”

“2)¹ **ekoloģiskais caurplūdums** – ūdensobjektu ekosistēmas saglabāšanai nepieciešamais ūdens plūsmas apjoma minimums, kas kopā ar dabiskās pieplūdes ūdens plūsmas apjomu uztur ekosistēmas pamatkomponenšu, pamatfunkciju un pamatprocesu pastāvēšanu;”

“2)¹ **ekoloģiskais caurplūdums** – ūdens daudzums, kas atkarībā no ūdensobjekta hidromorfoloģiskās slodzes nepieciešams dabisko bioloģisko resursu un ekosistēmas attīstībai, laba ūdens stāvokļa nodrošināšanai, un ūdens pieteces daļa, kāda jebkādos aizsprosta hidromezgla ekspluatācijas apstākļos jānovada hidromezgla lejas bjefā;”

1.3. 1. pantā definēt jēdzienu “hidroloģiskais režīms”:

“5)¹ **hidroloģiskais režīms** – virszemes ūdensobjektu raksturojošo lielumu mainība laikā;”

Kā alternatīvi varianti:

“5)¹ **hidroloģiskais režīms** – virszemes ūdensobjekta raksturlielumu izmaiņas, kuras nosaka sateces baseina fiziogēogrāfiskās īpašības, noteiktā laikā (ilggadīgais, sezonālais, diennakts);”

“5)¹ **hidroloģiskais režīms** – ūdensobjekta stāvokli raksturojošo lielumu (ūdens līmeņi, caurplūdumi, ūdens temperatūra, ledus parādības, izšķīdušo vielu sastāvs un koncentrācija, cietvielu notece un gultnes stāvoklis) mainība laikā;”

1.4. ŪAL 7. panta 13. punkts jāgroza šādi:

“13) aizliegts veikt ūdensobjekta hidroloģiskā režīma, tostarp ūdens resursu lietošanas atļaujā un ekspluatācijas noteikumos noteiktā ekoloģiskā caurplūduma maiņu, ūdensteces vai ūdenstilpes krastu un gultnes izmaiņas, izņemot gadījumu, kad šīs darbības tiek veiktas normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā;”.

1.5. ŪAL 7. panta 14. punkts jāpapildina, nosakot:

“14) pēc Valsts vides dienesta vai pašvaldības vides kontroles amatpersonas pieprasījuma normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā nekavējoši sniegt informāciju par ūdens resursu lietošanu, ūdeņu stāvokli (kvantitāti) vai kvalitāti;”

2. MK Noteikumos par atļauju Nr. 736:

2.1. Aizvietot terminus “augšbjefs” un “lejasbjefs” šādā rakstībā “augšas bjefs” un “lejas bjefs” (attiecīgajos locījumos) visās tiesību normās, kur nepieciešams.

2.2. 6. punktā svītrot 6.2.1., 6.2.2., 6.2.4., 6.2.6. un 6.2.7. apakšpunktu.³¹⁴

2.3. Svītrot 6.¹ punktu.

2.4. Grozīt 22.¹ punktu, izsakot to šādā redakcijā:

“Ja atļaujā tiek noteiktas stingrākas prasības nekā jau esošajos ūdenskrātuves ekspluatācijas noteikumos, dienests atļaujā ietver nosacījumu, ka ūdenskrātuves ekspluatācijas noteikumos un hidrotehnisko būvju drošuma programmā nepieciešami grozījumi, lai nodrošinātu to atbilstību izdotās atļaujas prasībām.”

2.5. Grozīt 23. punktu, izsakot to šādā redakcijā:

“Dienests pārskata atļaujā noteiktos nosacījumus šādos gadījumos:

23.1. ja dienests, Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs, pašvaldības vides kontroles amatpersona vai cita ar ūdeņu aizsardzību saistīta kompetenta institūcija konstatē, ka atļaujas nosacījumi nenodrošina šo noteikumu 22.punktā minēto prasību izpildi

³¹⁴ Autore piezīme – MK Noteikumu par atļauju Nr. 736 minētie 6.2.1., 6.2.2., 6.2.4., 6.2.6. un 6.2.7. apakšpunkti, kā svītrots, ir pārnesti uz MK Noteikumiem par ekspluatācijas noteikumiem Nr. 1014, attiecīgi to 5.3., 5.4., 5.4.¹, 5.4.² un 5.8. apakšpunkts. Šajā ziņā pamatojumu skatīt šā pētījuma 4.1.2. nodaļas “Jēdziena “ekoloģiskais caurplūdums” formulējums un ieviešana” 2. punktā “Pieprasīto atzinumu pārklāšanās starp MK Noteikumiem par atļauju Nr. 736 un MK Noteikumiem par ekspluatācijas noteikumiem Nr. 1014”.

vai tajos ir konstatētas nepilnības, kuru dēļ netiek nodrošināta ilgtspējīga un racionāla ūdens resursu lietošana vai nav novērsti plūdu draudi, vai samazināta ar tiem saistītā nelabvēlīgā ietekme, un nav iespējams sasniegt saskaņā ar Ūdens apsaimniekošanas likumu noteiktos vides kvalitātes mērķus;

23.2. ja izdarīti grozījumi ar ūdens resursu lietošanu vai ūdensobjektu ekspluatācijas noteikumiem saistītajos normatīvajos aktos.”

2.6. Svītrot 23.¹ punktu.

2.7. Grozīt 36.3.1. apakšpunktu, izsakot to šādā redakcijā:

“ekoloģiskais caurplūdums saskaņā ar hidroelektrostacijas ūdenskrātuves ekspluatācijas noteikumiem;”.

2.8. Svītrot 36.3.2. apakšpunktu.

2.9. Grozīt 40. punktu un 40.2. un 40.5. apakšpunktu, izsakot tos šādā redakcijā un svītrojot 40.3., 40.3.1., 40.3.2., 40.4. un 40.8. punktu:

“40. Izstrādājot šo noteikumu 36.punktā minētos nosacījumus hidroelektrostaciju hidrotehnisko būvju darbībai (ja hidromezgla kopējā uzstādītā jauda ir divi megavati vai mazāka), dienests ņem vērā šādas prasības:

40.2. hidrotehnisko būvju lejasbjefā, kā arī visā ietekmētajā upes posmā nepieciešams nodrošināt ekoloģisko caurplūdumu ūdensteces ūdens dabiskās pieteces iespēju robežās;

40.5. aizliegumu hidrotehniskai būvei darboties ūdens uzkrāšanas režīmā periodos, kad upes dabiskais caurplūdums ir mazāks nekā hidroelektrostacijas ūdenskrātuves ekspluatācijas noteikumos noteiktais caur hidrotehnisko būvi caurvadāmais ekoloģiskais caurplūdums;”.

2.10. Grozīt 49. punkta apakšpunktus, izsakot tos šādā redakcijā un svītrojot 49.4. un 49.5. apakšpunktu:

“49.1. hidrotehnisko būvju darbības uzskaitē izmanto hidrotehnisko būvju darbības datu uzskaites žurnālu (5.pielikums). Hidrotehnisko būvju darbības uzskaites žurnālā atzīmē visas darbības, kas veiktas ar novadbūves aizvāriem;

49.2. hidroelektrostaciju hidrotehnisko būvju gadījumā nodrošina ūdens līmeņu mērījumus būves augšas bjefā un lejas bjefā un reģistrāciju katru stundu ar automātiskām nepārtrauktas uzskaites ūdens līmeņa mērīšanas un reģistrēšanas iekārtām, kas ir piesaistītas valstī pieņemtajai EVRS realizācijai, Latvijas teritorijā bez maksas pārraidot šos datus reāllaikā dienestam un Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centram, kas nodrošina datu glabāšanu un vispārēju pieejamību vismaz piecus gadus;

49.3. izņēmuma gadījumos, ja rodas hidroelektrostaciju hidrotehnisko būvju automātisku nepārtrauktas uzskaites ūdens līmeņa mērīšanas un reģistrēšanas iekārtu darbības traucējumi, kā alternatīva tiek nodrošināta ūdens līmeņa mērīšana manuāli ar mērlatu. Ūdens līmeņa manuālos nolasījumus veic reizi dienā (plūdu, ilgstoša lietus un citos ārkārtējos gadījumos – arī biežāk) atbilstoši Latvijas augstuma sistēmai;”.

3. MK Noteikumos par būvnormatīvu Nr. 329:

3.1. Grozīt 2.20. apakšpunktu, izsakot to šādā redakcijā:

*“**ekoloģiskais caurplūdums** – ūdens daudzums, kas nepieciešams ūdensteces dabisko bioloģisko resursu un ekosistēmu funkcionalitātes nodrošināšanai un turpmākai attīstībai, lai sniegtu pakalpojumus laba ūdens stāvokļa nodrošināšanai jeb ekosistēmu pakalpojumus, ņemot vērā hidroloģiskā režīma īpatnības, zivju bioperiodus un funkcionējoša zivju ceļa izveides nepieciešamības prasības;”*

Kā alternatīvi varianti:

*“**ekoloģiskais caurplūdums** – ūdens plūsmas daudzums, kas nepieciešams ūdensteces, tās elementu un kopējās ūdens ekosistēmas pastāvēšanai vismaz labā ekoloģiskā stāvoklī;”*

*“**ekoloģiskais caurplūdums** – ūdensobjektu ekosistēmas saglabāšanai nepieciešamais ūdens plūsmas apjoma minimums, kas kopā ar dabiskās pieplūdes ūdens plūsmas apjomu uztur ekosistēmas pamatkomponenšu, pamatfunkciju un pamatprocesu pastāvēšanu;”*

*“**ekoloģiskais caurplūdums** – ūdens daudzums, kas atkarībā no ūdensobjekta hidromorfoloģiskās slodzes nepieciešams dabisko bioloģisko resursu un ekosistēmas attīstībai, laba ūdens stāvokļa nodrošināšanai, un ūdens pieteces daļa, kāda jebkādos aizsprosta hidromezgla ekspluatācijas apstākļos jānovada hidromezgla lejas bjeļā;”*

3.2. 207. punktu izteikt šādā redakcijā:

“Galvenais kritērijs, kas nepieciešams ūdensteces dabisko bioloģisko resursu un ekosistēmas saglabāšanai un pēc kura novērtē ūdenssaimniecības bilanci, ir ūdenstecē (novadbūves lejas bjeļā) saglabājama caurplūdums. Lai mazūdens periodos leļpus ūdenskrātuves pēc iespēļas saglabātu ūdensteces dabisko stāvokli labu ekoloģisko kvalitāti un kvantitāti būvniecības ieceres dokumentācijā nosaka un ar tehniskiem paņēmienu nodrošina pastāvīgu ūdensteci. Ekoloģiskā caurplūduma aprēķinu nodrošina atbilstoši Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centra izstrādātajai metodikai un hidroelektrostaciju hidrotehnisko būvju klasifikācijai atbilstoši to ietekmei uz vidi, izvērtēļot upes kvalitāti un zivju populācijas labklāļību leļpus hidrotehniskās

būves. Atkarībā no hidroelektrostacijas ietekmes uz vidi gadījuma saskaņā ar šā būvnormatīva 15. pielikumā noteikto hidroelektrostaciju hidrotehnisko būvju sarakstu, ja tai ir raksturīga³¹⁵:

- 1) lielākā negatīvā ietekme, uz vidi, ekoloģisko caurplūdumu aprēķina, izmantojot hidroekoloģisku modeli;
- 2) vidēja negatīvā ietekme, ekoloģisko caurplūdumu aprēķina, izmantojot vienkāršotu metodi;
- 3) minimāla negatīvā ietekme, ekoloģisko caurplūdumu aprēķina, izmantojot šādas formulas:

$$P \text{ (no novembra līdz maijam)} = Q_{30_max} * 0,6$$

$$P \text{ (no jūnija līdz oktobrim)} = Q_{30_max} * 0,3$$

$$R \text{ (no novembra līdz maijam)} = Q_{gada_vid} * 0,6$$

$$R \text{ (no jūnija līdz oktobrim)} = Q_{gada_vid} * 0,3,$$

kur:

P (potamāla tipa upes)

R (ritrāla tipa upes)

Q_{30_max} (mazūdens perioda maksimālais caurplūdums)

Q_{gada_vid} (gada vidējais caurplūdums).”³¹⁶

3.3. 261. punktu izteikt šādā redakcijā:

“Meliorācijas sistēmu un hidrotehnisko būvju būvniecības ieceres dokumentācijā prognozē iespējamās vides izmaiņas, ņemot vērā ekoloģiskā stāvokļa vērtējumu un to ietekmējošos faktoros saskaņā ar upju baseinu apsaimniekošanas plāniem vai Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centra atzinumu. Ja negatīva ietekme uz vidi nav novēršama, rīkojas tā, lai šī ietekme būtu minimāla vai būvniecības ieceres dokumentācijā iekļauj ietekmes samazināšanas pasākumus, tajā skaitā biocenozēm nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu.”

4. MK Noteikumos par ekspluatācijas noteikumiem Nr. 1014:

4.1. ieviest jēdziena “ūdensobjekts” (attiecīgajos locījumos) vienotu pareizrakstību visās tiesību normās (kur nepieciešams), tostarp noteikumu nosaukumā aizvietojo jēdziena “ūdens objekts” lietojumu;

³¹⁵ Autores piezīme – šeit minētā HES hidrotehnisko būvju klasifikācija šobrīd nav tiesiski regulēta un būtu jāizstrādā saskaņā ar LVGMC un BIOR ieteikumiem, to iekļaujot jaunajā šo noteikumu 15. pielikumā vai alternatīvi – atsevišķos MK noteikumos.

³¹⁶ Autores piezīme – pētījuma gala versijā ir piedāvāts šāds tiesību normas variants, kuram, izvērtējot vēl vienu alternatīvu iespēju, vislielāko atbalstu puda ieinteresētās puses, tostarp eksperti.

- 4.2. 7. punkta otro teikumu noformēt kā 7.¹ punktu:
“Ja ūdensobjektā paredzētā saimnieciskā darbība nav saistīta ar hidrotehnisko būvju vai hidroelektrostaciju ekspluatāciju, šo noteikumu pielikuma 2.1.5., 2.4., 3.1., 5.2. un 5.7.apakšpunktā noteiktās prasības neņem vērā”;
- 4.3. papildināt 8. punktu ar 8.6. apakšpunktu:
“ar Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centru”;
- 4.4. Pielikuma 2.1.5. apakšpunktā svītrot pašreizējo redakciju un norādīt:
“ekoloģiskā caurplūduma režīms. Ekoloģiskā caurplūduma vērtību nosaka saskaņā ar Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centra atzinumu par ūdensobjekta stāvokli un ietekmi uz Ūdens apsaimniekošanas likumā noteikto vides kvalitātes mērķu sasniegšanu atbilstoši Ministru kabineta noteikumu par Latvijas būvnormatīvu LBN 224-15 paredzētajai kārtībai”;
- 4.5. Pielikuma 2. punktā grozīt 2.2.5. apakšpunktu un papildināt ar 2.4.10. apakšpunktu:
4.5.1. *“2.2.5. ekoloģiskā stāvokļa vērtējums un to ietekmējošie faktori saskaņā ar upju baseinu apsaimniekošanas plāniem vai Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centra atzinumu;”;*
4.5.2. *“2.4.10. ūdens līmeņa svārstību izvērtējums augšas bjefā un lejas bjefā”;*
- 4.6. Pielikuma 3.1.3. apakšpunktā svītrot pašreizējo redakciju un norādīt:
“ekoloģiskā caurplūduma tehniskais nodrošinājums”;
- 4.7. Pielikuma 5.3. apakšpunktu grozīt, to izsakot šādā redakcijā:
“5.3. ģeodēzisko darbu veikšanai sertificētas personas sastādīts akts:
5.3.1. *par augšas bjefa un lejas bjefa automātisku nepārtrauktas ūdens līmeņa mērīšanas un reģistrēšanas iekārtu piesaisti EVRS realizācijai Latvijas teritorijā Ūdens apsaimniekošanas likumā paredzētajos gadījumos;*
5.3.2. *par augšas bjefa un lejas bjefa ūdens līmeņu mērīšanas iekārtu (mērlatu) piesaisti EVRS realizācijai Latvijas teritorijā pārējos gadījumos (ja saimnieciskās darbības veikšanai nepieciešams regulēt ūdens objekta ūdens līmeni)”;*
- 4.8. Pielikuma 5.4. apakšpunktu grozīt, to izsakot šādā redakcijā:
“zivsaimnieciskās ekspertīzes atzinumu par darbības ietekmi uz zivju resursiem un to dzīvotnēm, augšupmigrācijas un lejupmigrācijas iespējām un resursiem nodarītiem zaudējumiem un kompensācijas pasākumiem;”;
- 4.9. Pielikuma 5. punktu papildināt ar 5.4.¹ apakšpunktu:

“informāciju par tādu ierīču tehnisko risinājumu, kuras novērš zivju iekļūšanu tehnoloģiskajā aprīkojumā, vai šo ierīču shēmu;”;

4.10. Pielikuma 5. punktu papildināt ar 5.4.² apakšpunktu:

“informāciju par iespējamiem inženiertehniskajiem risinājumiem zivsaimnieciskajā ekspertīzē noteikto zivju resursu aizsardzības pasākumu īstenošanai atbilstoši Ūdens apsaimniekošanas likumā noteiktajām prasībām (tai skaitā slūžu atvēršana vai zivju ceļa izbūve);”;

4.11. Pielikuma 5. punktu papildināt ar 5.7. apakšpunktu:

“Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centra atzinums par ūdensobjekta stāvokli un ietekmi uz Ūdens apsaimniekošanas likumā noteikto vides kvalitātes mērķu sasniegšanu. Centra atzinums ietver ekoloģiskā caurplūduma vērtību, kas nepieciešama ūdensteces, tās elementu un kopējās ūdens ekosistēmas pastāvēšanai vismaz labā ekoloģiskā stāvoklī;”;

4.12. Pielikuma 5. punktu papildināt ar 5.8. apakšpunktu:

“sertificēta sugu un biotopu aizsardzības jomas eksperta atzinums par darbības ietekmi uz vides stāvokli atbilstoši normatīvo aktu prasībām par sugu un biotopu aizsardzības jomas ekspertu atzinuma saturu un tajā ietvertajām minimālajām prasībām;”³¹⁷

4.2 Ūdens resursu lietotāja pienākumi

ŪAL 7. pantā ir definēti ūdens resursu lietotāja pienākumi, kas ir iedalāmi vispārīgos un specifiskos. Specifiskie pienākumi ietver konkrētu darbību veikšanu un atbilstību noteiktiem kritērijiem. Lai nodrošinātu efektīvu ekoloģiskā caurplūduma regulējumu, nepieciešams veikt izmaiņas abu pienākumu kategorijās, atbilstīgi nodrošinot nepieciešamo sasaisti ar MK noteikumiem.

4.2.1 Vispārīgie pienākumi

Lai gan saskaņā ar ŪAL 7. panta 1. punktu ūdens resursu lietotājam ir noteikts pienākums “ievērot ūdensobjektam noteiktos izmantošanas mērķus, **vides kvalitātes mērķus** un kvalitātes normatīvus, atļauju nosacījumus, veselības aizsardzības, būvniecības, zivsaimniecības noteikumus un citas normatīvajos aktos ietvertās prasības”, ir jāņem vērā, ka “vides kvalitātes

³¹⁷ Autores piezīme – MK Noteikumos par ekspluatācijas noteikumiem Nr. 1014 piedāvātie grozījumi 5.3., 5.4., 5.4.¹, 5.4.² un 5.8. apakšpunktā ir pārnesti no MK Noteikumu par atļauju Nr. 736 6.2.1., 6.2.2., 6.2.4., 6.2.6. un 6.2.7. apakšpunktiem. Šajā ziņā pamatojumu skatīt šā pētījuma 4.1.2. nodaļas “Jēdziena “ekoloģiskais caurplūdums” formulējums un ieviešana” 2. punktā “Pieprasīto atzinumu pārklāšanās starp MK Noteikumiem par atļauju Nr. 736 un MK Noteikumiem par ekspluatācijas noteikumiem Nr. 1014”.

mērķi” ŪO gadījumos ir detalizētāk precizēti ŪBA plānos. Piemēram, trešā perioda ŪBA plānos³¹⁸ 2022.–2027. gadam ir paredzēts, ka ekoloģisko caurplūdumu kā programmas pasākumu, lai sasniegtu izvirzītos vides kvalitātes mērķus, nepieciešams nodrošināt atbilstoši 5. tabulā norādītajām vienībām.

5. tabula. Ekoloģiskā caurplūduma nodrošinājums ŪO saistībā ar HES

ŪBA plāns	ŪO skaits	HES skaits
Daugavas	35	44
Gaujas	29	28
Lielupes	13	19
Ventas	33	38
KOPĀ	110	129

Avots: LVĢMC. Iesniegtie rakstveida priekšlikumi. 2023. gada septembris. Npublicēts – autores arhīva materiāls.

Kaut arī ŪAL 7. panta 3. punktā ir arī noteikts ūdens resursu lietotāja pienākums “ievērot apsaimniekošanas plānā un pasākumu programmā paredzētos nosacījumus”, tomēr jau iepriekš veiktos pētījumos saistībā ar ŪO apsaimniekošanas un pārvaldības jautājumiem³¹⁹ ir uzsvērts, ka saistībā ar ŪBA plānu juridisko raksturu³²⁰ šādi (šādā veidā noteikti) kvalitātes mērķi ir programmātiski. Šim apgalvojumam var piekrist daļēji. Kaut arī šīs izpētes ietvaros tiek piedāvāta nedaudz cita interpretācija, tā nemaina iepriekš minēto pētījumu secinājumu derīgumu.

Faktiski ŪAL 11. panta pirmajā daļā ir ietverti “vispārīgie” vides kvalitātes mērķi³²¹, kas izriet no ŪSD, tāpēc šādā ziņā nevar apgalvot, ka vides kvalitātes mērķu nav. Drīzāk ir runa par to, ka ŪBA plānos ir izvirzīti specifiski **apsaimniekošanas mērķi** (kā detalizētāki vides kvalitātes mērķi), tostarp uz ŪO nepārtrauktības nodrošināšanu. Šādā ziņā var apgalvot, ka ūdens resursu lietotājam ir pienākums ievērot “vispārīgos” vides aizsardzības mērķus, kas izriet no ŪAL 11. panta pirmās daļas, tomēr tam nav praktiski saistoši ŪBA plānu “apsaimniekošanas mērķi”.

³¹⁸ Daugavas ŪBA plāns (2022–2027), Gaujas ŪBA plāns (2022–2027), Lielupes ŪBA plāns (2022–2027), Ventas ŪBA plāns (2022–2027).

³¹⁹ Mikosa Ž. Latvijas upju pārvaldības un apsaimniekošanas pamatregulējums – ES prasību kontekstā – fundamentālie pārvaldības elementi. No: BEF Latvia, Konceptuālais pamatojums “Upju efektīvākas pārvaldības un apsaimniekošanas nodrošināšanai”. Rīga, 2020, 66.–67. lpp. Pieejams: https://www.bef.lv/wp-content/uploads/2020/02/Konceptu%C4%81lais-pamatojums_FINAL_09.2020..pdf (aplūkots 2023. gada 14. jūlijā); BEF Latvia. Rekomendācijas efektīvākai upju apsaimniekošanai un pārvaldībai Latvijā, 2020, 10. lpp. Pieejams:

https://lvafa.vraa.gov.lv/faili/materiali/petijumi/2019/87_2019_Rekomendacijas_upju_apsaimniekosanai.pdf (aplūkots 2023. gada 27. jūnijā); . Skat. arī: Baranovskis Ģ. 2021. Eiropas Savienības un Latvijas tiesību aktu prasību un to ieviešanas izvērtējums Lubāna ezera ūdensobjekta kontekstā. LIFE GoodWater IPdeliverable. Rīga, 37. lpp. Pieejams: https://www.ldf.lv/sites/default/files/tiesibu_aktu_izvertejums_lubans.pdf (aplūkots 2023. gada 26. jūnijā).

³²⁰ ŪBA plāns ir uzskatāms par iekšējo administratīvo aktu, kas saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 1. panta sesto daļu ir “tiesību akts, kuru publisko tiesību subjekts izdevis ar mērķi noteikt savas vai sev padotas institūcijas iekšējās darbības kārtību vai izskaidrot kāda ārējā normatīvā akta piemērošanas kārtību savā darbības jomā (instrukcija, ieteikumi, nolikums u.c.)” Administratīvā procesa likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2001. 14. novembris, Nr. 164 (2551).

³²¹ Skat. arī, piemēram, Lielupes ŪBA plānu (2022–2027), 268. lpp.

Tas ir pretēji ŪAL 7. panta 2. punkta formulējumam, saskaņā ar kuru ūdens resursu lietotāja pienākums ir “ievērot apsaimniekošanas plānā un pasākumu programmā paredzētos nosacījumus”. Šāda situācija veidojas, ņemot vērā UBA plāna iekšējā normatīvā akta statusu un Administratīvā procesa likuma³²² 16. panta pirmo daļu, kurā teikts, ka “privātpersonām iekšējais normatīvais akts nav saistošs”³²³. Savukārt MK noteikumu Nr. 418 “Noteikumi par riska ūdens objektiem” 6. punktā ir vispārīgi noteikts, ka publiskajām personām un privātpersonām, lietojot vai apsaimniekojot ūdens resursus šajos noteikumos minētajos ŪO, kā arī izmantojot vai plānojot izmantot teritorijas to sateces baseinā, “lai novērstu vai mazinātu iespējamo negatīvo ietekmi uz attiecīgo ūdensobjektu un pakāpeniski uzlabotu tā stāvokli”, jāievēro no normatīvajiem aktiem izrietošās prasības jomās, kas turpmāk uzskaitītas šajā pašā tiesību normā³²⁴. Jāvērtē, ka, no vienas puses, šajā tiesību normā ir paredzēti pienākumi ar plašu tvērumu, tomēr, no otras puses, “tā nav norma, kas pati par sevi uzliek **konkrētus**”³²⁵ pienākumus (veicamās aktivitātes v.tml.), bet tie meklējami uzskaitīto jomu normatīvajā regulējumā. [...] Attiecīgi 6. punkta izpilde ir atkarīga no citos normatīvajos aktos noteiktajām prasībām. Ja tajos nav noteikti konkrēti pienākumi, piemēram, konkrētam subjektu lokam (privātpersonai, ūdensobjekta īpašniekam, pašvaldībai v.tml.) veikt (konkrētus) apsaimniekošanas pasākumus, tad šo normu attiecībā uz ūdens resursu apsaimniekošanu nav iespējams piemērot.”³²⁶

Šādā kontekstā var secināt, ka arī pašreizējais ŪAL 7. panta 1. un 3. punkta formulējums ir abstrakts un vispārējs un nerada pienākumu ūdens resursu lietotājam ņemt vērā UBA paredzētos specifiskos apsaimniekošanas mērķus. Savukārt ŪAL 7. panta 2. punktā ir paredzēts ūdens resursu lietotāja pienākums “nodrošināt ūdens kvalitātes un kvantitātes saglabāšanu savā īpašumā vai lietošanā esošajos [ŪO] un teritorijā”.

Tādējādi būtu nepieciešams precizēt “ūdens resursu lietotāja” definīciju, ŪAL 1. panta 21. punktu izsakot šādi: “*ūdens resursu lietotājs – ikviena fiziskā vai juridiskā persona, kas iegūst ūdeņus vai lieto tos personīgai vajadzībai vai saimnieciskajā darbībā;*”.

³²² Administratīvā procesa likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2001. 14. novembris, Nr. 164 (2551).

³²³ Atbilstoši šai pašai tiesību normai tas ir “saistošs tam publisko tiesību subjektam, kas šo aktu izdevis, kā arī šim publisko tiesību subjektam padotajām institūcijām”.

³²⁴ Noteikumi par riska ūdensobjektiem: MK 2011. gada 31. maija noteikumi Nr. 418. *Latvijas Vēstnesis*, 2011. 2. jūnijs, Nr. 86.

³²⁵ Šā pētījuma autore izcēlums.

³²⁶ Míkosa Ž. Latvijas upju pārvaldības un apsaimniekošanas pamatregulējums – ES prasību kontekstā – fundamentālie pārvaldības elementi. No: BEF Latvia, Konceptuālais pamatojums “Upju efektīvākas pārvaldības un apsaimniekošanas nodrošināšanai”. Rīga, 2020, 84.–85. lpp. Pieejams: https://www.bef.lv/wp-content/uploads/2020/02/Konceptuālais-pamatojums_FINAL_09.2020..pdf (aplūkots 2023. gada 14. jūlijā).

Turklāt būtu rekomendējams pārņemt Igaunijas pieredzi un, svītrojot ŪAL 7. panta 3. punktu, formulēt šādi, skaidri norādot, ka “Ūdens resursu lietotāja pienākumi” ir:

“1) *lietojot ūdens resursus, veikt pasākumus, lai novērstu vai samazinātu savas darbības ietekmi uz virszemes un pazemes ūdensobjektiem vai personu īpašumu atbilstoši ūdensobjektam noteiktajiem izmantošanas mērķiem, vides kvalitātes mērķiem, apsaimniekošanas plānos noteiktajiem specifiskajiem apsaimniekošanas mērķiem un nosacījumiem un kvalitātes normatīviem, atļauju nosacījumiem, veselības aizsardzības, būvniecības, zivsaimniecības noteikumiem un citām normatīvajos aktos ietvertajām prasībām;*”;

“2) *nodrošināt vismaz laba ūdens stāvokļa kvalitāti un kvantitāti atbilstošu netraucētam vai mazietekmētam hidroloģiskam režīmam saglabāšanu savā īpašumā vai lietošanā esošajos ūdensobjektos atbilstoši situācijas iespējām dabā;*”;

“6) *saņemt normatīvajos aktos paredzētās atļaujas darbībām, kas ir saistītas ar ūdens resursu lietošanu, un ievērot ūdens resursu lietošanas nosacījumus;*”.

Attiecīgi ŪAL 11. panta otro daļu ir nepieciešams grozīt nosakot: “*Vides kvalitātes mērķus sasniedz, īstenojot šajā likumā noteiktos apsaimniekošanas plānus un programmas un šā likuma 7.pantā ūdens resursu lietotāja noteiktos pienākumus. Nosakot pasākumus vides kvalitātes mērķu sasniegšanai, ņem vērā konkrētā ūdensobjekta stāvokli un ūdeņu stāvokli pārējos ūdensobjektos, kuri atrodas vienā sateces baseinā.*”

4.2.2 Zivju ceļa izbūves pienākums un ekoloģiskā caurplūduma uzskaitvedības pienākums

Kā norādīts iepriekš, MK Noteikumos par būvnormatīvu Nr. 329 attiecībā uz hidroelektrostacijām ir paredzēta arī zivju aizsardzības būvju un zivju migrācijas būvju (otrajā gadījumā – to ūdensteču un ūdenstilpju gadījumā, kurām ir izteikta zivsaimnieciska nozīme) projektēšana (248.–260. punkts). Tomēr šajos noteikumos nav skaidru nosacījumu, kas paredzētu, kādos gadījumos zivju migrācijas būves ir jānodrošina. Var secināt, ka šo noteikumu ieviešana ir atkarīga no ŪAL 25. panta trešās daļas formulējuma. Šajā tiesību normā ir noteikts, ka zivju ceļa izbūve aizsprostos ir jāveic, “ja attiecīgie pasākumi ir nepieciešami un bioloģiski pamatoti saskaņā ar zivsaimnieciskās ekspertīzes atzinumu, kā arī ir inženiertehniski iespējami saskaņā ar atzinumu, ko sniedz inženiera hidrotehniķa kvalifikāciju ieguvušie speciālisti ar pieredzi hidrotehnisko būvju ekspluatācijā un personas, kurām saskaņā ar Būvniecības likumu ir tiesības veikt hidrotehnisko būvju projektēšanu”. No tā izriet, ka zivju migrācijas izbūves nepieciešamība faktiski tiek izvērtēta iestādes rīcības brīvības ietvaros, un normatīvais

regulējums neparedz to kā skaidru un tiešu ūdens resursu lietotāja pienākumu. No vienas puses, var daļēji piekrist, ka “būtu maldīgi uzskatīt, ka zivju ceļus jāizbūvē visās mazajās HES (šāds [...] priekšstats valda, piemēram, pietiekami lielā makšķernieku daļā), t.i., katra zivju ceļa izbūves nepieciešamību ir jāizvērtē atsevišķi, sevišķu uzmanību pievēršot upes stāvoklim un nārsta iespējām virs ūdenskrātuves, jo var izrādīties, ka šis upes posms ir tiktāl degradēts, ka tā atjaunošana praktiski vairs nav iespējama”³²⁷. Tomēr fakts, ka praksē šādu zivju ceļu mazajās HES gandrīz nav, proti, iepriekš veiktos pētījumos saistībā ar mazajām HES ir norādīta statistika, ka zivju ceļu bilancē ir izbūvēti tikai 4 zivju ceļi Latvijas HES, no kurām 3 gadījumos mazajās HES³²⁸, apliecina sekojošo: pirmkārt, tas nozīmē, ka, lai gan šāda tiesību norma pastāv, tā praktiski netiek ieviesta; otrkārt, šāda pieeja neatbilst standarta praksei, kāda atzīta Eiropas ūdens resursu aizsardzības konceptuālajā plānā³²⁹.

Zināmā mērā kopumā ne tiesiskais regulējums, ne prakse šajā jomā nav uzskatāma par atbilstošu mūsdienīgām vides aizsardzībām prasībām, kā arī kolidē ar citiem normatīvajiem aktiem vides aizsardzības jomā. Kā apliecina arī Lietuvas un Igaunijas pieredze un normatīvās pieejas, risinājums būtu paredzēt zivju ceļu izveides pienākumu, kas izriet no likumā paredzētiem strikti nosacījumiem kopsakarā ar jau spēkā esošajiem MK noteikumiem, kā arī ekoloģiskā caurplūduma uzskaitvedības pienākumu. Turpmāk sniegtajā kontekstā ar jēdzienu “brīvi plūstoša upe” tiek saprasta tāda, “kas atbalsta ūdens, nogulu, barības vielu, vielu un organismu savienotību upes sistēmā un ar apkārtējām ainavām visās šādās četrās dimensijās: 1. gareniskā (savienotība starp augšteci un lejteci); 2. sāniskā (savienotība ar palienēm un krasta zonām); 3. vertikālā (savienotība ar pazemes ūdeņiem un atmosfēru) un 4. īslaicīgā (savienotība, kuras pamatā ir plūsmu sezonālitate) [...]. Brīvi plūstošu upi neierobežo antropogēni šķēršļi, un tā nav atdalīta no palienes, ja tai tāda ir.”³³⁰ Šādā ziņā:

1. ŪAL:

1.1. grozīt 25. panta trešo daļu, nosakot:

³²⁷ Birkovs. 2020, 43. lpp.

³²⁸ “Ir zināms, ka no [...] mazajām HES zivju ceļi ir uzbūvēti 3 HES – Kārļu HES uz Amatas, Aiviekstes HES uz Aiviekstes un Dobelnieku HES uz Mazās Juglas. Tiek uzskatīts, ka zivju ceļš ir uzbūvēts arī Karvas HES uz Vaidavas, kaut gan īstenībā tas ir zivju ceļu imitējošs grāvis, kas faktiski izveidots bez projekta. Zivju ceļi vēl ir uzbūvēti Ķeguma HES uz Daugavas un uz Līgatnes, kur gan nav HES.” Latvijas Makšķernieku asociācija. Latvijas mazo upju pārvaldība un apsaimniekošana. Pagātne. Tagadne. 2018, 43. lpp. Pieejams: https://www.bef.lv/wp-content/uploads/2020/02/Pielikums-2_Mazo-upju-parvaldiba-un-apsaimniekosana.pdf (aplūkots 2023. gada 29. jūnijā). Skat. arī Birkovs. 2020, 34. lpp.; VVD. 2023. gada 24. augusts.

³²⁹ EK. 2012, 5. lpp. Skat. arī Birkovs A. Latvijas upju stāvoklis un tā ietekmju raksturojums. No: BEF Latvia, Konceptuālais pamatojums “Upju efektīvākas pārvaldības un apsaimniekošanas nodrošināšanai”. Rīga, 2020, 44. lpp. Pieejams: https://www.bef.lv/wp-content/uploads/2020/02/Konceptu%C4%81l-lais-pamatojums_FINAL_09.2020..pdf (aplūkots 2023. gada 14. jūlijā).

³³⁰ EK. Biodaudzveidības stratēģija: Šķēršļu likvidēšana ar mērķi atjaunot upes. Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2022, 14. lpp.

“Izsniedzot atļauju hidrotehnisko būvju darbībai, Valsts vides dienests tās nosacījumos iekļauj prasību veikt nepieciešamos zivju resursu un to dzīvotņu aizsardzības pasākumus, tai skaitā atvērt slūžas noteiktā laika periodā un nodrošināt funkcionējoša zivju ceļu izbūvi aizsprostos ar augšupmigrāciju un lejupmigrāciju Ministru kabineta noteikumu par Latvijas būvnormatīvu LBN 224-15 paredzētajos gadījumos.”

1.2. papildināt 7. panta 12. punktu, nosakot:

“12) ievērot ūdensobjektu ekspluatācijas (apsaimniekošanas) noteikumos paredzētos ūdensobjekta ekspluatācijas un izmantošanas, kā arī funkcionējoša zivju ceļu izbūves nosacījumus.³³¹ Hidrotehniskās būves īpašnieks vai tiesiskais valdītājs atbild par savā īpašumā vai valdījumā esošās hidrotehniskās būves ekspluatācijas (apsaimniekošanas) noteikumos paredzēto nosacījumu izpildi un veic pasākumus, lai novērstu plūdu draudus. Hidroelektrostacijas hidrotehniskās būves īpašnieks vai tiesiskais valdītājs nodrošina ūdens līmeņu mērījumus būves augšējā bjefā un lejas bjefā un reģistrāciju katru stundu ar automātiskām nepārtrauktas uzskaites ūdens līmeņa mērīšanas un reģistrēšanas ierīcēm, bez maksas pārraidot šos datus reāllaikā Valsts vides dienestam un Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centram, kas nodrošina datu glabāšanu un vispārēju pieejamību vismaz piecus gadus;”

1.3. papildus, lai nodrošinātu, iepriekšējos 7. panta punktos paredzēto pienākumu izpildi, to ir iespējams papildināt ar 15. punktu:

“15) neievērojot šā panta 12. punkta pienākumus par funkcionējoša zivju ceļa izbūvi un 13. punkta ekoloģiskā caurplūduma maiņas veikšanas aizliegumu, hidrotehniskās būves īpašniekam vai tiesiskajam valdītājam hidrotehniskā būve jālikvidē normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā, pilnībā atbrīvojot ūdensobjektu no jebkādam hidrotehniskās būves paliekām.”

2. MK Noteikumos par būvnormatīvu Nr. 329:

2.1. Grozīt 249. punktu, izsakot to šādā redakcijā:

“249. Hidroelektrostaciju un citu aizsprostu būvniecības gadījumā uz ūdensobjektiem projektē arī zivju migrācijas būves šādos gadījumos:

³³¹ Autores piezīme – šis tiesību normas grozījumu priekšlikums ir saprotams tādējādi, ka tas attiecas uz situāciju, ja funkcionējoša zivju ceļu izbūves nosacījumi normatīvajā regulējumā ir paredzēti. Attiecīgi šī pienākuma daļa attiecas uz tiem ūdensobjektiem, attiecībā uz kuriem ir prasība par funkcionējoša zivju ceļa izbūvi. Šajā kontekstā skatīt arī ŪAL 25. panta trešās daļas grozījumu priekšlikumu.

249.1. *hidrotehniskā būve atrodas vidējā vai mazā ūdenstecē, kas noteikta saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem par ūdens saimniecisko iecirkņu klasifikatoru³³² un kuras ūdeņi normatīvajos aktos par virszemes un pazemes ūdeņu kvalitāti noteikti kā prioritāri lašveidīgo zivju ūdeņi, vai;*

249.2. *hidrotehniskā būve ir pirmais nepārvaramais šķērslis ūdenstecē ejošo zivju migrācijai, vai;*

249.3. *brīvi plūstošās ūdensteces posms virs hidrotehniskās būves ir garāks par 10 km, vai;*

249.4. *ūdenstecē leļpus hidrotehniskās būves ir uzstādīti ne vairāk kā 3 ūdensteču aizsprosti, vai;*

249.5. *pārējos gadījumos, kad saskaņā ar zivsaimnieciskās ekspertīzes atzinumu attiecīgie pasākumi ir nepieciešami un bioloģiski pamatoti.”*

2.2. Grozīt 250. punktu, izsakot to šādā redakcijā:

“Zivju aizsardzības ietaises ir ūdens ņēmējietaišu sastāvdaļa un, projektējot ņēmējietaises, ņem vērā sertificēta sugu un biotopu aizsardzības jomas eksperta sniegto ihtiofaunas raksturojumu ūdenstecē vai ūdenstilpē. Ņēmējietaises neprojektē izteiktās zivju nārsta, ziemošanas un koncentrācijas vietās.”

3. MK Noteikumos par ekspluatācijas noteikumiem Nr. 1014:

3.1. Pielikuma 2. punktā grozīt 2.2.4. apakšpunktu:

2.2.4. *“sertificēta sugu un biotopu aizsardzības jomas eksperta sniegts ihtiofaunas raksturojums;”*.

³³² Autores piezīme – domāti: Noteikumi par ūdens saimniecisko iecirkņu klasifikatoru: MK 2018. gada 3. jūlija noteikumi Nr. 397. *Latvijas Vēstnesis*, 2018. 6. jūlijs, Nr. 134.

SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

1. Pētījuma galvenie secinājumi ir šādi:
 - 1.1. Ūdens, tostarp iekšzemes ūdeņi un saldūdens, ir cilvēces eksistences pamatresurss no vides, ekonomiskā un sociālā viedokļa.
 - 1.2. Hidroenerģija kā viens no vecākajiem cilvēku izmantotajiem enerģijas avotiem un nozīmīgākajiem atjaunīgās enerģijas resursiem mūsdienās vienlaikus ir iemesls hidromorfoloģiskajai slodzei, ko izraisa hidroelektrostaciju hidrotehniskās būves uz ūdensobjektiem un to ekosistēmām. Šīs būves rada negatīvu ietekmi uz caurplūduma izmaiņām un ūdens līmeņa izmaiņām, veicinot ūdens vides pasliktināšanos, gareniskās nepārtrauktības pārtraukumus un upes krastu izmaiņas.
 - 1.3. Latvijā, izņemot trīs lielās hidroelektrostacijas, pārējās ir klasificējas kā mazās, attiecīgi ar jaudu zem 2 MW, un to pienesums valstī saražotās elektroenerģijas bilanci ir neliels. Atbilstoši pieejamajai statistikai Latvijā kopumā ir 145 mazās hidroelektrostacijas, kurām ir izsniegtas ūdens resursu lietošanas atļaujas un kas darbojas uz 106 upēm – salīdzinājumam Lietuvā tās ir 95 un Igaunijā – 47. Mazo hidroelektrostaciju ievērojamais skaits 20. gadsimta 90. gadu beigās un 2000. gadu sākumā Latvijā bija saistīts ar pieejamo valsts atbalstu politiku atjaunīgajiem energoresursiem. Tā kā Lietuvā un Igaunijā bija pieejami citi enerģijas resursi, attiecīgi atomenerģija un degslānekļis, mazo hidroelektrostaciju skaits šajās valstīs ir mazāks, salīdzinot ar Latviju, tomēr izaicinājumi, ar kuriem jāskaras mazo hidroelektrostaciju darbībā, ir visai līdzīgi. Tāpēc situācija hidroenerģijas jomā visās Baltijas valstīs ir uzskatāma par salīdzināmu.
 - 1.4. Pēdējo desmitgadu laikā priekšplānā ir izvirzījusies problemātika, kas saistīta ar mazo hidroelektrostaciju darbības izraisīto negatīvo ietekmi uz dzīvajiem organismiem, jo sevišķi zivīm (to daudzumu, sugu sastāvu vai vecuma struktūru), un šīs ietekmes novēršanu/mazināšanu, tostarp izbūvējot zivju ceļus. Tādējādi, lai arī tiek atzīts, ka hidroenerģijai ir nozīme klimatneitralitātes mērķu sasniegšanas ziņā, vienlaikus mūsdienās priekšplānā, jo sevišķi Eiropas Savienībā, izvirzās prasības saistībā ar hidroenerģijas būvju darbības saderību ar vides prasībām un ietekmi uz ūdensobjektu ekosistēmām, sevišķi uz ūdens bioloģiskajiem resursiem

un to dzīves vidi. Vienlaikus katrā individuālā gadījumā atsevišķi ir izvērtējama mazo hidroelektrostaciju sociālekonomiskā nozīme, jo papildus elektroenerģijas ražošanai tās var nodrošināt citas funkcijas, kā, piemēram, rekreāciju (peldvietas), ūdens ieguvu laistīšanai, ugunsdzēsībai u.tml., kā arī tām var būt kultūrvēsturiska loma un tās var samazināt elektroenerģijas zudumus elektriskajā tīklā un kalpot kā nepieciešamās infrastruktūras (piemēram, satiksmes ceļu) sastāvdaļa.

- 1.5. Hidromorfoloģiskās kvalitātes novērtējums, kurā netieši ietilpst ekoloģiskais caurplūdums, ir viens no ūdensobjektu ekoloģiskā stāvokļa novērtēšanā iekļautajiem kritērijiem. Šādā kontekstā aizvien vairāk un plašāk tiek uzskatīts, ka ekoloģiskā caurplūduma nodrošināšanai ir jābūt skaidri noteiktai, juridiski saistošai un pārredzamai prasībai tostarp mazo hidroelektrostaciju darbībā. Ekoloģiskā caurplūduma noteikšana un nodrošināšana ir nepieciešama, lai mērķtiecīgi uzsāktu virzību uz labas ekoloģiskās kvalitātes sasniegšanu dabiskas izcelsmes virszemes ūdensobjektos. Ekoloģiskais caurplūdums ir daļa no hidroloģiskā režīma, kuram ir jāatbilst vides kvalitātes mērķu sasniegšanai, kā esošā stāvokļa nepasliktināšanās, laba ekoloģiskā stāvokļa sasniegšana un atbilstība standartiem un mērķiem, kas noteikti aizsargājamām teritorijām saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2000/60/EK (2000. gada 23. oktobris), ar ko izveido sistēmu Kopienas rīcībai ūdens resursu politikas jomā, prasībām.
- 1.6. Ūdens biotopu platību noteikšanas metode – biotopu simulācijas modelis MesoHABSIM ir izmantots Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centra izstrādātajā metodikā, lai veiktu ekoloģiskā caurplūduma režīma aprēķinus. Šādā kontekstā tiek piedāvāti priekšlikumi tiesiskā regulējuma pilnveidei, lai, ņemot vērā arī citu valstu pieredzi, praktiski ieviestu jaunu metodiku un to piemērotu mazo hidroelektrostaciju darbībā, tostarp ieviešot obligātas prasības funkcionējoša zivju ceļu izbūvei, katru gadījumu izvērtējot individuāli.
- 1.7. Ekoloģiskā caurplūduma režīma pārskatīšana nepieciešama ne vien attiecībā uz mazajām hidroelektrostacijām, bet arī saistībā ar citiem uz ūdensobjektiem esošajiem aizsprostiem, vienlaikus risinot pietiekami izplatīto besaimnieka šķēršļu problemātiku. Vienlaikus tāpat ir jāpievērš uzmanība ūdensobjektu klasifikācijas iespējām, sagatavojot ekspluatācijas noteikumus un šajā nolūkā nošķirot ūdensobjektus ar hidrotehniskām būvēm regulējamu ūdens līmeni un dabīgiem ūdensobjektiem, kuriem nav hidrotehnisko būvju.

2. Pētījuma ietvaros ir izstrādāti šādi priekšlikumi tiesiskā regulējuma pilnveidei, kas atspoguļo intervēto/2023. gada 15. septembra sanāksmē “Izvērtējums par tiesisko regulējumu un tā pilnveidi ekoloģiskā caurplūduma nodrošināšanai mazo hidroelektrostaciju ekspluatācijā” piedalījušos ekspertu un citu ieinteresēto pušu viedokli un idejas. Tomēr konkrēto tiesību aktu grozījumu izstrādes laikā šie priekšlikumi ir atkārtoti jāizvērtē, ņemot vērā visu izmaiņu kopumu un atkārtoti konsultējoties ar iesaistītajām pusēm.

Normatīvais akts / tiesību norma	Esošā redakcija (ja pastāv attiecīgā gadījumā)	Priekšlikums
1. Ūdens apsaimniekošanas likums		
Visās tiesību normās, kur nepieciešams	ūdens objekts (attiecīgajos locījumos)	ūdensobjekts (attiecīgajos locījumos)
1. pants. Likumā lietotie termini.		<p>2)¹ ekoloģiskais caurplūdums – ūdens daudzums, kas nepieciešams ūdensteces dabisko bioloģisko resursu un ekosistēmu funkcionalitātes nodrošināšanai un turpmākai attīstībai, lai sniegtu pakalpojumus laba ūdens stāvokļa nodrošināšanai jeb ekosistēmu pakalpojumus, ņemot vērā hidroloģiskā režīma īpatnības, zivju bioperiodus un funkcionējoša zivju ceļa izveides nepieciešamības prasības;</p> <p>Kā alternatīvi varianti:</p> <p>2)¹ ekoloģiskais caurplūdums – ūdens plūsmas daudzums, kas nepieciešams ūdensteces, tās elementu un kopējās ūdens ekosistēmas pastāvēšanai vismaz labā ekoloģiskā stāvoklī;</p> <p>2)¹ ekoloģiskais caurplūdums – ūdensobjektu ekosistēmas saglabāšanai nepieciešamais ūdens plūsmas apjoma minimums, kas kopā ar dabiskās pieplūdes ūdens plūsmas apjomu uztur ekosistēmas pamatkomponenšu, pamatfunkciju un pamatprocesu pastāvēšanu;</p> <p>2)¹ ekoloģiskais caurplūdums – ūdens daudzums, kas atkarībā no ūdensobjekta hidromorfoloģiskās slodzes nepieciešams dabisko bioloģisko resursu un ekosistēmas attīstībai, laba ūdens stāvokļa nodrošināšanai, un ūdens pieteces daļa, kāda jebkādos aizsprosta hidromezgla ekspluatācijas apstākļos jānovada hidromezgla lejas bjeļā;</p> <p>5)¹ hidroloģiskais režīms – virszemes ūdensobjektu raksturojošo lielumu mainība laikā;</p> <p>Kā alternatīvi varianti:</p> <p>5)¹ hidroloģiskais režīms – virszemes ūdensobjekta raksturlielumu izmaiņas, kuras nosaka sateces baseina fizioģeogrāfiskās</p>

Normatīvais akts / tiesību norma	Esošā redakcija (ja pastāv attiecīgā gadījumā)	Priekšlikums
		<p>īpašības, noteiktā laikā (ilggadīgais, sezonālais, diennakts);</p> <p>5)¹ hidroloģiskais režīms – ūdensobjekta stāvokli raksturojošo lielumu (ūdens līmeņi, caurplūdumi, ūdens temperatūra, ledus parādības, izšķīdušo vielu sastāvs un koncentrācija, cietvielu notece un gultnes stāvoklis) mainība laikā;</p>
7. pants. Ūdens resursu lietotāja pienākumi.	<p>21) ūdens resursu lietotājs – ikviena fiziskā vai juridiskā persona, kas iegūst ūdeņus vai lieto tos saimnieciskajā darbībā;</p> <p>1) lietojot ūdens resursus, ievērot ūdensobjektam noteiktos izmantošanas mērķus, vides kvalitātes mērķus un kvalitātes normatīvus, atļauju nosacījumus, veselības aizsardzības, būvniecības, zivsaimniecības noteikumus un citas normatīvajos aktos ietvertās prasības;</p> <p>2) nodrošināt ūdens kvalitātes un kvantitātes saglabāšanu savā īpašumā vai lietošanā esošajos ūdensobjektos un teritorijā;</p> <p>6) saņemt normatīvajos aktos paredzētās atļaujas darbībām, kas ir saistītas ar ūdens resursu lietošanu;</p> <p>12) ievērot ūdens objektu ekspluatācijas (apsaimniekošanas) noteikumus paredzētos ūdens objekta ekspluatācijas un izmantošanas nosacījumus. Hidrotehniskās būves īpašnieks vai tiesiskais valdītājs atbild par savā īpašumā vai valdījumā esošās hidrotehniskās būves ekspluatācijas</p>	<p>21) ūdens resursu lietotājs – ikviena fiziskā vai juridiskā persona, kas iegūst ūdeņus vai lieto tos personīgai vajadzībai vai saimnieciskajā darbībā;</p> <p>1) lietojot ūdens resursus, veikt pasākumus, lai novērstu vai samazinātu savas darbības ietekmi uz virszemes un pazemes ūdensobjektiem vai personu īpašumu atbilstoši ūdensobjektam noteiktajiem izmantošanas mērķiem, vides kvalitātes mērķiem, apsaimniekošanas plānos noteiktajiem specifiskajiem apsaimniekošanas mērķiem un nosacījumiem un kvalitātes normatīviem, atļauju nosacījumiem, veselības aizsardzības, būvniecības, zivsaimniecības noteikumiem un citām normatīvajos aktos ietvertajām prasībām;</p> <p>2) nodrošināt vismaz laba ūdens stāvokļa kvalitāti un kvantitāti atbilstošu netraucētam vai mazietekmētam hidroloģiskam režīmam saglabāšanu savā īpašumā vai lietošanā esošajos ūdensobjektos atbilstoši situācijas iespējām dabā;</p> <p>6) saņemt normatīvajos aktos paredzētās atļaujas darbībām, kas ir saistītas ar ūdens resursu lietošanu, un ievērot ūdens resursu lietošanas nosacījumus;</p> <p>12) ievērot ūdensobjektu ekspluatācijas (apsaimniekošanas) noteikumus paredzētos ūdensobjekta ekspluatācijas un izmantošanas, kā arī funkcionējoša zivju ceļu izbūves nosacījumus.³³³ Hidrotehniskās būves īpašnieks vai tiesiskais valdītājs atbild par savā īpašumā vai valdījumā esošās hidrotehniskās būves ekspluatācijas (apsaimniekošanas) noteikumus paredzēto nosacījumu izpildi un veic pasākumus, lai novērstu plūdu draudus. Hidroelektrostacijas hidrotehniskās būves īpašnieks vai tiesiskais valdītājs nodrošina ūdens līmeņu mērījumus būves augšējā bjeļā un lejas bjeļā un</p>

³³³ Autores piezīme – šis tiesību normas grozījumu priekšlikums ir saprotams tādējādi, ka tas attiecas uz situāciju, ja funkcionējoša zivju ceļu izbūves nosacījumi normatīvajā regulējumā ir paredzēti. Attiecīgi šī pienākuma daļa attiecas uz tiem ūdensobjektiem, attiecībā uz kuriem ir prasība par funkcionējoša zivju ceļa izbūvi. Šajā kontekstā skatīt arī Ūdens apsaimniekošanas likuma 25. panta trešās daļas grozījumu priekšlikumu.

Normatīvais akts / tiesību norma	Esošā redakcija (ja pastāv attiecīgā gadījumā)	Priekšlikums
	<p>(apsaimniekošanas) noteikumos paredzēto nosacījumu izpildi un veic pasākumus, lai novērstu plūdu draudus.</p> <p>13) neveikt ūdensobjekta hidroloģiskā režīma maiņu, ūdensteces vai ūdenstilpes krastu un gultnes izmaiņas, izņemot gadījumu, kad šīs darbības tiek veiktas normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā;</p> <p>14) pēc Valsts vides dienesta pieprasījuma normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā sniegt informāciju par ūdens resursu lietošanu, ūdeņu stāvokli vai kvalitāti.</p>	<p>reģistrāciju katru stundu ar automātiskām nepārtrauktas uzskaites ūdens līmeņa mērīšanas un reģistrēšanas ierīcēm, bez maksas pārraidot šos datus reāllaikā Valsts vides dienestam un Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centram, kas nodrošina datu glabāšanu un vispārēju pieejamību vismaz piecus gadus;</p> <p>13) aizliegts veikt ūdensobjekta hidroloģiskā režīma, tostarp ūdens resursu lietošanas atļaujā un ekspluatācijas noteikumos noteiktā ekoloģiskā caurplūduma maiņu, ūdensteces vai ūdenstilpes krastu un gultnes izmaiņas, izņemot gadījumu, kad šīs darbības tiek veiktas normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā;</p> <p>14) pēc Valsts vides dienesta vai pašvaldības vides kontroles amatpersonas pieprasījuma normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā nekavējoši sniegt informāciju par ūdens resursu lietošanu, ūdeņu stāvokli (kvantitāti) vai kvalitāti;</p>
	—	<p>15) neievērojot šā panta 12. punkta pienākumus par funkcionējoša zivju ceļa izbūvi un 13. punkta ekoloģiskā caurplūduma maiņas veikšanas aizliegumu, hidrotehniskās būves īpašniekam vai tiesiskajam valdītājam hidrotehniskā būve jālikvidē normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā, pilnībā atbrīvojot ūdensobjektu no jebkādam hidrotehniskās būves paliekām.</p>
11. panta “Vides kvalitātes mērķi ūdensobjektiem” otrā daļa	<p>Vides kvalitātes mērķus sasniedz, īstenojot šajā likumā noteiktos apsaimniekošanas plānus un programmas. Nosakot pasākumus vides kvalitātes mērķu sasniegšanai, ņem vērā konkrētā ūdensobjekta stāvokli un ūdeņu stāvokli pārējos ūdensobjektos, kuri atrodas vienā sateces baseinā.</p>	<p>Vides kvalitātes mērķus sasniedz, īstenojot šajā likumā noteiktos apsaimniekošanas plānus un programmas un šā likuma 7.pantā ūdens resursu lietotāja noteiktos pienākumus. Nosakot pasākumus vides kvalitātes mērķu sasniegšanai, ņem vērā konkrētā ūdensobjekta stāvokli un ūdeņu stāvokli pārējos ūdensobjektos, kuri atrodas vienā sateces baseinā.</p>
25. panta “Likuma prasību ieviešana” trešā daļa	<p>Izsniedzot atļauju hidrotehnisko būvju darbībai, reģionālā vides pārvalde tās nosacījumos iekļauj prasību veikt nepieciešamos zivju resursu aizsardzības pasākumus, tai skaitā atvērt slūžas vai nodrošināt zivju ceļu</p>	<p>Izsniedzot atļauju hidrotehnisko būvju darbībai, Valsts vides dienests tās nosacījumos iekļauj prasību veikt nepieciešamos zivju resursu un to dzīvotņu aizsardzības pasākumus, tai skaitā atvērt slūžas noteiktā laika periodā un nodrošināt funkcionējoša zivju ceļu izbūvi aizsprostos ar augšupmigrāciju un lejupmigrāciju Ministru kabineta noteikumu par Latvijas</p>

Normatīvais akts / tiesību norma	Esošā redakcija (ja pastāv attiecīgā gadījumā)	Priekšlikums
	<p>izbūvi ūdenstilpju aizsprostos, ja attiecīgie pasākumi ir nepieciešami un bioloģiski pamatoti saskaņā ar zivsaimnieciskās ekspertīzes atzinumu, kā arī ir inženiertehniski iespējami saskaņā ar atzinumu, ko sniedz inženiera hidrotehniķa kvalifikāciju ieguvušie speciālisti ar pieredzi hidrotehnisko būvju ekspluatācijā un personas, kurām saskaņā ar Būvniecības likumu ir tiesības veikt hidrotehnisko būvju projektēšanu.</p>	<p>būvnormatīvu LBN 224-15 paredzētajos gadījumos.</p>
<p>2. Ministru kabineta 2003. gada 23. decembra noteikumi Nr. 736 “Noteikumi par ūdens resursu lietošanas atļauju”</p>		
<p>Visās tiesību normās, kur nepieciešams</p>	<p>Augšbjefs un lejasbjefs (attiecīgajos locījumos)</p>	<p>augšas bjefs un lejas bjefs (attiecīgajos locījumos)</p>
<p>6. punkts</p>	<p>6. Papildus šo noteikumu 5.punktā minētajiem dokumentiem iesniegumam pievieno šādus dokumentus vai iesniegumā norāda šādu informāciju: [..] 6.2. lai saņemtu atļauju hidrotehnisko būvju darbībai: 6.2.1. informāciju par tādu ierīču tehnisko risinājumu, kuras novērš zivju iekļūšanu tehnoloģiskajā aprīkojumā, vai šo ierīču shēmu; 6.2.2. zivsaimnieciskās ekspertīzes atzinumu par darbības ietekmi uz zivju resursiem, tiem nodarītiem zaudējumiem</p>	<p>6. Papildus šo noteikumu 5.punktā minētajiem dokumentiem iesniegumam pievieno šādus dokumentus vai iesniegumā norāda šādu informāciju: [..] 6.2. lai saņemtu atļauju hidrotehnisko būvju darbībai: 6.2.1. svītrot 6.2.2. svītrot [..] 6.2.4. svītrot 6.2.5. ūdenstilpju ekspluatācijas noteikumu kopiju; 6.2.6. svītrot 6.2.7. svītrot 6.2.8. hidrotehnisko būvju drošuma programmu.³³⁴</p>

³³⁴ Autores piezīme – Ministru kabineta 2003. gada 23. decembra noteikumu Nr. 736 “Noteikumi par ūdens resursu lietošanas atļauju” 6.2.1., 6.2.2., 6.2.4., 6.2.6. un 6.2.7. apakšpunkti, kā svītrots, ir pārnesti uz Ministru kabineta 2005. gada 27. decembra noteikumiem Nr. 1014 “Ūdens objektu ekspluatācijas (apsaimniekošanas) noteikumu izstrādāšanas kārtība”, attiecīgi to 5.3., 5.4., 5.4.¹, 5.4.² un 5.8. apakšpunkts. Šajā ziņā pamatojumu skatīt šā pētījuma 4.1.2. nodaļas “Jēdziena “ekoloģiskais caurplūdums” formulējums un ieviešana” 2. punktā “Pieprasīto atzinumu pārklāšanās starp MK Noteikumiem par atļauju Nr. 736 un MK Noteikumiem par ekspluatācijas noteikumiem Nr. 1014”.

Normatīvais akts / tiesību norma	Esošā redakcija (ja pastāv attiecīgā gadījumā)	Priekšlikums
	<p>un kompensācijas pasākumiem, kā arī par rekomendējamo ekoloģisko caurplūdumu, kas nodrošina zivju resursu dabisku atražošanos;</p> <p>[..]</p> <p>6.2.4. ģeodēziskajiem darbiem sertificētas personas atzinuma kopija par augšbjefa un lejasbjefa ūdens līmeņu mērīšanas iekārtu (mērlatu) piesaisti EVRS realizācijai Latvijas teritorijā;</p> <p>6.2.5. ūdenstilpju ekspluatācijas noteikumu kopiju;</p> <p>6.2.6. eksperta vai speciālista vides jomā atzinumu par darbības ietekmi uz vides stāvokli (turpmāk – eksperta atzinums);</p> <p>6.2.7. atzinumu par iespējamiem inženiertehniskajiem risinājumiem zivsaimnieciskajā ekspertīzē noteikto zivju resursu aizsardzības pasākumu īstenošanai atbilstoši Ūdens apsaimniekošanas likumā noteiktajām prasībām (tai skaitā slūžu atvēršana vai zivju ceļa izbūve);</p> <p>6.2.8. hidrotehnisko būvju drošuma programmu.</p>	
6. ¹ punkts	<p>Eksperta atzinums par darbības ietekmi uz vides stāvokli ietver konkrētās darbības esošās vai potenciālās ietekmes uz vides stāvokli (tai skaitā uz īpaši aizsargājamo sugu un biotopu veidu) novērtējumu un rekomendējamo ekoloģisko caurplūdumu, kas nodrošina ekosistēmu saglabāšanu un aizsardzību.</p>	Svītrot.

Normatīvais akts / tiesību norma	Esošā redakcija (ja pastāv attiecīgā gadījumā)	Priekšlikums
22. ¹ punkts	Ja, pamatojoties uz eksperta atzinumu un nepieciešamību sasniegt šo noteikumu 22.punktā minētos vides kvalitātes mērķus, atļaujā tiek noteiktas stingrākas prasības nekā jau esošajos ūdenskrātuves ekspluatācijas noteikumos, pārvalde atļaujā ietver nosacījumu, ka ūdenskrātuves ekspluatācijas noteikumos un hidrotehnisko būvju drošuma programmā nepieciešami grozījumi, lai nodrošinātu to atbilstību izdotās atļaujas prasībām.	Ja atļaujā tiek noteiktas stingrākas prasības nekā jau esošajos ūdenskrātuves ekspluatācijas noteikumos, dienests atļaujā ietver nosacījumu, ka ūdenskrātuves ekspluatācijas noteikumos un hidrotehnisko būvju drošuma programmā nepieciešami grozījumi, lai nodrošinātu to atbilstību izdotās atļaujas prasībām.
23. punkts	Pārvaldei ir tiesības pārskatīt atļaujā noteiktos nosacījumus šādos gadījumos: 23.1. ja pārvalde vai cita ar ūdeņu aizsardzību saistīta kompetenta institūcija konstatē, ka atļaujas nosacījumi nenodrošina šo noteikumu 22.punktā minēto prasību izpildi vai tajos ir konstatētas nepilnības, kuru dēļ netiek nodrošināta ilgtspējīga un racionāla ūdens resursu lietošana vai novērsti plūdu draudi, vai samazināta ar tiem saistītā nelabvēlīgā ietekme, un nav iespējams sasniegt saskaņā ar Ūdens apsaimniekošanas likumu noteiktos vides kvalitātes mērķus; 23.2. ja izdarīti grozījumi ar ūdens resursu lietošanu saistītajos normatīvajos aktos.	Dienests pārskata atļaujā noteiktos nosacījumus šādos gadījumos: 23.1. ja dienests, Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs, pašvaldības vides kontroles amatpersona vai cita ar ūdeņu aizsardzību saistīta kompetenta institūcija konstatē, ka atļaujas nosacījumi nenodrošina šo noteikumu 22.punktā minēto prasību izpildi vai tajos ir konstatētas nepilnības, kuru dēļ netiek nodrošināta ilgtspējīga un racionāla ūdens resursu lietošana vai nav novērsti plūdu draudi, vai samazināta ar tiem saistītā nelabvēlīgā ietekme, un nav iespējams sasniegt saskaņā ar Ūdens apsaimniekošanas likumu noteiktos vides kvalitātes mērķus; 23.2. ja izdarīti grozījumi ar ūdens resursu lietošanu vai ūdensobjektu ekspluatācijas noteikumiem saistītajos normatīvajos aktos.
23. ¹ punkts	Lai precizētu atļaujas nosacījumus hidrotehnisko būvju darbībai šo noteikumu 23. punktā minētajos gadījumos, pārvaldei ir	Svītrot.

Normatīvais akts / tiesību norma	Esošā redakcija (ja pastāv attiecīgā gadījumā)	Priekšlikums
	tiesības pieprasīt no ūdens resursu lietotāja šo noteikumu 6.2.2., 6.2.4. un 6.2.6.apakšpunktā minētos atjaunos atzinumus.	
36.3.1. un 36.3.2. apakšpunkts	<p>ūdens caurplūdums un tā tehniskais nodrošinājums:</p> <p>36.3.1. vasaras 30 dienu perioda vidējais minimālais caurplūdums ar 95% nodrošinājumu (turpmāk – minimālais garantējamais caurplūdums);</p> <p>36.3.2. ekoloģiskais caurplūdums, kas nepieciešams ūdensteces dabisko bioloģisko resursu un ekosistēmu saglabāšanai un aizsardzībai; [..].</p>	<p>ūdens caurplūdums un tā tehniskais nodrošinājums:</p> <p>36.3.1. ekoloģiskais caurplūdums saskaņā ar hidroelektrostacijas ūdenskrātuves ekspluatācijas noteikumiem;</p> <p>36.3.2. svītrot [..].</p>
40. punkts	<p>Izstrādājot šo noteikumu 36.punktā minētos nosacījumus hidroelektrostaciju hidrotehnisko būvju darbībai (ja hidromezгла kopējā uzstādītā jauda ir divi megavati vai mazāka), pārvalde ņem vērā šādas prasības: [..]</p> <p>40.2. hidrotehnisko būvju lejasbjefā, kā arī visā ietekmētajā upes posmā nepieciešams nodrošināt minimālo garantējamo caurplūdumu ūdensteces ūdens dabiskās pieteces iespēju robežās;</p> <p>40.3. hidrotehnisko būvju lejasbjefā, kā arī visā ietekmētajā upes posmā nepieciešams nodrošināt zivsaimnieciskās ekspertīzes atzinumā un eksperta atzinumā rekomendēto ekoloģisko caurplūdumu šādos gadījumos:</p> <p>40.3.1. ja saskaņā ar zivsaimnieciskās ekspertīzes atzinumu vai eksperta atzinumu pastāv</p>	<p>Izstrādājot šo noteikumu 36.punktā minētos nosacījumus hidroelektrostaciju hidrotehnisko būvju darbībai (ja hidromezгла kopējā uzstādītā jauda ir divi megavati vai mazāka), dienests ņem vērā šādas prasības: [..]</p> <p>40.2. hidrotehnisko būvju lejasbjefā, kā arī visā ietekmētajā upes posmā nepieciešams nodrošināt ekoloģisko caurplūdumu ūdensteces ūdens dabiskās pieteces iespēju robežās;</p> <p>40.3. svītrot</p> <p>40.3.1. svītrot</p> <p>40.3.2. svītrot</p> <p>40.4. svītrot</p> <p>40.5. aizliegumu hidrotehniskai būvei darboties ūdens uzkrāšanas režīmā periodos, kad upes dabiskais caurplūdums ir mazāks nekā hidroelektrostacijas ūdenskrātuves ekspluatācijas noteikumos noteiktais caur hidrotehnisko būvi caurvadāmais ekoloģiskais caurplūdums; [..]</p> <p>40.8. svītrot [..].</p>

Normatīvais akts / tiesību norma	Esošā redakcija (ja pastāv attiecīgā gadījumā)	Priekšlikums
	<p>risks, ka varētu tikt nodarīts kaitējums zivju resursiem, ūdens ekosistēmām un no tām atkarīgajām sauszemes ekosistēmām;</p> <p>40.3.2. ja ir pasliktinājies ūdens ekosistēmu un vides stāvoklis lejpus hidrotehnisko būvju atrašanās vietai, kā arī visā ietekmētajā upes posmā un saskaņā ar zivsaimnieciskās ekspertīzes atzinumu vai eksperta atzinumu noteiktais minimālais garantējamais caurplūdums nenodrošina zivju resursu dabisku atražošanu un labu virszemes ūdeņu stāvokli;</p> <p>40.4. ja zivsaimnieciskās ekspertīzes atzinumā vai eksperta atzinumā rekomendētie ekoloģiskā caurplūduma lielumi attiecībā uz vienu ietekmēto upes posmu atšķiras, pārvalde ņem par pamatu lielāko no tiem;</p> <p>40.5. hidrotehniskā būve nedrīkst darboties ūdens uzkrāšanas režīmā periodos, kad upes dabiskais caurplūdums ir mazāks nekā pārvaldes noteiktais caur hidrotehnisko būvi caurvadāmais (minimālais garantējamais vai ekoloģiskais) caurplūdums. Ja ūdens līmenis ūdenskrātuvē šajā laikā sakrīt ar zemāko (minimālo) ūdens līmeņa atzīmi, ir pieļaujams, ka caur hidrotehnisko būvi caurvadāmais caurplūdums ir vienāds ar upes kopējo pieteci bez iztvaikošanas zudumiem; [..]</p>	

Normatīvais akts / tiesību norma	Esošā redakcija (ja pastāv attiecīgā gadījumā)	Priekšlikums
	<p>40.8. iekļaujot atļaujā nosacījumus ūdens līmeņa mērīšanas iekārtām augšbjefā un lejasbjefā, ievēro šo noteikumu 6.¹ punktā minēto eksperta atzinumu un konkrētās darbības kontroles rezultātus, kā arī izvērtē nepieciešamību uzstādīt nepārtrauktas uzskaites līmeņa mērītājus un noteikt prasības to verificācijai; [..].</p>	
49. punkts	<p>49. Uzskaitot hidrotehnisko būvju darbības datus, ūdens lietotājs ievēro šādas datu uzskaites prasības:</p> <p>49.1. hidrotehnisko būvju darbības uzskaitē izmanto hidrotehnisko būvju darbības datu uzskaites žurnālu (5.pielikums);</p> <p>49.2. būves augšbjefā pie aizsprosta (ja hidromezgla kopējā uzstādītā jauda ir lielāka par diviem megavatiem – arī lejasbjefā) ūdens līmeņu nolasījumus veic, izmantojot nepārtrauktas uzskaites ūdens līmeņa mērītāju, ja tas ir piesaistīts valstī pieņemtajai EVRS realizācijai Latvijas teritorijā, vai manuāli ar mērlatu. Ūdens līmeņa manuālos nolasījumus veic reizi dienā (plūdu, ilgstoša lietus un citos ārkārtējos gadījumos – arī biežāk);</p> <p>49.3. hidrotehnisko būvju darbības uzskaites žurnālā atzīmē visas darbības, kas veiktas ar novadbūves aizvāriem;</p> <p>49.4. nodrošina caurplūduma uzskaiti. Ja caurplūduma uzskaiti veic aprēķinu ceļā, datus</p>	<p>49. Uzskaitot hidrotehnisko būvju darbības datus, ūdens lietotājs ievēro šādas datu uzskaites prasības:</p> <p>49.1. hidrotehnisko būvju darbības uzskaitē izmanto hidrotehnisko būvju darbības datu uzskaites žurnālu (5.pielikums). Hidrotehnisko būvju darbības uzskaites žurnālā atzīmē visas darbības, kas veiktas ar novadbūves aizvāriem;</p> <p>49.2. hidroelektrostaciju hidrotehnisko būvju gadījumā nodrošina ūdens līmeņu mērījumus būves augšas bjefā un lejas bjefā un reģistrāciju katru stundu ar automātiskām nepārtrauktas uzskaites ūdens līmeņa mērīšanas un reģistrēšanas ierīcēm, kas ir piesaistītas valstī pieņemtajai EVRS realizācijai, Latvijas teritorijā bez maksas pārraidot šos datus reāllaikā dienestam un Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centram, kas nodrošina datu glabāšanu un vispārēju pieejamību vismaz piecus gadus;</p> <p>49.3. izņēmuma gadījumos, ja rodas hidroelektrostaciju hidrotehnisko būvju automātisku nepārtrauktas uzskaites ūdens līmeņa mērīšanas un reģistrēšanas iekārtu darbības traucējumi, kā alternatīva tiek nodrošināta ūdens līmeņa mērīšana manuāli ar mērlatu. Ūdens līmeņa manuālos nolasījumus veic reizi dienā (plūdu, ilgstoša lietus un citos ārkārtējos gadījumos – arī biežāk) atbilstoši Latvijas augstuma sistēmai;</p> <p>49.4. svītrot</p> <p>49.5. svītrot</p>

Normatīvais akts / tiesību norma	Esošā redakcija (ja pastāv attiecīgā gadījumā)	Priekšlikums
	uzskaites žurnālā ieraksta reizi mēnesī; 49.5. ja hidroelektrostacijām, kuru hidromezгла kopējā uzstādītā jauda ir divi megavati vai mazāka, hidrotehniskās būves augšbjefā ūdens līmeņa nolāstījumus veic, izmantojot nepārtrauktas uzskaites ūdens līmeņa mēritāju, caurplūduma uzskaiti var neveikt.	
3. Ministru kabineta 2015. gada 30. jūnija noteikumi Nr. 329 “Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 224-15 “Meliorācijas sistēmas un hidrotehniskās būves””		
2.20. apakšpunkts	ekoloģiskais caurplūdums – ūdens pieteces daļa, kāda jebkādos aizsprosta hidromezгла ekspluatācijas apstākļos jānovada hidromezгла lejas bjefā;	ekoloģiskais caurplūdums – ūdens daudzums, kas nepieciešams ūdensteces dabisko bioloģisko resursu un ekosistēmu funkcionalitātes nodrošināšanai un turpmākai attīstībai, lai sniegtu pakalpojumus laba ūdens stāvokļa nodrošināšanai jeb ekosistēmu pakalpojumus, ņemot vērā hidroloģiskā režīma īpatnības, zivju bioperiodus un funkcionējoša zivju ceļa izveides nepieciešamības prasības; Kā alternatīvi varianti: ekoloģiskais caurplūdums – ūdens plūsmas daudzums, kas nepieciešams ūdensteces, tās elementu un kopējās ūdens ekosistēmas pastāvēšanai vismaz labā ekoloģiskā stāvoklī; ekoloģiskais caurplūdums – ūdensobjektu ekosistēmas saglabāšanai nepieciešamais ūdens plūsmas apjoma minimums, kas kopā ar dabiskās pieplūdes ūdens plūsmas apjomu uztur ekosistēmas pamatkomponenšu, pamatfunkciju un pamatprocesu pastāvēšanu; ekoloģiskais caurplūdums – ūdens daudzums, kas atkarībā no ūdensobjekta hidromorfoloģiskās slodzes nepieciešams dabisko bioloģisko resursu un ekosistēmas attīstībai, laba ūdens stāvokļa nodrošināšanai, un ūdens pieteces daļa, kāda jebkādos aizsprosta hidromezгла ekspluatācijas apstākļos jānovada hidromezгла lejas bjefā;
207. punkts	Galvenais kritērijs, kas nepieciešams ūdensteces dabisko bioloģisko resursu un ekosistēmu saglabāšanu un pēc kura novērtē ūdenssaimniecības bilanci, ir ūdenstecē	Galvenais kritērijs, kas nepieciešams ūdensteces dabisko bioloģisko resursu un ekosistēmas saglabāšanai un pēc kura novērtē ūdenssaimniecības bilanci, ir ūdenstecē (novadbūves lejas bjefā) saglabājams caurplūdums. Lai mazūdens periodos lejpūs ūdenskrātuves pēc iespējas saglabātu ūdensteces dabisko stāvokli labu ekoloģisko

Normatīvais akts / tiesību norma	Esošā redakcija (ja pastāv attiecīgā gadījumā)	Priekšlikums
	<p>(novadbūves lejas bjefā) saglabājamais caurplūdums. Lai mazūdens periodos leļpus ūdenskrātuves pēc iespējas saglabātu ūdensteces dabisko stāvokli, ja to pieļauj dabīgās pieteces apjoms, iztvaikošana un zemākais uzstādinājuma ūdens līmenis ūdenskrātuvē, būvniecības ieceres dokumentācijā nosaka un ar tehniskiem paņēmieniem nodrošina pastāvīgu ūdensteci:</p> <p>207.1. minimālo garantējamo caurplūdumu, kuru pieņem kā vasaras 30 dienu perioda minimālo caurplūdumu ar 95% nodrošinājumu;</p> <p>207.2. zivsaimniecībai sevišķi nozīmīgās ūdenstecēs, pamatojoties uz ūdensteces zivsaimnieciskās ekspertīzes atzinumu par darbības ietekmi uz zivju resursiem, reģionālā vides pārvalde, izsniedzot projektēšanas tehniskos noteikumus, var noteikt paaugstinātu (līdz vasaras 30 dienu minimālā caurplūduma ar 50 % nodrošinājumu) ekoloģisko caurplūdumu;</p> <p>207.3. lai nodrošinātu ūdensteces dabisko bioloģisko resursu un ekosistēmu saglabāšanu un aizsardzību, reģionālā vides pārvalde, pamatojoties uz normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā reģistrētā vides eksperta</p>	<p>kvalitāti un kvantitāti būvniecības ieceres dokumentācijā nosaka un ar tehniskiem paņēmieniem nodrošina pastāvīgu ūdensteci. Ekoloģiskā caurplūduma aprēķinu nodrošina atbilstoši Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centra izstrādātajai metodikai un hidroelektrostaciju hidrotehnisko būvju klasifikācijai, izvērtējot upes kvalitāti un zivju populācijas labklājību leļpus hidrotehniskās būves. Atkarībā no hidroelektrostācijas ietekmes uz vidi gadījuma saskaņā ar šā būvnormatīva 15. pielikumā noteikto hidroelektrostaciju hidrotehnisko būvju sarakstu, ja tai ir raksturīga³³⁵:</p> <p>1) lielākā negatīvā ietekme, uz vidi, ekoloģisko caurplūdumu aprēķina, izmantojot hidroekoloģisku modeli;</p> <p>2) vidēja negatīvā ietekme, ekoloģisko caurplūdumu aprēķina, izmantojot vienkāršotu metodi;</p> <p>3) minimāla negatīvā ietekme, ekoloģisko caurplūdumu aprēķina, izmantojot šādas formulas:</p> <p>P (no novembra līdz maijam) = $Q_{30_max} * 0,6$ P (no jūnija līdz oktobrim) = $Q_{30_max} * 0,3$ R (no novembra līdz maijam) = $Q_{gada_vid} * 0,6$ R (no jūnija līdz oktobrim) = $Q_{gada_vid} * 0,3$,</p> <p>kur:</p> <p>P (potamāla tipa upes) R (ritrāla tipa upes) Q_{30_max} (mazūdens perioda maksimālais caurplūdums) Q_{gada_vid} (gada vidējais caurplūdums).³³⁶</p>

³³⁵ Autores piezīme – šeit minētā hidroelektrostaciju hidrotehnisko būvju klasifikācija šobrīd nav tiesiski regulēta un būtu jāizstrādā saskaņā ar Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centra un Pārtikas drošības, dzīvnieku veselības un vides zinātniskā institūta “BIOR” ieteikumiem, to iekļaujot jaunajā šo noteikumu 15. pielikumā vai alternatīvi – atsevišķos Ministru kabineta noteikumos.

³³⁶ Autores piezīme – pētījuma gala versijā ir piedāvāts šāds tiesību normas variants, kuram, izvērtējot vēl vienu alternatīvu iespēju, vislielāko atbalstu puda ieinteresētās puses, tostarp eksperti.

Normatīvais akts / tiesību norma	Esošā redakcija (ja pastāv attiecīgā gadījumā)	Priekšlikums
	atzinumu par darbības ietekmi uz vides stāvokli, var noteikt ekoloģisko caurplūdumu.	
249. punkts	Hidroelektrostaciju un citu aizsprostu būvniecības gadījumā uz ūdenstecēm un ūdenstilpēm, kurām ir izteikta zivsaimnieciska nozīme, projektē arī zivju migrācijas būves.	Hidroelektrostaciju un citu aizsprostu būvniecības gadījumā uz ūdensobjektiem projektē arī zivju migrācijas būves šādos gadījumos: 249.1. hidrotehniskā būve atrodas vidējā vai mazā ūdenstecē, kas noteikta saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem par ūdens saimniecisko iecirkņu klasifikatoru ³³⁷ un kuras ūdeņi normatīvajos aktos par virszemes un pazemes ūdeņu kvalitāti noteikti kā prioritāri lašveidīgo zivju ūdeņi, vai; 249.2. hidrotehniskā būve ir pirmais nepārvaramais šķērslis ūdenstecē esošo zivju migrācijai, vai; 249.3. brīvi plūstošās ūdensteces posms virs hidrotehniskās būves ir garāks par 10 km, vai; 249.4. ūdenstecē lejpus hidrotehniskās būves ir uzstādīti ne vairāk kā 3 ūdensteču aizsprosti, vai; 5. pārējos gadījumos, kad saskaņā ar zivsaimnieciskās ekspertīzes atzinumu attiecīgie pasākumi ir nepieciešami un bioloģiski pamatoti.
250. punkts	Zivju aizsardzības ietaises ir ūdens ņēmējietaišu sastāvdaļa un, projektējot ņēmējietais, izvērtē ūdensteces vai ūdenstilpes ihtioloģisko raksturojumu. Ņēmējietais neprojektē izteiktās zivju nārsta, ziemošanas un koncentrācijas vietās.	Zivju aizsardzības ietaises ir ūdens ņēmējietaišu sastāvdaļa un, projektējot ņēmējietais, ņem vērā sertificēta sugu un biotopu aizsardzības jomas eksperta sniegto ihtiofaunas raksturojumu ūdenstecē vai ūdenstilpē. Ņēmējietais neprojektē izteiktās zivju nārsta, ziemošanas un koncentrācijas vietās.
261. punkts	Meliorācijas sistēmu un hidrotehnisko būvju būvniecības ieceres dokumentācijā prognozē iespējamās vides izmaiņas. Ja negatīva ietekme uz vidi nav novēršama, rīkojas tā, lai šī ietekme būtu minimāla vai būvniecības ieceres dokumentācijā iekļauj ietekmes samazināšanas pasākumus, tajā skaitā	Meliorācijas sistēmu un hidrotehnisko būvju būvniecības ieceres dokumentācijā prognozē iespējamās vides izmaiņas, ņemot vērā ekoloģiskā stāvokļa vērtējumu un to ietekmējošos faktorus saskaņā ar upju baseinu apsaimniekošanas plāniem vai Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centra atzinumu. Ja negatīva ietekme uz vidi nav novēršama, rīkojas tā, lai šī ietekme būtu minimāla vai būvniecības ieceres dokumentācijā iekļauj ietekmes samazināšanas pasākumus, tajā skaitā biocenozēm nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu.

³³⁷ Autores piezīme – domāti: Noteikumi par ūdens saimniecisko iecirkņu klasifikatoru: MK 2018. gada 3. jūlija noteikumi Nr. 397. *Latvijas Vēstnesis*, 2018. 6. jūlijs, Nr. 134.

Normatīvais akts / tiesību norma	Esošā redakcija (ja pastāv attiecīgā gadījumā)	Priekšlikums
	biocenozēm nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu.	
4. Ministru kabineta 2005. gada 27. decembra noteikumi Nr.1014 “Ūdens objektu ekspluatācijas (apsaimniekošanas) noteikumu izstrādāšanas kārtība”		
Visās tiesību normās, kur nepieciešams (tostarp noteikumu nosaukumā)	ūdens objekts (attiecīgajos locījumos)	ūdensobjekts (attiecīgajos locījumos)
7. punkta otrais teikums	Ja ūdens objektā paredzētā saimnieciskā darbība nav saistīta ar hidrotehnisko būvju vai hidroelektrostaciju ekspluatāciju, šo noteikumu pielikuma 2.4., 3.1. un 5.2.apakšpunktā noteiktās prasības neņem vērā.	—
7. ¹ punkts	—	Ja ūdensobjektā paredzētā saimnieciskā darbība nav saistīta ar hidrotehnisko būvju vai hidroelektrostaciju ekspluatāciju, šo noteikumu pielikuma 2.1.5., 2.4., 3.1., 5.2. un 5.7.apakšpunktā noteiktās prasības neņem vērā.
8.6. apakšpunkts	—	ar Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centru.
Pielikuma 2.1.5. apakšpunkts	minimālais caurplūdums $Q_{\min 30d. 95\%}$ (m^3/s) $Q_{\text{ekol.}}$ (m^3/s)	ekoloģiskā caurplūduma režīms. Ekoloģiskā caurplūduma vērtību nosaka saskaņā ar Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centra atzinumu par ūdensobjekta stāvokli un ietekmi uz Ūdens apsaimniekošanas likumā noteikto vides kvalitātes mērķu sasniegšanu atbilstoši Ministru kabineta noteikumu par Latvijas būvnormatīvu LBN 224-15 paredzētajai kārtībai.
Pielikuma 2.2.4. apakšpunkts	ihtiofaunas raksturojums;	sertificēta sugu un biotopu aizsardzības jomas eksperta sniegts ihtiofaunas raksturojums;
Pielikuma 2.2.5. apakšpunkts	ekoloģiskā stāvokļa vērtējums un to ietekmējošie faktori;	ekoloģiskā stāvokļa vērtējums un to ietekmējošie faktori saskaņā ar upju baseinu apsaimniekošanas plāniem vai Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centra atzinumu;
Pielikuma 2.4.10. apakšpunkts	—	ūdens līmeņa svārstību izvērtējums augšas bjefā un lejas bjefā.
Pielikuma 3.1.3. apakšpunkts	minimālā vai ekoloģiskā caurplūduma tehniskais nodrošinājums	ekoloģiskā caurplūduma tehniskais nodrošinājums;
Pielikuma 5.3. apakšpunkts	ģeodēzisko darbu veikšanai sertificētas personas sastādīts akts par ūdens līmeņu mērīšanas piesaisti <i>EVRS</i> realizācijai Latvijas teritorijā (ja saimnieciskās darbības	ģeodēzisko darbu veikšanai sertificētas personas sastādīts akts: 5.3.1. par augšas bjefā un lejas bjefā automātisku nepārtrauktas ūdens līmeņa mērīšanas un reģistrēšanas iekārtu piesaisti <i>EVRS</i> realizācijai Latvijas teritorijā Ūdens apsaimniekošanas likumā paredzētajos gadījumos;

Normatīvais akts / tiesību norma	Esošā redakcija (ja pastāv attiecīgā gadījumā)	Priekšlikums
	veikšanai nepieciešams regulēt ūdens objekta ūdens līmeni);	5.3.2. par augšas bjefa un lejas bjefa ūdens līmeņu mērīšanas iekārtu (mērlatu) piesaisti <i>EVRS</i> realizācijai Latvijas teritorijā pārējos gadījumos (ja saimnieciskās darbības veikšanai nepieciešams regulēt ūdens objekta ūdens līmeni).
Pielikuma 5.4. apakšpunkts	zivsaimnieciskās ekspertīzes atzinums par saimnieciskās darbības dēļ zivju resursiem nodarīto zaudējumu;	zivsaimnieciskās ekspertīzes atzinumu par darbības ietekmi uz zivju resursiem un to dzīvotnēm, augšpigrācijas un lejupmigrācijas iespējām un resursiem nodarītiem zaudējumiem un kompensācijas pasākumiem;
Pielikuma 5.4. ¹ apakšpunkts	—	informāciju par tādu ierīču tehnisko risinājumu, kuras novērš zivju iekļūšanu tehnoloģiskajā aprīkojumā, vai šo ierīču shēmu;
Pielikuma 5.4. ² apakšpunkts	—	informāciju par iespējamiem inženiertehniskajiem risinājumiem zivsaimnieciskajā ekspertīzē noteikto zivju resursu aizsardzības pasākumu īstenošanai atbilstoši Ūdens apsaimniekošanas likumā noteiktajām prasībām (tai skaitā slūžu atvēršana vai zivju ceļa izbūve);
Pielikuma 5.7. apakšpunkts	—	Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centra atzinums par ūdensobjekta stāvokli un ietekmi uz Ūdens apsaimniekošanas likumā noteikto vides kvalitātes mērķu sasniegšanu. Centra atzinums ietver ekoloģiskā caurplūduma vērtību, kas nepieciešama ūdensteces, tās elementu un kopējās ūdens ekosistēmas pastāvēšanai vismaz labā ekoloģiskā stāvoklī;
Pielikuma 5.8. apakšpunkts	—	sertificēta sugu un biotopu aizsardzības jomas eksperta atzinums par darbības ietekmi uz vides stāvokli atbilstoši normatīvo aktu prasībām par sugu un biotopu aizsardzības jomas ekspertu atzinuma saturu un tajā ietvertajām minimālajām prasībām; ³³⁸

³³⁸ Autore piezīme – Ministru kabineta 2005. gada 27. decembra noteikumos Nr. 1014 “Ūdens objektu ekspluatācijas (apsaimniekošanas) noteikumu izstrādāšanas kārtība” piedāvātie grozījumi 5.3., 5.4., 5.4.¹, 5.4.² un 5.8. apakšpunktā ir pārnesti no Ministru kabineta 2003. gada 23. decembra noteikumu Nr. 736 “Noteikumi par ūdens resursu lietošanas atļauju” 6.2.1., 6.2.2., 6.2.4., 6.2.6. un 6.2.7. apakšpunktiem. Šajā ziņā pamatojumu skatīt šā pētījuma 4.1.2. nodaļas “Jēdziena “ekoloģiskais caurplūdums” formulējums un ieviešana” 2. punktā “Pieprasīto atzinumu pārklāšanās starp MK Noteikumiem par atļauju Nr. 736 un MK Noteikumiem par ekspluatācijas noteikumiem Nr. 1014”.

Literatūras saraksts

1. Abersons K. Par aizsprostiem Latvijas upēs. Latvijas Zivsaimniecības gadagrāmata 2019, 23. gads, 2019, 65.–72. lpp.
2. Abersons K., Avotiņš A., Ustups D. Ko varam secināt no LVAFA finansētā “upju saraksta” projekta? Latvijas Zivsaimniecības gadagrāmata 2022, 26. gads, 2022, 83.–94. lpp.
3. Akstinas V., Virbickas T., Kriauciuniene J., Sarauskiene D., Jakimavicius D., Rakauskas V., Negro G., Vezza P. The Combined Impact of Hydropower Plants and Climate Change on River Runoff and Fish Habitats in Lowland Watersheds. *Water*, 2021, 13, 3508. <https://doi.org/10.3390/w13243508>
4. Arcadis. Hydropower Generation in the Context of the EU WFD. Brussels: EC DG Environment, 2011, p. 168. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/67f12506-5494-4b7e-8742-11b70c6cd280> (aplūkots 2023. gada 2. jūlijā).
5. AS “Augstsprieguma tīkls”. 2023. Elektroenerģijas tirgus apskats. Pieejams: <https://www.ast.lv/lv/electricity-market-review> (aplūkots 2023. gada 5. augustā).
6. Baranovskis Ģ. Eiropas Savienības un Latvijas tiesību aktu prasību un to ieviešanas izvērtējums Lubāna ezera ūdensobjekta kontekstā. LIFE GoodWater IPdeliverable. Rīga, 2021. 161 lpp. Pieejams: https://www.ldf.lv/sites/default/files/tiesibu_aktu_izvertejums_lubans.pdf (aplūkots 2023. gada 26. jūnijā).
7. Birkovs A. Latvijas upju stāvoklis un tā ietekmju raksturojums. No: BEF Latvia, Konceptuālais pamatojums “Upju efektīvākas pārvaldības un apsaimniekošanas nodrošināšanai”. Rīga, 2020, 34.–53. lpp. Pieejams: https://www.bef.lv/wp-content/uploads/2020/02/Konceptuālais-pamatojums_FINAL_09.2020..pdf (aplūkots 2023. gada 14. jūlijā).
8. Birzaks J. Latvijas upju ihtiofauna. Latvijas Zivsaimniecības gadagrāmata 2014, 18. gads, 2014, 52.–59. lpp.
9. Dudgeon D., Arthington A.H., Gessner M.O., Kawabata Z.-I., Knowler D.J., Lévêque C., Naiman R.J., Prieur-Richard A.-H., Soto D., Stiassny M.L.J., Sullivan C.A. Freshwater biodiversity: Importance, threats, status and conservation challenges. *Biol. Rev.*, 2006, 81, pp. 163–182. <https://doi.org/10.1017/S1464793105006950>

10. EC. Ecological flows in the implementation of the Water Framework Directive. *Guidance Document No. 31*. Technical Report - 2015 - 086. European Union, 2015.
11. EC. Guidance document on the application of water balances for supporting the implementation of the WFD. Technical Report - 2015 - 090. European Union, 2015.
12. EC. 2023. Renewable Energy Directive. Pieejams: https://energy.ec.europa.eu/topics/renewable-energy/renewable-energy-directive-targets-and-rules/renewable-energy-directive_en (aplūkots 09.08.2023.).
13. EC, Joint Research Centre, Hensman, J., Bund, W., Gosling, R., et al. Working Group ECOSTAT report on Common understanding of using mitigation measures for reaching good ecological potential for heavily modified water bodies. Kampa, E.(editor), Döbbelt-Grüne, S.(editor), Publications Office, 2017.
14. EEA. European Waters: Assessment of Status and Pressures 2018. Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2018.
15. EEA. State of nature in the EU. Results from reporting under the nature directives 2013–2018. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020. <https://doi.org/10.2800/088178>
16. EK. Eiropas ūdens resursu aizsardzības konceptuālais plāns. 14.11.2012. COM(2012) 673 final.
17. EK. Vadlīnijas par prasībām hidroenerģijas jomā saistībā ar ES dabas aizsardzības tiesību aktiem. Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2018. <https://doi.org/10.2779/815688>
18. EK. Vadlīnijas par prasībām hidroenerģijas jomā saistībā ar ES dabas aizsardzības tiesību aktiem. Kopsavilkums, 2018. <https://doi.org/10.2779/691185>
19. EK. ES Biodaudzveidības stratēģija 2030. gadam – Atgriezīsim savā dzīvē dabu. COM(2020) 380 final.
20. EK. Biodaudzveidības stratēģija: Šķēršļu likvidēšana ar mērķi atjaunot upes. Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2022. <https://doi.org/10.2779/882972>
21. EK. Priekšlikums “Eiropas Parlamenta un Padomes regula par dabas atjaunošanu”. COM(2022) 304 final.
22. Eurostat. Renewable Energy Statistics. 2023. Pieejams: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Renewable_energy_statistics (aplūkots 2023. gada 16. augustā).

23. International Hydropower Association. Hydropower status report 2018: sector trends and insights. 2018. Pieejams: https://hydropower-assets.s3.eu-west-2.amazonaws.com/publications-docs/iha_2018_hydropower_status_report_4.pdf (aplūkots 2023. gada 16. augustā).
24. International Hydropower Association. Hydropower status report 2021. 2021. Pieejams: https://assets-global.website-files.com/5f749e4b9399c80b5e421384/60c37321987070812596e26a_IHA20212405-status-report-02_LR.pdf (aplūkots 2023. gada 17. augustā).
25. Heniņš O. Mazās hidroenerģētikas izmantošanas perspektīvas. Mazās hidroenerģētikas asociācija. 2015. Pieejams: <https://www.laef.lv/files/files/atklasanas%20konference%20-%20maza%20hiroenergetika.pdf> (aplūkots 2023. gada 9. augustā).
26. Hidroelektrinės (Lietuvas mazo HES ūdenslīmeņu reģistrācija tiešsaistes režīmā). 2023. Pieejams: <https://hidro.biip.lt/hidro-elektrines/zemelapis> (aplūkots 2023. gada 25. septembrī).
27. Jia J., Punys P., Ma J. Hydropower. In: Handbook of Climate Change Mitigation. Springer Science: New York, NY, USA, 2012, pp. 1357–1401.
28. Jekabsone J., Abersons K., Kolcova T., Tirums M. First steps in the ecological flow determining for Latvian rivers. *Hydrology Research*, 2022, 53(8), 1063. <https://doi.org/10.2166/nh.2022.019>
29. Kasiulis E., Punys P., Kvaraciejus A., Dumbrasukas A., Jurevičius L. Small Hydropower in the Baltic States – Current Status and Potential for Future Development. *Energies*, 2020, 13(24), 6731. <https://doi.org.10.3390/en13246731>
30. Kļaviņš M., Apsīte E. Iekšējie virszemes ūdeņi Latvijā. Nacionālā enciklopēdija – 2019. 2023. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/26188-iek%C5%A1%C4%93jie-virszemes-%C5%ABde%C5%86i-Latvij%C4%81> (aplūkots 2023. gada 6. jūnijā).
31. Latvijas Makšķernieku asociācija. Latvijas mazo upju pārvaldība un apsaimniekošana. Pagātne. Tagadne. 2018. Pieejams: https://www.bef.lv/wp-content/uploads/2020/02/Pielikums-2_Mazo-upju-parvaldiba-un-apsaimniekosana.pdf (aplūkots 2023. gada 29. jūnijā).
32. Latvijas Vides aizsardzības fonds/BEF Latvia. Rekomendācijas efektīvākai upju apsaimniekošanai un pārvaldībai Latvijā, 2020. Pieejams:

https://lvafa.vraa.gov.lv/faili/materiali/petijumi/2019/87_2019_Rekomendacijas_upju_apsaimniekosanai.pdf (aplūkots 2023. gada 27. jūnijā).

33. Lietuvas Republikos aplinkos ministerija (Lietuvas Republikas Vides ministrija). Studijos apie užtvankų įvertinimą ekologiniu ir socioekonominiu požiūriu parengimas (Pētījuma sagatavošana par dambju novērtējumu no ekoloģiskā un sociālekonomiskā viedokļa). 2022. Pieejams: <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/vanduo/vykstantys-projektai/studijos-apie-uztvanku-ivertinima-ekologiniu-ir-socioekonominiu-pozhuriu-parengimas> (aplūkots 2023. gada 10. septembrī).
34. LVĢMC. Ekoloģiskā caurplūduma noteikšanas metodika. Rīga, 2019, 23 lpp.
35. LVĢMC. Ziņojums par stāvokli hidroenerģētikas nozarē: ietekme uz ūdens daudzumu un kvalitāti Latvijas upju baseinos, LVĢMC, Rīga, 2021, 99 lpp.
36. LVĢMC. Normatīvais regulējums saistībā ar šķēršļiem Baltijas valstīs. Rīga, 2023.
37. LVĢMC. Daugavas upju baseinu apgabala apsaimniekošanas plāns un plūdu riska pārvaldības plāns 2022.–2027. gadam. Rīga: LVĢMC, 2023, 461 lpp.
38. LVĢMC. Gaujas upju baseinu apgabala apsaimniekošanas plāns un plūdu riska pārvaldības plāns 2022.–2027. gada. Rīga: LVĢMC, 2023, 377 lpp.
39. LVĢMC. Lielupes upju baseinu apgabala apsaimniekošanas plāns un plūdu riska pārvaldības plāns 2022.–2027. gadam. Rīga: LVĢMC, 2023, 383 lpp.
40. LVĢMC. Ventas upju baseinu apgabala apsaimniekošanas plāns un plūdu riska pārvaldības plāns 2022.–2027. gadam. Rīga: LVĢMC, 2023, 408 lpp.
41. LVĢMC/LEI/BIOR. Pārskats par nacionālo likumdošanu ūdens izmantošanas jomā. Ekoloģiskā caurplūduma noteikšana Latvijas – Lietuvas pārrobežu upju baseinos (ECOFLOW) LLI-249, 2018.
42. Mikosa Ž. Latvijas upju pārvaldības un apsaimniekošanas pamatregulējums – ES prasību kontekstā – fundamentālie pārvaldības elementi. No: BEF Latvia, Konceptuālais pamatojums “Upju efektīvākas pārvaldības un apsaimniekošanas nodrošināšanai”. Rīga, 2020, 63.–109. lpp. Pieejams: https://www.bef.lv/wp-content/uploads/2020/02/Konceptuālais-pamatojums_FINAL_09.2020..pdf (aplūkots 2023. gada 14. jūlijā).
43. Poff N.L., Allan J.D., Bain M.B., Karr J.R., Prestegard K.L., Richter B.D., Sparks R.E., Stromberg J.C. The natural flow regime: a paradigm for river conservation and restoration. *BioScience*, 1997, 47, pp. 769–784. <https://doi.org/10.2307/1313099>

44. Poff N.L., Zimmerman J.K.H. Ecological responses to altered flow regimes: a literature review to inform the science and management of environmental flows. *Freshwater Biology*, 2010, 55, pp. 194–205. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2427.2009.02272.x>
45. Republic of Estonia. Environmental Board. Dams and damming. 2022. Pieejams: <https://keskkonnaamet.ee/en/environmental-use-charges/water/dams-and-damming> (aplūkots 2023. gada 16. jūlijā).
46. Ricciardi A., Rasmussen J.B. Extinction Rates of North American Freshwater Fauna. *Conserv. Biol.*, 1999. 13, pp. 1220–1222. <https://doi.org/10.1046/j.1523-1739.1999.98380.x>
47. Sala O.E., Chapin F.S., Armesto J.J., Berlow R., Bloomfield J., Dirzo R., Huber-Sanwald E., Huenneke L.F., Jackson R.B., Kinzig A., Leemans R., Lodge D., Mooney H.A., Oesterheld M., Poff N.L., Sykes M.T., Walker B.H., Walkder M., Wall D.H. Global biodiversity scenarios for the year 2100. *Science*, 287, 2000, pp. 1770–1774. <https://doi.org/10.1126/science.287.5459.1770>
48. Sarauskiene D., Adžgauskas, G., Kriauciuniene J., Jakimavicius D. 2021. Analysis of Hydrologic Regime Changes Caused by Small Hydropower Plants in Lowland Rivers. *Water*, 13, 1961. <https://doi.org/10.3390/w13141961>
49. Schmutz S., Bakken T. H., Friedrich T., Greimel F., Harby A., Jungwirth M., Melcher A., Unfer G., Zeiringer B. Response of fish communities to hydrological and morphological alterations in hydropeaking rivers of Austria. *River Research and Applications*, 2015, 31, pp. 919–930. <https://doi.org/10.1002/rra.2795>
50. Šīre J. Nacionālā likumdošana ūdens izmantošanas jomā. Ekoloģiskā caurplūduma noteikšana Latvijas – Lietuvas pārrobežu upju baseinos (ECOFLOW). 2018. Pieejams: https://www.meteo.lv/fs/CKFinderJava/userfiles/files/Par_centru/ES_projekti/ECOFLOW/2018_09_27_1_Ecoflow_likumdosana_JS.pdf (aplūkots 2023. gada 21. jūnijā).
51. Šīre J. Ekoloģiskā caurplūduma ietekme uz ūdensobjektu ekoloģisko kvalitāti: LVĢMC pētījumu rezultāti. Vides konsultatīvās padomes sēde “Mazo HES ekoloģiskā caurplūduma noteikšanas problēmas un iespējamie risinājumi”, 2022.
52. VARAM. Slodžu būtiskuma noteikšanas kritēriji: hidromorfoloģiskie pārveidojumi. 2015. Pieejams: https://www.varam.gov.lv/sites/varam/files/data_content/1_slodzes_un_ietekme_arzemju_pieredze.pdf (aplūkots 2023. gada 13. jūlijā).

Tiesību akti

53. Līgums par Eiropas Savienības darbību (konsolidētā versija): ES tiesību akts. OV, 2016. 7. jūnijs, C 202/47.
54. Padomes Direktīva 709/409/EEK (1979. gada 2. aprīlis) par savvaļas putnu aizsardzību (OV 1979, L 103, 1. lpp.).
55. Padomes Direktīva 92/43/EEK (1992. gada 21. maijs) par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību (OV 1992, L 206, 7. lpp.).
56. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2000/60/EK (2000. gada 23. oktobris), ar ko izveido sistēmu Kopienas rīcībai ūdens resursu politikas jomā (OV 2000, L 327, 1. lpp.).
57. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2001/42/EK (2001. gada 27. jūnijs) par noteiktu plānu un programmu ietekmes uz vidi novērtējumu (OV 2001, L 197, 30. lpp.).
58. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2007/60/EK (2007. gada 23. oktobris) par plūdu riska novērtējumu un pārvaldību (OV 2007, L 288, 27. lpp.)
59. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2009/147/EK (2009. gada 30. novembris) par savvaļas putnu aizsardzību (OV 2010, L 20, 7. lpp.).
60. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2011/92/ES (2011. gada 13. decembris) par dažu sabiedrisku un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu (kodificēta versija) (OV 2012, L 26, 1. lpp.).
61. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2014/52/ES (2014. gada 16. aprīlis), ar ko groza Direktīvu 2011/92/ES par dažu sabiedrisku un privātu projektu ietekmes uz vidi novērtējumu (OV 2014, L 124, 1. lpp.).
62. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2018/2001 (2018. gada 11. decembris) par no atjaunojamajiem energoresursiem iegūtas enerģijas izmantošanas veicināšanu (pārstrādāta redakcija) (RED II) (OV 2018, L 328, 82. lpp.).
63. Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs*, 1984. 20. decembris, Nr. 51 (zaudējis spēku).
64. Par hidroelektrostaciju hidrotehnisko būvju drošumu: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2000. 25. janvāris, Nr. 2.
65. Administratīvā procesa likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2001. 14. novembris, Nr. 164 (2551).

66. Ūdens apsaimniekošanas likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2002. 1. oktobris, Nr. 140.
67. Administratīvās atbildības likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2018. 14. novembris, Nr. 225.
68. Veeseadus (Ūdens likums): Igaunijas Republikas likums. RT I, 22.02.2019.
69. Vandens įstatymas (Ūdens likums): Lietuvas Republikas likums. Nr. VIII-474, 21.10.1997. *Valstybės žinios*, 1997-11-19, Nr. 104-2615, ar turpmākiem grozījumiem līdz 30.06.2022.
70. Noteikumi par upēm (upju posmiem), uz kurām zivju resursu aizsardzības nolūkā aizliegts būvēt un atjaunot hidroelektrostaciju aizsprostus un veidot jebkādas mehāniskus šķēršļus: MK 2002. gada 15. janvāra noteikumi Nr. 27. *Latvijas Vēstnesis*, 2002. 8. februāris, Nr. 22.
71. Noteikumi par virszemes un pazemes ūdeņu kvalitāti: MK 2002. gada 12. marta noteikumi Nr. 118. *Latvijas Vēstnesis*, 2002. 3. aprīlis, Nr. 50.
72. Noteikumi par ūdens resursu lietošanas atļauju: MK 2003. gada 23. decembra noteikumi Nr. 736. *Latvijas Vēstnesis*, 2003. 30. decembris, Nr. 183.
73. Noteikumi par virszemes ūdensobjektu tipu raksturojumu, klasifikāciju, kvalitātes kritērijiem un antropogēno slodžu noteikšanas kārtību: MK 2004. gada 19. oktobra noteikumi Nr. 858. *Latvijas Vēstnesis*, 2004. 22. oktobris, Nr. 168.
74. Ūdens objektu ekspluatācijas (apsaimniekošanas) noteikumu izstrādāšanas kārtība: MK 2005. gada 27. decembra noteikumi Nr. 1014. *Latvijas Vēstnesis*, 2005. 30. decembris, Nr. 210.
75. Kārtība, kādā aprēķina un maksā dabas resursu nodokli, izsniedz dabas resursu lietošanas atļauju un auditē apsaimniekošanas sistēmas: MK 2007. gada 19. jūnija noteikumi Nr. 404. *Latvijas Vēstnesis*, 2007. 22. jūnijs, Nr. 100.
76. Noteikumi par riska ūdensobjektiem: MK 2011. gada 31. maija noteikumi Nr. 418. *Latvijas Vēstnesis*, 2011. 2. jūnijs, Nr. 86.
77. Hidrotehnisko un meliorācijas būvju noteikumi: MK 2014. gada 16. septembra noteikumi Nr. 550. *Latvijas Vēstnesis*, 2014. 30. septembris, Nr. 193.
78. Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 224-15 “Meliorācijas sistēmas un hidrotehniskās būves”: MK 2015. gada 30. jūnija noteikumi Nr. 329. *Latvijas Vēstnesis*, 2015. 30. jūnijs, Nr. 125.
79. Noteikumi par ūdens saimniecisko iecirkņu klasifikatoru: MK 2018. gada 3. jūlija noteikumi Nr. 397. *Latvijas Vēstnesis*, 2018. 6. jūlijs, Nr. 134.

80. Noteikumi par hidroelektrostaciju hidrotehnisko būvju drošuma programmām un deklarācijām: MK 2021. gada 7. decembra noteikumi Nr. 791. *Latvijas Vēstnesis*, 2017. 8. decembris, Nr. 791.
81. Par Vides politikas pamatnostādņem 2021.–2027. gadam: MK 2022. gada 31. augusta rīkojums Nr. 583. *Latvijas Vēstnesis*, 2022. 6. septembris, Nr. 172.
82. Dēl Tvenkinių naudojimo ir priežiūros tipinių taisyklių (LAND 2-95) patvirtinimo (Par dīķu lietošanas un uzturēšanas standarta noteikumu apstiprināšanu (LAND 2-95)): Lietuvas Republikas Vides aizsardzības ministra rīkojums. Nr. 33, 1995-03-07. *Valstybės žinios*, 1997-07-25, Nr. 70-1790.
83. Dēl ekologinių ir kultūrinių požiūriu vertingų upių ar jų ruožų sąrašo patvirtinimo (Par ekologiškai un kultūrvėsturiski vėrtėgo upju vai to posmu saraksta apstiprināšanu): Lietuvas Republikas valdības rezolūcija. Nr. 1144, 2004-09-08. *Valstybės žinios*, 2004-09-10, Nr. 137-4995.
84. Dēl Gamtosauginio vandens debito apskaičiavimo tvarkos aprašo patvirtinimo (Par dabiskās ūdens plūsmas aprėķināšanas kārtības apraksta apstiprināšanu): Lietuvas Republikas Vides ministra rīkojums. Nr. D1-382, 2005-07-29. *Valstybės žinios*, 2005-08-04, Nr. 94-3508.
85. Dēl Lietuvos Respublikos Aplinkos ministro 1995 m. kovo 7 d. įsakymo “Dēl Tvenkinių naudojimo ir priežiūros tipinių taisyklių (LAND 2-95) patvirtinimo” pakeitimo; Dēl Tvenkinių ir patvenktų ežerų naudojimo ir priežiūros tvarkos aprašo patvirtinimo (Lietuvas Republikas Vides ministra 1995. gada 7. marta rīkojuma “Par dīķu lietošanas un uzturēšanas standarta noteikumu apstiprināšanu (LAND 2-95)” grozījums; Par dīķu un dīķezeru izmantošanas un uzturēšanas kārtības apraksta apstiprināšanu): Lietuvas Republikas Vides ministrs. D1-213, 2023-06-23, *TAR*, 2023-06-23, Nr. 12609.
86. Dēl statinių, trukdančių užtikrinti ar atkurti upių vientisumą, pašalinimo tvarkos aprašo patvirtinimo (Par to būvju likvidėšanas kārtības apraksta apstiprināšanu, kas neļauj nodrošināt vai atjaunot upju viengabalainību): Lietuvas Republikas Vides ministra rīkojuma projekts. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/e1a58c002bb211eea0b6cad9848a9596?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=8f124d13-e7da-400c-b32b-f22f77f6b237> (aplūkots 2023. gada 25. septembrī).
87. Keskonnaminister. Lōheliste (lōhe, mereforell, jōeforell, harjus) kudemis- ja elupaikade nimistu kinnitamine. Lōheliste (lōhe, mereforell, jōeforell, harjus) kudemis-

ja elupaikade nimistu (Lašveidīgo (lasis, taimiņš, straута forele, greja) nārsta un biotopu saraksta apstiprināšana. Lašu nārsta un biotopu saraksts (lasis, taimiņš, straута forele, alates): Igaunijas Republikas Vides ministra nolikums. 01.06.2002.

Tiesu prakse

88. EST 2006. gada 30. novembra spriedums lietā C-32/05.
89. EST ģenerālvokātes J. Kokotes [*J. Kokott*] secinājumi lietā Komija/Austrija (C-346/14, ECLI:EU:C:2015:532, 1. punkts).
90. EST ģenerālvokātes T. Čapetas [*T. Čapeta*] secinājumi lietā Komisija/Vācija (C-116/22, ECLI:EU:C:2023:317).
91. Satversmes tiesas 2015. gada 25. marta spriedums lietā Nr. 2014-11-0103.
92. Satversmes tiesas 2016. gada 29. aprīļa spriedums lietā Nr. 2015-19-01.

Arhīva materiāli

93. Biedrība “Baltijas Vides forums”. Iesniegtie rakstveida priekšlikumi. 2023. gada septembris. Npublicēts – autores arhīva materiāls.
94. Biedrība “Latvijas Makšķernieku asociācija”. Iesniegtie rakstveida priekšlikumi. 2023. gada septembris. Npublicēts – autores arhīva materiāls.
95. Biedrība “Mazās hidroenerģētikas asociācija”. Iesniegtie rakstveida priekšlikumi. 2023. gada septembris. Npublicēts – autores arhīva materiāls.
96. BIOR. Iesniegtie rakstveida priekšlikumi. 2023. gada septembris un oktobris. Npublicēts – autores arhīva materiāls.
97. Latvijas Biozinātņu un tehnoloģiju universitāte. Iesniegtie rakstveida priekšlikumi. 2023. gada septembris un oktobris. Npublicēts – autores arhīva materiāls.
98. LVĢMC. Iesniegtie rakstveida priekšlikumi. 2023. gada septembris un oktobris. Npublicēts – autores arhīva materiāls.
99. Latvijas Melioratoru biedrība. Par aicinājumu uz sanāksmi saistībā ar izvērtējumu par tiesisko regulējumu un tā pilnveidi ekoloģiskā caurplūduma nodrošināšanai mazo hidroelektrostaciju ekspluatācijā. 2023. gada septembris. Npublicēts – autores arhīva materiāls.
100. Respondents Nr. 1. LVĢMC. Intervija Nr. 1 2023. gada 14. jūlijā. Npublicēts – autores arhīva materiāls.
101. Respondents Nr. 2. Latvijas Biozinātņu un tehnoloģiju universitāte. Intervija Nr. 2 2023. gada 18. jūlijā. Npublicēts – autores arhīva materiāls.

102. Respondents Nr. 3. Biedrība “Baltijas Vides forums”. Intervija Nr. 3 2023. gada 19. jūlijā. Npublicēts – autores arhīva materiāls.
103. Respondents Nr. 4/Respondents Nr. 5. Valsts SIA “Meliorprojekts”. Intervija Nr. 4 2023. gada 7. augustā. Npublicēts – autores arhīva materiāls.
104. Respondents Nr. 6/Respondents Nr. 7. BIOR. Intervija Nr. 5 2023. gada 14. augustā. Npublicēts – autores arhīva materiāls.
105. Respondents Nr. 8. Latvijas Biozinātņu un tehnoloģiju universitāte. Intervija Nr. 6 2023. gada 14. augustā.
106. VVD. Par iesnieguma nosūtīšanu saistībā ar mazo hidroelektrostaciju darbību. Nr. 2.16/CS/1256/2023. 2023. gada 24. augusts. Npublicēts – autores arhīva materiāls.
107. VVD. Par priekšlikumiem tiesiskā regulējuma pilnveidei ekoloģiskā caurplūduma nodrošināšanai mazo HES ekspluatācijā. Nr. 2.1/CS/1423/2023. 2023. gada 25. septembris. Npublicēts – autores arhīva materiāls.
108. Vītauta Dižā universitātes Lauksaimniecības akadēmija. Tiešsaistes komunikācija. 2023. gada septembris un oktobris. Npublicēts – autores arhīva materiāls.
109. Zemkopības ministrija. Iesniegtie rakstveida priekšlikumi. 2023. gada septembris. Npublicēts – autores arhīva materiāls.